

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VI, nr. 8 (68), august 2022 • Apare lunar

24 pagini

Constantin Stere

p. 22-23

Victor Durnea

„În literatură și artă, în filosofie și morală”
Jurnal de lectură, conferințe, amintiri, interviuri

Vis cu institutoare

Jos, în uriașa bucătărie de internat,
Institutoarea mea, tânăra mea institutoare de agat,
Mulatră, cu pielea foșnind de bună,
M-a chemat din ochi să-mi spună
Să-ngenunchi, așa cum sunt, scofâlcit și cu chelie,
Să-mi așeze pe creștet talpa ei liliachie.
Rătăcea miros amețitor peste dușumele –
Se prăjeau într-o tigaie nesfârșită chiftete –
Și era o dimineață posomorâtă și amară
Din anii de școală primară.
Mi-am văzut atunci obiectele, etatea,
Am văzut care era realitatea,
Mi-am pus mâinile pe degetele arătătoare
Ale nemuritoarei mele institutoare
Și, poate de aceea, poate din alt motiv,
Am lovit-o-n laringe cu trident milostiv
Și-am zburat apoi greoi și vâscos
Până-n dantelatul orașel de os
Unde și ieșiseră gazetele de-o centimă
Cu-ntr-o limbă moartă știri despre oribila crimă.
Eram vesel și copilăros
Și dansam chiar de bucurie într-o curte din dos:
Tocmai intrase pe porțița de piatră
Institutoarea mea, tânăra mea institutoare mulatră.

Leonid Dimov

Liviu Ioan STOICIU

Sper să fiu exagerat și să nu se aleagă praful

Constantin COROIU

Note dintr-un jurnal de tranziție

Cristina SCARLAT

Nichita Danilov într-un Peisaj cu îngeri la fereastră

Sorina BĂLĂNESCU

Două monumente de artă medievală

Radu CANGE

Poesis – un rob spiritual

Ioan HOLBAN

Poezia lui Aurel Pantea (II)

Al. CISTELECAN

Militanța sibiană

Magda URSACHE

Filă din discursul urii

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997–2000. Jurnal (VIII)

Adrian Dinu RACHIERU

Matei Călinescu și „Cultura cititului” (II)

Emanuela ILIE

Paradisul (de poveste!) al lui Gurnah

Valeriu STANCU

Florin Faifer – un prieten care trebuie trecut cu cruce roșie ...

Adina BARDAȘ

Suava materie a frumuseții – FITS 2022 (I)

Constantin PRICOP

De la capăt...

„A crea un univers din haos înseamnă a-i da un nume.” – Nicolae Manolescu

Revista apare cu sprijinul Primăriei Iași

Expres cultural numărul 8 / august 2022

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS

- Liviu Ioan **STOICIU** Sper să fiu eu exagerat și să nu se aleagă praful 3
Nicolae **PANAITE** Percepție și căutare 3
Constantin **COROIU** Note dintr-un jurnal de tranziție 4
Gellu **DORIAN** Valuri îngăduitoare, vânturi alinătoare, catarge șubrede 4
Cristina **SCARLAT** Nichita Danilov într-un *Peisaj cu îngeri la fereastră* 5
Sorina **BĂLĂNESCU** Două monumente de artă medievală: *Hoarda și Oastea* 6
Ioan **ȚICALO** Vărul meu... 6
Radu **CANGE** *Poesis* un rob spiritual 7
Remus-Valeriu **GIORGIONI** Ce poți face în doar 15 minute 8
Ionel **BOSTAN** Sârmele lui Nițchidorf 8
Ioan **HOLBAN** Poezia lui Aurel Pantea (II) 9
Al. **CISTELECAN** Militanța sibiană 10
Dan Bogdan **HANU** Post(s)tări... 10
Traian **LAZĂR** Poezie oximoronic-catahrezică 11
Maria **GRĂDINARU** precum o sentință 11
Magda **URSACHE** Filă din discursul urii 12
Liviu **APETROAIE** Ceva din anotimpul mărturisirilor 13
Daniel Ștefan **POCOVNICU** Utopie metafizică 13
Vasile **DIACON** Scriitorul și istoria locală 14
Eugen **MUNTEANU** Răstimp parizian, 1997–2000. Jurnal epistolar (VIII) 15
Adrian Dinu **RACHIERU** Matei Călinescu și „Cultura cititului” (II) 16
Radu **PĂRPĂUȚĂ** Oamenii nu se schimbă prea mult 17
Ștefania **HĂNESCU** Revista revistelor 17
Emanuela **ILIE** *Paradisul* (de poveste!) al lui Gurnah 18
Flavius **PARASCHIV** Despre Tyll Ulenspiegel 18
Valeriu **STANCU** Florin Faifer – un prieten care trebuie trecut cu cruce roșie în calendarul sufletului 19
Ioan **RĂDUCEA** Noul Delft 19
Leo **BUTNARU** Traducere: contradicție și armonie 20
Maria **BILAȘEVSCI** Fenomenul „Ovidiu” 20
Adina **BARDAȘ** Suava materie a frumuseții – FITS 2022 (I) 21
Victor **DURNEA** C. Stere „În literatură și artă, în filosofie și morală” Jurnal de lectură, conferințe, amintiri, interviuri 22
Constantin **PRICOP** De la capăt... 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

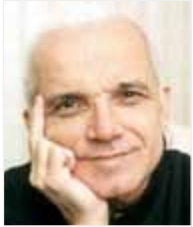
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale pictorului *Gabriel Gheorgiu*

* **Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

* **Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7000 de caractere și să fie în format Word.**

[dtp: valicirca@gmail.com](mailto:dtp:valicirca@gmail.com)

Liviu Ioan STOICIU

Sper să fiu eu exagerat și să nu se aleagă praful

Nu ne merge bine, moral suntem la pământ, vremurile ne stau împotriva. După doi ani de nou-coronavirus-Covid-19-pandemie (de izolare, de frică de infecție, de restricții care au fost nu odată anticonstituționale), din 24 februarie 2022 stăm cu sufletul la gură, având un război fratricid crunt la granița de nord, de neimaginat. Drepturile omului și dreptul internațional sunt făcute praf. Nu mai avem liniște și pace de doi ani și jumătate, mă întreb dacă vom mai face față provocărilor din viitor – fiindcă e de așteptat să scadă dramatic nivelul de trai la nivel global (inflația în Europa pare a fi scăpată de sub control, după scumpirile la curent electric și gaze, plus combustibili; agravate și de penalizările aplicate Rusiei „invadatoare”), să fie puse sub semnul întrebării siguranța alimentară, dezvoltarea economică și stabilitatea financiară (care susțin bugetele fiecărei țări; scad văzând cu ochii PIB-urile). Personal, pesimist cum sunt, mă aștept la ce e mai rău (odată ce noul coronavirus a revenit în forță, acum cu numele de Omicron; și odată ce sunt prioritare cheltuielile cu înarmarea, inclusiv nucleară, fără precedent, și coșmarul războiului din Ucraina continuă, și poate fi extins).

Privind de deasupra, cum arată literatura română în asemenea vremuri de restriște: s-a schimbat, „resetat” ceva din decembrie 2019 (când s-au înregistrat primele cazuri ale epidemiei de nou coronavirus) încoace? Nici la nivel de mentalitate scriitoricească nu văd nici o schimbare. Falia, produsă cu mult înainte de a apărea „pandemia” și „războiul” în interiorul vieții literare de la noi, s-a adâncit, din păcate. Douămiiștii și urmașii lor, alăturați scriitorilor desprinși din Uniunea Scriitorilor (și a simpatizanților lor; inițial autointitulați „reformiști”, între timp deveniți simpli contestatari în justiție a conducerii actuale a Uniunii Scriitorilor, aleasă legal, dovedind că nu-și doresc decât să preia cu orice preț puterea în literatura română) au rămas pe baricada lor. Când spun douămiiști mă refer la gruparea (la nucleul ei dur) pusă pe baricadă împotriva scriitorilor (membri ai Uniunii Scriitorilor) care și-au definitivat opera până să apară ei. Nu mă refer la cei ce au debutat editorial în anii 2000, individualități distincte care își văd onest de scris și citit, „nereflectare”, apărute natural (ei asigură continuitatea în literatura română). Anual, se vede cel mai bine ruptura dintre membrii Uniunii Scriitorilor și cei puși pe baricadă adversă, la premierile cărților originale apărute – cu juri net incompatibile. De o parte Premiile Uniunii Scriitorilor (de un profesionalism indiscutabil al juriilor formate din critici, la care criteriul estetic primează) și de alta, premiile revistei *Observator cultural* (reprezentantă a celor puși pe baricadă adversă Uniunii Scriitorilor), „ca alternativă”, la derută, importantă fiind „afilierea”. Mie îmi e greu să înțeleg ignorarea cărților valoroase la premii, numai fiindcă autorii lor sunt „din altă tabără”. E adevărat, Uniunea Scriitorilor își premiază membrii valoroși (dar la debut, numai nemembri, firește, scriitori de talent). Dincolo e o problemă discutabilă; o revistă „liberă”, privată, cum e *Observator cultural*, îi exclude de câțiva mulți ani (de când a apărut ruptura de care am pomenit), neprincipial, la premii, pe membrii Uniunii Scriitorilor (e drept, în afara celor care sunt membri ai Uniunii Scriitorilor, dar sunt în relații „interpretabile, rele” cu conducerea Uniunii Scriitorilor). Te doare capul! Au fost peste doi ani de penitență, dacă pot să spun așa, din 2020 încoace, care ne-au arătat cât de fragilă e și condiția scriitorului român; ar fi putut să fie puse între paranteze incompatibilitățile colegiale. Dar nu, inflamarea a rămas, viața literară rămâne viciată.

În acești ultimi doi ani și jumătate a apărut un val de scriitori „de rezervă”, „de pluton”, care întăresc pozițiile baricadelor adverse. Debutanții apăruti fac tot posibilul să atragă atenția asupra lor, riscând și oprobriul public, „minimalismul” douămiișt e redus la „stări” de moment inadecvate

(care sunt exprimate „cum vin”). Revistele literare de pe piață, atât de multe câte sunt, dau dovadă de mare slăbiciune critică, tot felul de cărți sunt recenzate numai laudativ, fără nici o acoperire. Dacă n-ar fi revistele Uniunii Scriitorilor cu cronici literare și critici care se respectă, n-ar mai exista ierarhii, toți scriitorii (și cărțile lor) ar fi egali în valoare, contrazicând selecția mamei naturi (că fiecare se naște altceva, egalitatea e doar o poveste, în regula corectitudinii politice; nu poți să spui că un scriitor e slab, fiindcă îl discriminezi?). Încet-încet receptarea critică a relativizat orice verdict în literatură. Postmodernismul optzecist a fost strălucit prin promovarea unor vârfuri, postumanismul (de care se face caz azi, deși nu pare a fi decât o găselniță critică ideologică în lumea literară) face tot posibilul să aplatizeze talentele native, să le mențină la nivel mediu. Azi „îmi place / nu-mi place” fac legea și aplauzele găștii din care faci parte; orice obiecție critică de bun simț e dezavuată. Vechile generații literare supraviețuitoare nu mai înseamnă nimic pentru poezii „contestatari” douămiiști, deși exact seniorii literaturii române de azi țin steagul sus (publicând cărți de top), salvând

Autoportret - Gabriel Gheorghiu

aparențele unei literaturi care dă senzația că se autodesființează pe mâna noilor generații. Personal, din cauza separării tinerilor de literatura moștenită, scrisă până să apară ei (și după ce au apărut ei), ignorată programatic, nu mai văd nici un viitor. Vom rămâne cu amintirea istoriilor literare apărute până azi, care demonstrează că literatura română (de frumoasă limbă română) a avut valoare, reținând cărți și scriitori care oricând fac literaturii universale cinste. Dacă nu vom reintra în normalitate și nu se va schimba atitudinea distructivă a generațiilor noi (inclusiv de critici) la adresa vechilor generații (care mai mobilează bibliotecile publice, încă; dar oricând ar putea să apară o epurare, așa cum au început să apară epurări în manuale școlare și cursuri universitare, odată cu ocuparea unor posturi publice-cheie în stat de către tineri de rea-credință, care au putere de decizie; lasă că au dispărut îngrijitorii de ediții de opere), se va alege praful... Sper să fiu eu exagerat și, odată maturizați și îmbătrâniți, tineri inclemenți de azi din literatura română să recupereze trecutul literar valoros și să-l valorifice estetic.

Nicolae PANAITE

Percepție și căutare

Cineva spunea că adevărurile mari, ca și oamenii mari, sunt simple. Noi le complicăm din cauza preopințelor noastre, dar și din pricina noastră. Astfel, nevoia în a ne apropia de adevăr și a-l urma crește direct proporțional cu gradul de lealitate al semenilor care contează. Căutarea și percepția, uneori, au elemente de evidentă aventură. Cunoașterea, până în miezul obiectului de studiu, înseamnă a da la o parte, cu îndoită răbdare, obstacolele ce apar, unul câte unul. Cunoașterea este o formă de devenire. Pe măsură ce îndepărtăm perdelele, foliile despărțitoare, devenim cât mai știutori (un fel de ghizi) ai obiectului propus.

Sensul este mai autentic sau nu, în funcție de cât azur și drojdie alocăm din ființa noastră. Rațiunea, sentimentele și voința sunt cele trei elemente care caracterizează o persoană. Cunoscul căutător care, după explorarea întregului material de studiu, au emis teze, ipoteze și concluzii de care trebuie să se țină cont, atunci când e vorba de realizarea unei lucrări de anvergură în același domeniu cercetat. Orice căutare, nu-i o noutate, necesită documentare atentă și preocupare intensă pe tot traseul examinării. Pasiunea și credința, fără de care nu se poate ajunge la rezultatele scontate, sunt determinante în a nu te lăsa să renunți, chiar dacă ajungi la limitele puterii. Nu poți vorbi și scrie despre anumite idei, teme, concepte fără o pregătire prealabilă, care impune un susținut efort fizic, material și spiritual (lectură, cercetare, aprofundare, corelații, paralele...). Filosoful Johannes Gottlieb Fichte spunea: „omul poate face ceea ce ar trebui, iar când spune «Nu pot», atunci de fapt nu vrea. Toată puterea umană este dobândită prin lupta cu sine și depășirea de sine”. Atunci când vigilența ne este diminuată, ne putem trezi în ipostaze nedorite și echivoce.

Legat de cărți și lumea lor, știu că mulți oameni citesc cu plăcere povestiri, romane, poezii, eseuri, iar unii obișnuiesc ca, mai întâi, să citească ce este scris pe coperta din spate a cărții, pentru a afla despre ce este vorba, iar apoi trec direct la sfârșit, răsfoind ultimele pagini. O asemenea practică nu-i deloc indicată, deoarece reduce efectul de suspans, pervertind total imaginea de ansamblu a tomului respectiv. Deciziile noastre referitoare la priorități și ordine, când au un fundament și un scop bine reliefate, duc la invariabile semnificații. Nici tu, nici eu nu suntem lăsați la voia întâmplării și a caracterului arbitrar al vieții de zi cu zi. O realitate minunată este faptul că toți oamenii au intenții, scopuri și o voință proprie, diferite aspirații și opinii.

„Zilele mele, spunea Iov, aleargă mai iute decât un alergător: fug, nu vor binele, trec ca și corăbiile de trestie, ca vulturul care se repede asupra prăzii”. Încotro merg atât de grăbiți oamenii? Vor ajunge toți la ținta dorită? Timpul trece la fel de repede cum se grăbesc oamenii. Pe stradă, în fabrică, acasă, peste tot predomină același gând: tot mai repede! Orele și zilele trec precum fulgerul.

Referitor la cea mai înaltă formă de căutare, pr. prof. Dumitru Stăniloae afirma, în stilu-i apodictic: „L-am căutat pe Dumnezeu în oamenii din satul meu, apoi în cărți, în idei și în simboluri. Dar aceasta nu-mi dădea nici pace și nici dragoste. Într-o zi, am descoperit în scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii că este posibil să-L întâlnești pe Dumnezeu cu adevărat în rugăciune. Atunci, cu multă răbdare, m-am așezat pe treabă. Astfel, am înțeles, puțin câte puțin, că Dumnezeu este aproape, că mă iubește și că, lăsându-mă umplut de iubirea Lui, inima mea se va deschide celorlalți. Am înțeles că iubirea este comuniune cu Dumnezeu și cu cel de lângă tine. Și că, fără această comuniune, lumea nu este decât tristețe, rușine, dezolare, masacre. Numai dacă va voi să trăiască în această iubire, lumea va cunoaște viața veșnică”.

Cu siguranță, ai fost acaparat și tu de graba timpului nostru. Vrei să te oprești o clipă? Încotro mergi așa grăbit? Ia-ți timp să reflectezi la sufletul tău nepieritor.

Constantin COROIU

contexte

Note dintr-un jurnal de tranziție

Nobel pentru o scriitoare care știe să citească

Nobelul pentru Literatură pe anul 1993 i-a fost acordat americancei de culoare *Toni Morrison*, aproape necunoscută la noi până în acel moment. S-a născut în 1931 în statul Ohio și a murit în 2019 la New York. După absolvirea studiilor universitare a fost profesoară de engleză și redactor de editură. A debutat târziu, la vârsta de 38 de ani, cu un roman intitulat *Ochiul cel mai albastru*, în care personajul central este unul colectiv: o comunitate de negri dintr-un orașel american, văzută cu ochii și prin prisma pe cât de ingenuă, pe atât de matură a unei fete pe nume Claudia. La apariția acestui roman, prozatoarea mărturisea: „N-am vrut niciodată să ajung scriitoare... Am început să scriu această carte ca pe o povestire scurtă, pornind de la o discuție pe care am avut-o cu o prietenă când eram mică. Discutam dacă există sau nu Dumnezeu; ea spunea că nu, eu spuneam că da. Mi-a explicat de unde știe ea că nu există: se rugase în fiecare seară, doi ani la rând, să aibă ochi albaștri și n-a căpătat ochi albaștri, așa că el nu există. Aveam să-mi amintesc mai târziu că m-am uitat la ea și am încercat să-mi închipui cum ar arăta cu ochi albaștri și m-am gândit ce îngrozitor ar fi fost dacă i s-ar fi îndeplinit dorința!”. Patru ani mai târziu, în 1973, Toni Morrison publică romanul *Dorința*, urmat la puțin timp de *Cântecul lui Solomon*, scris într-un stil cu inflexiuni biblice și considerat de critică o capodoperă. Tot ce a urmat nu s-a mai situat la nivelul acestui roman care i-a adus, de fapt, Premiul Nobel. În fond, s-a dovedit nu odată, că o capodoperă poate fi suficientă pentru a dobândi cel mai prestigios și mai râvnit premiu. Pare-se că ceea ce derutează juriile de la Academia suedeză, dacă nu cumva chiar le inhibă, sunt mai multe capodopere pe cap de scriitor. Probabil din această cauză unui titan ca Tolstoi sau lui Borges, ca să dau doar două exemple dintr-o lungă listă, nu li s-a conferit mult râvnitul trofeu! Foarte interesantă este o confesiune a laureatei Premiului Nobel din 1993 privind motivația de a scrie primul său roman. Toni Morrison spunea că l-a scris fiindcă... voia neapărat să-l citească: „Trebuia să-l termin pentru a-l putea citi... Dacă ceea ce scrisesem avea să fie foarte prost, nu-mi rămânea decât să încerc să-l fac să arate ca acea carte pe care îmi doream s-o citesc. Eram convinsă că am în mine capacitatea de a citi”. Această mărturisire a unei scriitoare despre care cei ce au cunoscut-o și direct spun că era și un fin intelectual atestă încă odată că a scrie literatură de bună calitate presupune a avea pe lângă talent și capacitatea de reflecție asupra literaturii.

Genus irritabile

La 27 iulie 1941, *Mihail Sebastian* nota în Jurnalul editat în 1996, la Humanitas: „Am citit ieri în corecturi (date de Rosetti) pagina dedicată mie în Istoria literaturii a lui Călinescu. E probabil cel mai sever lucru ce s-a scris împotriva mea. Nici un talent artistic, nici o aptitudine de scriitor. Cu prima observație începe, cu ultima termină. Am fost agasat, dar nu mai mult. E plictisitor să se afle o asemenea pagină într-o istorie literară, care prin caracterul ei monumental este un fapt irevocabil. O asemenea carte de 1.000 de pagini în quarto se scrie odată la 30-40 de ani. Trebuie deci să așteptăm patru decenii pentru ca să obținem o rectificare”.

În treacăt fie zis, Mihail Sebastian era mult prea optimist în estimarea sa, crezând că este nevoie de numai patru decenii pentru a mai apărea o asemenea operă. *Alexandru Piru* afirma

că o carte precum *Istoria* lui Călinescu se scrie o singură dată într-o cultură. Este irepetabilă și incomparabilă. Deși de înțeles, supărarea lui Mihail Sebastian era totuși excesivă. Ceea ce nu e o prea mare surpriză. Rar scriitor care s-a declarat vreodată pe deplin mulțumit de modul cum a fost sau este tratat de critica literară. Un complex al genialității, nu întotdeauna nociv, ba uneori chiar fecund, îl are, mai accentuat sau mai difuz, orice creator. În definitiv, Sebastian credea – dincolo de fireștile îndoieli, temeri, crize de orgoliu, scepticisme și nereușite – în *steaua* lui de scriitor. Avea toate motivele să creadă, căci – fără a fi un mare scriitor – este, fără îndoială, unul important în literatura noastră. Dar să vedem ce l-a nemulțumit pe autorul *Jocului de-a vacanța*, aflat atunci la vârsta de nici 33 de ani. Prima propoziție la care face referire directă e aceasta: „Foarte înrudit cu Mircea Eliade este Mihail Sebastian (Josef Hechter), elev și el al lui Nae Ionescu”. Așadar, o situație mai mult decât onorantă. Mai departe, Călinescu îl caracterizează pe Sebastian ca fiind „...adept al lui Descartes, ținând la lucrurile clare și distincte și aplicând acest cartesianism mai ales în câmpul senzațiilor. De unde un sensualism rece, lucid, cultivat, cu realități de geometru. Neputându-și îngădui decât o singură experiență, aceea a rasei sale, scriitorul se refugiază în analiză și însemnările sale erotice sunt mai mult stendhaliene decât gidiene. Talentul artistic pare a lipsi, totuși ca prozator scriitorul posedă o ritmică vie și o frază fin echivocă, de o maliție imperceptibilă. Autorul e încă prea tânăr spre a i se determina personalitatea”. O observație, aceasta din urmă, ce se impunea și care, chiar dacă nu ameliorează aserțiunea privind părelnica lipsă a talentului artistic, sugerează posibilitatea unei evoluții ce va determina o reevaluare critică. Severă, cu termenul lui Sebastian, mi se pare însă aprecierea finală: „Ultimul roman, *Accidentul*, abstract, fără situare geografică (autorul n-are nici acum însușiri de scriitor), pare (din nou „pare!” – *subl. mea*) a infirma vocația de romancier”. Pusă sub semnul îndoielii de Călinescu, „vocația de romancier” se va dovedi, cum se știe, a fi una reală. Înclinat nu odată spre autovictimizare, Sebastian vede însă în propozițiile lui G. Călinescu nu atât o nedreptate, cât o persecuție, uitând că însuși faptul de „a intra” – și încă rezervându-i-se un spațiu considerabil – într-o Istorie a literaturii de anvergura celei călinesciene însemna o recunoaștere deloc neglijabilă. Apoi, el era un autor care avea să rămână în istoria literară în primul rând ca dramaturg, ipostază la care Călinescu nu se referă în capitolul pe care i-l consacră. De notat însă că evoluția și posteritatea lui Sebastian nu l-au infirmat în mod radical pe genialul critic. Așa cum, de pildă, s-au petrecut lucrurile cu Bacovia pe care Călinescu l-a „țintuit” în faimoasa formulă: un mare poet minor. Marii critici, atunci când greșesc, greșesc enorm. Uităm oare că E. Lovinescu previziona că, după 50 de ani, opera lui Ion Luca Caragiale va deveni un simplu document de epocă apusă, adică va muri odată cu lumea care a nutrit-o?! Posteritatea lui Caragiale l-a contrazis fără drept de apel și îl contrazice mereu pe măsura trecerii timpului. Caragiale este mai actual – nu actualizat! – ca oricând și nu doar în spațiul românesc. Iar Bacovia avea să fie recunoscut ca unul dintre cei mai importanți poeți moderni români ai secolului XX, perceput și receptat ca atare de generația lui Nichita Stănescu, și singurul, după Eminescu, care a creat un curent: *bacovianismul*. Dar marii critici sunt mari chiar și atunci când se înșală. Dacă nu cumva mai cu seamă atunci!

Gellu DORIAN

Valuri îngăduitoare, vânturi alinătoare, catarge șubrede

Versul eminescian, dedicat sutelor de catarge ale timpurilor trăite, mii și mii cu trecerea timpului, a adunat în el atîta adevăr, mai ales acum, în zilele noastre liberalizate la maximum, încît orice tsunami ar putea fi posibil în fiecare clipă de liniște totală. Catargele care ar conta nu prea se ivesc, iar în locul lor, din mici vîltori ale apelor tulburi, se zăresc vîrfurile unor viitoare veliere, pregătite pasămite să învingă orice valuri înspumate de vînturile năprasnice ale necunoscutului. Și asta pentru că mateloții, deveniți și ei căpitani de vas, ori chiar amirali la prora unui Titanic imaginar, nu mai iau în calcul aisbergurile somnolente, care vor aduce pe nesimțite momentul fatal din marea călătorie spre nemurire a acestor visători incurabili și lipsiți de conștiința propriei valori.

Acești maestri, numiți în domeniu manageri culturali, că la ei aș dori să mă refer, unși cu o rutină peste care nu mai acționează, din cauza decorațiilor primite cu laude oficiale, dălțile care să le cizeleze spoiala de sub care aproape că nu li se mai vede trupul bolnav, ce ascunde o minte așijderi, poartă la ei cheia și lacătul velierelor pe care vor urca aleșii lor. Și astfel, pentru punerea în pagină a proiectelor lor repetitive, dintr-un număr de catarge valide ivite în marea tulbure a zilelor noastre, aleg și catarge care la cea mai mică adiere de vînt se vor rupe. De aici, evident, și imaginea proastă pe care o creează unor astfel de întîmplări în fața celor cărora se adresează mesajul lor artistic. Dacă nu mai pot acoperi cu valori importante, care, de la o ediție la alta, s-au lămurit cam ce marfă devin în fața celor ce așteaptă cu încredere să cumpere actul artistic, nu ghiveciul cultural improvizat, umplu programul cu nume de tot felul, care n-au dovedit nimic pînă acum sau dacă au dovedit ceva este chiar lipsa lor de valoare. Și de aici, nu doar în aparență, ci în fapt real, lipsa de discernămint, din dorința de a mai bifa, stahanonovist, încă o realizare, încă o ediție, pare a fi și criteriul care stă la baza formării fondului artistic al aceluia proiect cultural.

Nimeni nu face o analiză la obiect a involuțiilor de acest fel, nici nu vrea, vizibil, să vadă scăderea valorică a acelor acte culturale, ci, dimpotrivă, cu satisfacție, se mai bifează încă un moment împlinit. Nu se urmărește feedback-ul, efectul, și, din nefericire, nici nu se simte căderea în derizoriu.

Scara peste Iași – Gabriel Gheorghiu

Însă participarea unor astfel de catarge șubrede la noile șarje ale valurilor, ale vînturilor le creează acestora, actanților folosiți astfel, impresia că au intrat în rîndul marilor valori sau, mai grav, le-au luat locul, loc pe care trebuie să-l onoreze cu prezențele lor viitoare, cu insistențele lor ploconarde de nerefuzat. Și, retragerea din ce în ce mai evidentă a valorilor autentice din astfel de întîmplări ale vieții culturale vii lasă loc degradării culturale, la care, prin nepăsarea lor, participă, cu rutina de rigoare, managerii culturali, responsabili cu evaluările și frecvențele maselor de artiști, ori fac loc odraslelor politice dornice să devină vip-uri, unii considerîndu-se chiar clasici în viață.

Evident că nu poți avea într-un proiect de anvergură, cum este un festival internațional sau cum este o manifestare de tradiție dedicată promovării unei edituri sau reviste, unui premiu important, numai valori una și una, dar, cu tot riscul asumat de-a fi înfierat de către marea masă de doritori de acest fel, iviți acum precum ciupercile după ploaie, înlăturat chiar din organizarea aceluia eveniment cultural consacrat, îi poți refuza pe agresori și poți găsi numele de notorieitate, care să dea greutate valorică acelei manifestări. Or amestecînd totul, într-o nepăsare ce diluează fondul, și, în final, le determină pe acele nume de valoare să nu mai participe pe viitor, nu faci decît să ratezi totul. Și dacă nici nu-ți mai dai nici seama, și încurajezi să se arunce în valuri mîinate de vînturi restul catargelor, sute și sute, oferindu-le distincții și întărindu-le speranța că ei sunt viitorul în acest domeniu, nu faci nimic altceva decît să contrazici versul eminescian sau să dai un răspuns grosolan întrebării puse de poet, „cite oare le vor sparge vînturile, valurile?”. Și de bine ce niciun fel de vînt, niciun fel de val nu le sparge, ci, dimpotrivă, le mîngîie patern, acestea își vor aureola gloria mai ceva decît modestul catarg înalt rămas semeț peste trecerea tuturor valurilor, tuturor vînturilor. Căci în goana norocului, visul se transformă în ideal, iar idealul, din păcate, într-o realitate tristă.

Acum, cînd selecția ar trebui să fie foarte dură, la sînge, mai mult ca oricînd forma aceasta de cultură de masă, căutată pe orice cale, într-o recrudescență de tip crezut defunct, a ajuns aluatul în care sunt puși la dospit banii publici, aluat din care va ieși o pîine, din care, de cum o scoți din cuptor, curg firmiturile risipei. Dar uneori nici masele cărora te adresezi nu se mai bucură de actul cultural astfel manageriat, ci grupul de actanți este același cu grupul-țintă, totul măcinîndu-se într-o moară de vînt stricată, peste care filfiie flamurile unor catarge de mucava.

cartea de poezie

Cristina SCARLAT

Nichita Danilov într-un *Peisaj cu îngeri la fereastră*¹

POETUL...

... e lacrima lumii, înghițind-o cu totul în lacrima sa, transformând-o în perla pe care apoi o naște înapoi lumii, cu sens cules din adâncurile bănuite bănuite. Ca un nămol miraculos care tratează și vindecă.

... e vraci. E vrăjitor. E șaman. Povestea lumii în șirag de perle coapte pe care poetul le scurmă și le coace și le naște din anotimpurile vieții lumii plămădite în straturile poveștii lui. Îngerește. Îngeresc. Îngerând. Ca lacrimă. Lacrima.

...e cocoșa îngelui pe care o crește încercând stângaci să găsească rugăciunii cuvintele potrivite țesăturii rugăciunii, care să-i limpezească prin cer mersul din evi prin lume. Cămașa de lut nu ne lasă să *dibuim* aripile și carnea de aer a îngelui și, totuși, îi simțim prezența: „În spatele fiecărui om / stă de veghe un înger. Îngerul / din spatele meu a căzut / și totuși ale cui sunt mâinile astea, / aceste mâini ca niște aripi / ce atât de nostalgic / îmi acoperă ochii.” („Peisaj cu mâini și aripi”, p. 24). Nu-l vedem, fiindcă îngerul crește cu noi, cu carnea noastră. Mâini și aripi. Îngeresc și lumesc.

...e fluture, e anexă la înger, schiopătând lumește în încercarea de a zbura îngerește. Îngerind.

... e Midas. Reloaded. Se schimbă timpurile, epocile. Dar Timpul rămâne același. Infinit. Și-n curgerea lui se aștern evii. Cresc unul din altul. Se transformă. Se înghit unul pe altul.

... e cel care, cu semințe de adami și eve palpându-i în sânge, de la începuturi, simțind lumile și evii dinlăuntrul poveștii care-l frământă ca pe-un aluat fantast, încearcă să se desvârească de ceea ce simte cu uimire, să găsească exact coaja potrivită pentru a naște în lume corect sensurile care se amestecă în el ca o cocă miraculoasă frământată de nevăzut. Numindu-se. Definindu-se. Deslușindu-se. Desfoindu-se ca din cămăși de ceapă.

... e plugarul care ară în brazda fantastă a lumii de la începuturi. Purtând în sine adami și eve. Povestea lumii. Creșterea și descreșterea. Copilăria. Căderea. Vrăjirea. Înfluturarea. Orbirea. Puținătatea ființei, marginirea, tentația adâncurilor cărora poetul le caută coajă de cuvinte în care să le coacă precum bobul de grâu în spic și să –l scoată la lumină, dezmărginindu-se: „...Cine ne-a deschis în frunte aceste ferestre, / cine ne-a zidit în piept / aceste scunde uși? / Prin mine umblu ca printr-un anotimp bolnav. / (...) // Prin mine trec ca printr-un ciudat anotimp. / Cu țeastă lui Yorick în mâini, mă întreb: / Dacă am secerat / unde și ce am secerat? / Și dacă adun, când și pe cine adun?” („Anotimp”, pp. 17-18).

... e olarul care strică ol după ol în încercarea de a șlefui olul perfect, să spună fidel povestea lumii. Și fiecare ol e ca tăblițele sumeriene, încrustând în ele poveste lângă poveste. Cartea. A lumii.

...poetul – Midas.

POEZIA...

... e mersul pe sârmă al îngelui pe care ne veghează suflarea. Îl ademenim cu cuvinte și-i cioplăm lumirea, încercând, ca Midas, să-l transformăm în lumi–aur. E cocoșa pe care i-o creștem stângaci, fiindcă ne sunt cuvintele dalta stângace cu care ne cioplăm respirația și gândurile și frica și lacrima și cioplăm și imaginea din oglindă, și respirația îngelui pe care ne merge pe umăr, și umbra. Și umbra îngelui: „...Întrupă-te, Îngere, / ridică-te din pământ, / din apa care ești sau ai fost. / Nu te ascunde în lucruri: / întunericul din mine te știe a rosti, / ca pe un poem. Pe de rost.” („Apus”, p. 120).

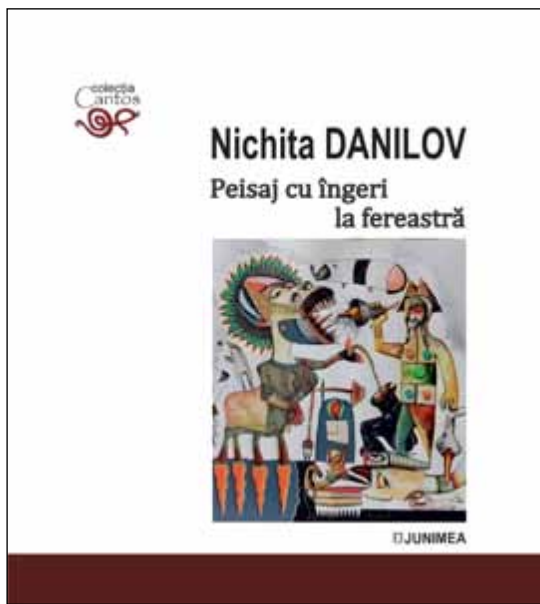
... e *hai-ku*-ul sculptat în bobul de orez îmbrăcând-dezbrăcând armonii nebănuite.

„Poezia merge mai departe decât matematica! Ea e mai complexă decât orice teoremă”², iar „(...) imaginația poetului nu e departe de imaginația copilului care stă la fereastră și visează cu ochii deschiși la o lume pe care simțurile sale nu au cunoscut-o încă.”³ Intuiește dureros, amar, răstălmăcind cât mai aproape de sens, sensurile: „Locuiesc în casa mea ca într-o casă străină: / cu pașii altuia măsoar în lung și-n lat camera goală; / cu ochii altuia scrutez tavanul și pereții / pe care stau o mulțime de măzi și o mulțime de chipuri. / Cu pași grei, mă opresc în fața ferestrei / ce se revarsă în stradă. Cu mâinile la spate, / contemplan liniștit norii c se rostogolesc la orizont / și umbrele ce trec pe stradă. Mă închipui mergând în mijlocul lor, / rezonând cu ele până la ultima celulă, până la ultimul atom. / Iată-mă pășind în mijlocul acestei mulțimi tăcute, / umbra umbrelor noastre se ridică la cer. / Pășim tăcuți, fiecare dintre noi își duce chipul / Ca pe o urnă în

brațe. Fiecare își agită / Inima smulsă din piept ca pe un steag găurit.” („Casa străină”, p. 242).

ÎNGERII DE PE STRADĂ

Volumul (antologie) de versuri semnat de Nichita Danilov e unul cu îngeri. O moșire de îngeri. Poezia lui Nichita Danilov este despre puținătatea ființei, despre marginire, despre tentația adâncurilor cărora le bănuim dar nu le putem pipăi contururile, despre miezul cuvintelor pe care-l bănuim, dar intuim nerotund crusta silabelor care să le încapă miezul, ca un boboc care, înflorind, tăsnind din coajă, deformează contururi pentru a desena altele, cu alte fețe, cu alte marginiri, cu alte culori. Căutarea miezului cuvântului, apoi a miezului cuvintelor care să se aștearnă în șirag e căutarea scoicii și apoi în scoică a perlei: „...Caii rumegă litere, / amurgul se scurge din cărți... // Fiecare foșnet e-o frază, / fiecare pas – un silogism absurd (...) // ...Lumina se prelinge pe mâini, / pătează cămașa și haina, pe rever. / Inima ta e o taină: / potir de aur pentru ziua de ieri. (...)” („Lied nocturn”, p. 188).

LIRICA TRANS-OBIECTULUI

Textele lui Nichita Danilov compun un fel de lirică a trezirii. Alăturarea termenilor aparent incompatibili semantic răstoarnă brazdele sensului și-i dau sevă nouă: „Fecioara neagră stă la pian. Are craniul / ras până la sânge. Nu cântă. Cineva i-a pilit / ușor dinții/ Își dezlipște pleoapele / și se admiră într-o oglinjoară concavă, își face din ochi. / În spatele ei, eu cânt la trompetă (...)” („Immanuel Kant”, p. 185). Magma cuvintelor turnată în cascada textelor e proaspătă, fierbinte. Și te atinge nu carcasa textelor, spusele, ci ceea ce se află dincolo de ele, bănuitele pe care și autorul însuși încearcă să le scoată cu ciutura din adâncuri, ca pe apa vieții. Autorul, cu textul „În loc de prefață” articulează, practic, un *altfel* de poem, o *altfel* de ancorare în lumea sensurilor care *cheamă, vorbesc prin somn, trimit semne*. Poetul caută să prindă în coaja cuvintelor *bănuitele, dinlăuntru* încă nemoșite: „Acea materie sensibilă și inexistentă ne vorbește prin somn, ne trimite semne, ne cheamă spre ea, ne atrage cu forța unui vârtej. Chemările sunt când mai calme, când mai acute, și cu cât devin mai neliniștitoare, mai greu de respins, cu atât cuvintele noastre sunt mai adânci.”⁴

Lirica sa e una a trans-obiectului, cum afirmă Octavian Soviany. În excursul de a desluși formele juste care să încapă fidel magma miezului, trăirea, asistăm la asocieri de cuvinte care par că plutesc pe deasupra lucrurilor pe care le îmbracă, în fapt, dându-le alt sens, altă turnură. „Lirica lui Danilov e una a trans-obiectului, care e determinabil doar ca diferență în raport cu realul; el constituie fața ascunsă a acestuia, ce poate fi sugerată prin magia configurațiilor, după regula *câmpului* constituit din tensiuni care aici sunt metafizice, dar și semiotice.” (Octavian Soviany)⁵. Despre fragilitatea ființei e vorba, altfel. Despre căutare, despre rostire, despre sens: „Cum se sprijină nouri negri de cer, / așa se sprijină / sufletul meu / de umbra ta, Doamne!” („Peisaj cu lumânări aprinse-n vânt”, p. 15). Despre îmbrăcarea sensului în coaja cuvintelor: „I. Mâna mea mi-o întind peste lucruri, / cu degetele mele închid pleoapele / fiecărui lucru bolnav. / Mă înalț din întuneric și în propriile adâncimi pier! // (...) IV. Sunt tristețea

cea mai vastă, / cel mai dureros extaz. / Bucuria ce crește din mine / nu va ajunge niciodată la cer. / Cu disperare mă revărs, / țâșnesc din sinea mea / spre lucrurile îngrozite din jur, / dar pretutindeni sunt Eu! (...) // VI. Închid ochii și în fața ta / tot mai gol mă trezesc. / Ia și du-mă din tine afară, / în plin vânt.” („Oră”, pp. 44-45).

Simți, cititor, un tăvălug de senzații la lectura textelor lui Nichita Danilov, în încercarea de moșire a adâncurilor, de scoatere în lumină a miezurilor numite care își mestecă poveștile. O lume în care se zbate un alt Prăslea mult voinic pe care împăratul-poet îl ademenește să iasă în lumină. Ieșirea în lume, căutarea identității, a poveștii personale juste: „Dar cine / cojește pe ascuns / cu atâta migală / fețele omului // și le împrăștie / pe străzi / ca pe niște coji / de semințe?” („Fereastră”, p. 118). Și nașterea aceasta anapoda presupune prezența cuiva care urmărește. Veghează? E îngerul știrb de trup? E îngerul cioplit care încearcă să ne țină umbra?

LUME CHRISTICĂ. SUMERIANĂ. BABILONIANĂ. BALCANICĂ

Lumea descrisă de poet e una grea de ea însăși, răsturnată, răstignită, amară, purtând ca o cocoșă desaga evilor de la începuturi, doldora de povești. Nichita Danilov *up-datează* textele sacre, le aduce în zorii altui ev, le filtrează personal: călugărul Kiril, fratele Ferapont, fratele Lazăr, fratele Atichin sunt personajele unei noi psaltiri: „Călugărul Kiril stă în interiorul unei fântâni și scrie la o neagră psaltire. Aici viețuiește de pe vremea lui Constantin. În jurul lui apa s-a dat puțin la o parte.” („Nouă variațiuni pentru orgă”, p. 143). Textele sale sunt și canoe purtând ca o sarcină tăblițe sumeriene, sunt și un Prăslea mult voinic tăgăduind, vrând și nevrând să iasă în lume, căutând direcțiile juste în ape tulburi. Apele sufletului, tălmăcind și răscolind epopeea timpului, sunt ele însele tulburi: „Cineva bate cuie în apă ca în propriile tălpi. / Cineva întoarce pe dos apa / ca pe propriul său suflet. / Cineva pri-ponește apa de mal / și pleacă tăcut în josul râului. / Cineva atarnă de pereți apa și se întinde în pat. / Cineva zace la mare adâncime în apă / și tremură de frig.” („Apele sufletului”, p. 101). E și un rezumat în care citim, hermeneutic, un alt text despre răstignirea zilnică la care-l supunem pe *Cel care este*, încercând să ne dăm seama de noi înșine, de mersul nostru prin lume: „Sâni ca două zaruri / genunchi triști: / iată iarba cosită și drumul / și Casa în care / ai existat și exiști. // Cărțile stau goale în rafturi, / pleoapele atarnă / pe obrazul tău supt. / Ușa, dulapul, masa și scaunele / păstrează în ele / un tainic deasupra și dedesubt. // Și această fereastră / năpădită de ierburi în amurgul jilav / ne aduce aminte / de sufletul tău pururi / de înălțime bolnav.” („Apus”, p. 119).

O NOUĂ ORDINE

„Poezia nu ne salvează de tentația neantului, ea însă este singura limbă pe care o vorbește sufletul.”⁶ Și cea care traduce îngeri: „Vorbește-mi despre profunzimea / și tristețea nefastă a lucrurilor, / despre spiritul și ordinea lor. // Vorbește-mi despre frumusețea nefastă! (...)” („Înger negru”, p. 29). Și cea care pictează anapoda lucrurilor / lucrurile: „Iubirea ta există îmi spun / pe străzi trec Criști disperați / cu trupul înfășurat în ziare: / faceți din apă vin și din sânge cuie de lemn pentru orbi / (...) Păsările zboară și zboară / dinspre duminică spre luni și înapoi (...)” („Timpul”, p. 39).

Povestea poeziei, așa cum ne invită Nichita Danilov s-o recitim, e povestea pâinii. Cea hrănitoare de suflet. Ca darul Sfântului Duh care, nevăzut, acoperă și hrănește și răspunde și învelește toate dedesubturile, toate peșterile, toate ascunzătorile sufletului, dezvelindu-le. Precum cămășile de ceapă dezbrăcând – îmbrăcând miezul dulce. Perla cepei.

Poetul e, într-un peisaj cu îngeri – la fereastră, pe stradă – el însuși înger. Plutitor peste lucruri, atingându-le cu aripa, mângâindu-și cocoșa (nevăzută de ochii lumești) cu care lumescul, prea-lumescul, mult-lumescul l-au îmbrăcat. Îngerind. Îngerește.

¹ Nichita Danilov, *Peisaj cu îngeri la fereastră, antologie, Cuvânt însoțitor* de Șerban Axinte, Editura Junimea, Iași, 2022.

² Nichita Danilov, „În loc de prefață”, ed. cit., p. 13.

³ *Ibidem*.

⁴ Nichita Danilov, „În loc de prefață”, ed. cit., p. 14.

⁵ *Apud* Șerban Axinte, „Cuvânt însoțitor”, Nichita Danilov, *Peisaj cu îngeri la fereastră, ed. cit.*, p. 5.

⁶ Nichita Danilov, „În loc de prefață”, ed. cit., p. 14.

Sorina BĂLĂNESCU

Două monumente de artă medievală

Hoarda și Oastea, volum conceput, realizat și îngrijit de Livia Cotorcea, Editura ALFA Iași, 2022, 391 p.

Într-o lume grăbită, sufocată de nevoi cât se poate de concrete, aducătoare de repede câștig, se mai găsesc oameni care scrutează orizonturi pierdute, de unde veghează comori de artă veche, răbdătoare și generoase în înțelesuri. Acești anacronici semeni ai noștri intră în lumea-tezaur cu sfială, cu respect și, în cazuri fericite, cu talentul de a tălmăci pentru cei care știu să vadă, să asculte și să citească ce merită a fi cunoscut. Când tălmăcitorii de slovă străină au știință de carte, multă, când au și dăruire și har poetic, opera adusă în învelișul unei limbi, alta decât cea a originalului, întregeste în cultura-țintă deschiderea spre valori nebănuite. Așa apar evenimentele culturale, care, de cele mai multe ori, trec aproape neobservate; și așa își saltă pragul de exigență o editură, o publicație iscusit dirijate spre cultură autentică, „nelucrative”. *Cântecul despre Oastea lui Igor*, scriere strălucitoare mai de la 1186, mai mult citată (în patria autorului anonim) decât citită, ca mai toate monumentele întemeietoare de limbă și tradiție, are șansa întâlnirii unui traducător-poet, dublat de un exeget exemplar, când, în nu puține cazuri, exegeza exemplară ca întindere și interpretare nu are alături o tălmăcire convingătoare. Oricât de bine intenționat, cititorul, pus într-o astfel de situație, trebuie, că nu are încotro, să dea crezare explicatorului de sensuri și virtuți și să rămână cu impresia că acolo truda savantului servește o cauză pe măsura efortului de interpretare. Livia Cotorcea își pune, modest, eseul exegetic (termenii nu se contrazic) la sfârșit de volum, când acel text lămuritor de text tradus este, cu de la sine forță, un model de analiză pasionantă, purtată de la un capăt la altul cu logică și rigoare a argumentelor, cu o curiozitate de împătimit al cărților, căruia nu-i scapă nuanțele. Interpretarea nu se mărginește la analiza genezei, a adevărului istoric, a elementelor filologice, ci avansează pe locul deloc comod al citirii poetice, cu știința celei care a dat lucrări fundamentale despre arta poetică a poezilor emblematici, greu încadrabili în canoanele tradiționale.

După Postfața la *Cântec*, ne îndreptăm spre *Cântecul* propriu-zis, al cărui vers, iar nu melodie, se mlădiează după ritmuri interioare, cu lungimi și coborâșuri repezi, neașteptate, unde măsura nu bate metronomic, ci se lasă condusă de respirația autorului-poet, bard și oștean. Spre comparație, ne-reducționistă, traducerile din 1951 și 1953, semnate de Emma Beniuc tatonau terenul unor lecturi respectuoase în raport cu momentul și aduceau o undă de uscăciune, de nedumeriri legate de locul, timpul și genul literar. Livia Cotorcea are stăpânirea sonurilor românești, a celor vechi, parfumate de vechime, pentru ca opera, în arcuirea ei, să nu piardă din simplitatea și forța expresivă a poemului originar. Spre o mai bună edificare a celor care nu știu sau nu vor să știe că, din trunchiul comun al limbii ruse vechi, folosite în Rusia Kieviană de până la risipirea aceluia stat sub invazia tătarilor (la 1138), s-au format trei limbi de sine stătătoare – limba (veliko)rușilor, ucraineana (malorușilor) și belorusa și că acel *Cîntec*, lucrare întemeietoare pentru fiecare dintre limbi, are parte de traduceri semnate de poeți de seamă pentru fiecare dintre limbile coborâtoare din limba comună.

Coincidență sau nu, *Istoria secretă a mongolilor*, tradusă din chineză, retradusă în rusă și acum, retălmăcită în românește de Radu Părpăuță, își deapănă

firul evenimentelor până la 1240, când anonimul cronicar declară că atunci, și nu altădată, trebuie să se oprească din spunere. Plasarea acestei ciudate scrieri la început de volum are rațiuni temeinice: mai întâi, *Istoria* vine să acopere un spațiu – și literar și istoric – aproape necunoscut, dacă nu ignorat de cei în măsură să o facă. Despre Mongolia de după 1990 nu știm mai nimic, informațiile nu vin de nicăieri; iar în al doilea rând, am avut parte, în ediții de mult epuizate, de traduceri ale unor biografii romanțate cu Genghiz-Han în centrul narațiunilor. Nu știm mai nimic despre limba în care acest text întemeietor al civilizației mongole a fost scris, despre istoria frământată a acestui imens imperiu (zic cunoscătorii că Imperiul a fost cele mai mare din câte au existat vreodată), că victimele răvășitoarelor expediții de cucerire și pradă au fost de ordinul zecilor de milioane, că nu au putut fi întrecuți în cruzime de nici unii dintre neamurile agresoare. Apoi, *Istoria* este istoria unică a creșterii și începutului descreșterii Imperiului, iar maniera de scriere este

aceea de cronograf, cât mai exact în redare, din perspectiva totuși personală a naratorului, care împărtășea optica uneia dintre părțile prinse în ierarhia militară a neamurilor. Unele dintre cruzimi sunt relatate în *Istorie* ca acte firești, ce nu au a speria pe nimeni. Autorul anonim nu-și ascunde dorința de a nu-și „împodobi” relatarea evenimentelor și a faptelor la care a fost martor și părtaș, în contrapondere cu spunerea „albită” a acelorași întâmplări în *Istoria* oficială, acreditată de oficialități. Și totuși, răzbat pe alocuri inserții lirice, de vers popular; mai vin, spre final, părți monologate, de spovedanie într-o ispășirea unor păcate. Sute și sute de nume reale, de realități ale civilizației mongole, sute și sute de cuvinte mongole, prinse în marea variantei chineze, explicații multe și amănunțite, hărți și îndrumare, toate menite să ne ușureze lectura. Fără aceste cărje de sens, cu greu ne-am descurca în hățișurile unui text exotic, iar pomenita *Istorie secretă* ar fi greu de dus la bun capăt. Avem șansa zicerii în tălmăcire a unui traducător-poet el însuși, ademenit de vocabulele vechi, de învăluiri de fraze descinse din cronicile moldovenești, de punerea în joc a obiectelor, viețuitoarelor din lumea stepelor, a cailor, mai ales a cailor mângâiați pe creștet de cineva care le cunoaște bine rosturile și obiceiurile. *Istoria* (mongolilor) ne pregătește să înțelegem ce a însemnat Hanatul lui Hoardei de Aur în risipirea civilizației kievene, ce a însemnat Hanatul Crimeei de mai târziu, de unde a apărut primejdia cumaniilor, cu care au avut de luptat oștenii și camarazii lui Igor. Unul dintre monumente pregătește accesul la evenimentele și mentalitatea feudală din ambianța luptelor dintre cnezate.

Fără *Istoria* mongolilor, *Hoarda de aur* ar fi rămas, cel puțin, pentru noi, o realitate acceptată și pe jumătate înțeleasă. *Hoarda și Oastea*, cartea care le cuprinde, beneficiază și de două exegeze exemplare – una ca inițiere, cealaltă – la încheierea volumului, limpede, aplicat rostite și de o inspirată punere în oglindă. Cei doi autori-comentatori – Lev Gumilov și Livia Cotorcea luminează, detectivistice, pas cu pas, identitatea autorului anonim în fiecare dintre cele două scrieri.

Ioan ȚICALO

Vărul meu...

de-ale lui badea Scârțan

Sună telefonul, iar eu am treabă, de nu-mi văd capul! Îl las să miaune, uitându-mă la el ca la o dihăniuță. N-am avut ce face și mi-am luat mobil. Se oprește și imediat o ia de la capăt. Acum mi se pare că ar scheuna. Îl deschid.

— Alo, bădiță, aud, bine că te-am prins. Sunt vărul Georgel și-s cel mai nenorocit om de pe lume!

Îl aud că bocește și mi se strânge inima de durere. Un singur văr am și cine știe ce-a dat peste el. Încerc să-l ogoiesc:

— Stai, omule, liniștește-te și-mi spune ce s-a întâmplat. Bolnav nu cred că ești, că voce ai...

— Bădiță, îmi vine să-mi spun ștreangul de gât și s-o termin cu viața! se smiorcăie în continuare.

— Ce spurcăciune ți-a ieșit din gură? Poate vin în apartamentul cel renovat și-ți dau câteva scatoalce, să-ți vină mintea la cap! mă supăr eu.

Georgel al meu începe să geamă și-mi spune printre lacrimi:

— Tocmai asta-i pricina: apartamentul. Dulcinea mea m-a scos afară ca pe o potaie, a schimbat incuietorile și mi-a declarat că de-acum n-am decât să dorm în gară, că și așa nu mai e nici o mișcare pe acolo.

— Ce spui tu, Georgele? rămân nedumerit. Eu știam că vă înțelegeți bine, guguiati împreună pe același ton și nu vă mai dezlipați unul de altul...

— Asta a fost cândva. Ai rămas în urmă cu știrile, se vaietă vărul. S-a încurcat cu altul și nu vrea să mă mai vadă. De-acum o să-mi roadă urechile șobolanii în gară. Acolo o să-mi fie sfârșitul... Să știi că ai un văr boschetar... declară îndurerat.

Pe mine m-a săgetat la inimă și nu l-am mai putut asculta:

— Măi Georgică, dacă zici că ești într-o situație așa de grea, vino la mine, la țară, o vreme, până ai să te rostuiești într-un fel.

— Să nu se supere soția ta, că-i vin pe cap, se tânguie nefecitul.

— Te aștept, vere, și nu te mai gândi, că doar eu ăi bărbat la casa mea, nu ca tine, o potaie...

N-am închis bine telefonul, că m-a și luat în primire:

— Te lauzi în fața bețivanului de văr-tău cu bărbăția ta și-l chemi aici, să-mi golească cele damigene. Minte ai, omule?

— Lasă, femeie, lasă, încerc s-o astâmpăr, l-a dat afară din apartament Doruța, câteva zile, acolo, n-o să fie foc...

— Ba o să fie, Scârțane, o să fie, că eu, dacă-l prind sugaci în cămară, îl stropesc cu spirt și numai un chibrit arunc asupra lui!

— N-o fi vărul meu ultimul om de pe planeta asta și-i într-o situație disperată, așa că hai să-l ajutăm. Eu știu că nici tu nu ești Muma Pădurii, îți cunosc bine sufletul...

— Iaca tac și mă duc la treabă, dar să nu dea Dumnezeu să mi-o plătești, Scârțane!

Către seară, apare și Georgel cu o valizucă în mână, având o figură de om prăpădit. L-am îmbrățișat și l-am invitat în casă. Părea cu totul stingher.

— Oameni buni, am venit cu mâna goală și te rog, Savetucă, să nu te superi, că eu...

L-am văzut că se strâmbă a plâns, căutându-și de zor batista. Așternându-se în casă o infinită tristețe, l-am dus în odaia pregătită și l-am lăsat să se liniștească.

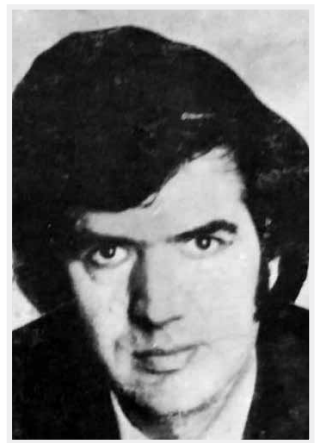
A doua zi fiind duminică, după ce am venit de la biserică, nu l-am găsit acasă. Saveta s-a dus glonț în cămară. Toate erau la locul lor.

— Trebuie să fie dus în sat, să se vadă cu unul, cu altul, îmi dau cu părerea.

— Să cerșească de la oameni și să se adape, cum o făcea când era încă pe aici. Lupul își schimbă părul..., mă privește cu ciudă Jumătatea.

Îmi pun gura la cale și trec în odaia cealaltă. Valizuca lui Georgel, nicăieri. Îmi arunc ochii pe peretele cu fotografia-tablou de pe când eram miri. E puțin într-o parte. În spatele ei am făcut o nișă în care avem adunați banii de îngropăciune. O iau din cui și mi se face negru dinaintea ochilor. După o vreme, constat că e, în loc, o hârtie. O iau cu mâna tremurândă și nu-mi vine să cred. Georgel mi-a mulțumit pentru primire și a mângălit apoi: „întotdeauna dăștepți trăiesc pi sama ceilor proști”. Acum îmi dau mie lacrimile și încep să mă mănânce palmele, dar vărul meu e departe și numai Saveta e aproape. Încep să mă lovesc peste obraz, ca un prostănac bătrân și fără minte...

Radu CANGE

Poesis

un rob spiritual

Poem

doamnei din vis

Sub pașii tăi,
se vede lumina
gândurilor tale.

Tiptil

Nici sunetele
frunzelor ce cad,
nu se aud.

Doar fumul de țigară
și bătrânul bard
ce, rătăcind pe străzi,
închipuiri îl bântuie,
că toamna
va-nvia spre seară.

O socoteală-și face:
și viața, băutura-s de ocară.

Uimire

Goya aflase, cu
stupoare, de la sine însuși,
că de abia la
patruzeci de ani ajunsese pictor.

Unde ținuse secretul
ascuns atâția ani?

Aproape haiku

Noapte,
încremenirea umbrei lebedei
înfiorând apa

Somn

Tu tot nu taci, melancolie.
Te-agăți de fiecare om
și-o caracatiță
ți-e gândul.

Ce armă să te-nving,
să te dobor?

(De ce?)

În brațe să mă iei,
ești prea ragilă.
Ce nenoroc ai mai
avut, copilă.

O, dormi, ca mine-n
viața-ne umilă.

Corset

Creierul meu
m-a surprins în flagrant
delict.
Trăiesc cu mai multe idei.

Eu pe mine

Pierdut în sine-mi,
caut o cărare.

Cum să mă izbăvesc,
când viciu-i straniu?

- Un cer pe care-l
prăvălesc zadarnic. -

Pierdut în sine-mi,
mă abandonez.

Poem

Gloria
ține o clipă,
demnitatea, o viață.

Ei, aș !
Șopti filosoful.

Pățania

Un rob spiritual
trăgea după el, cu niște
odgoane, ceva. Transpira
din greu, se mai oprea,
după care, iar trăgea.

Se întâlni cu un gânditor.
Acesta l-a întrebat:
- Rogu-te, spune-mi
de ce te chinuiești
atât cu acele odgoane,
că nu văd mai nimica
legat de ele?

Transpirat, istovit,
robul spiritual răspunse:
- Trag după mine ponosul
cuvintelor pe care nu
trebuia să le scriu.

Verdict

Poezia?
Un orizont imposibil
pentru oamenii mărginiți

Pastel

Cleioasa ceață...
oarbă își pipăie câmpia.

Și cumpăna de
strajă a timpului măsură

Un arc întins, voios,
mi-a fost copilăria.

Și pepeni... via brună
zemoasă ca o pară
ce sta să facă vinul.

Și-o seară furișată -
amantă mult pândită

Tăcerea-i până mâine,
când ziua se dezbracă.

Poate atunci

Lumina îmi aruncă umbra
pe un perete,
desfigurata mea umbră.
Înfrățită cu zidul,
aproape încarnată,

dacă lumina am s-o sting,
voi mai putea să mă
întâlnesc cu ea vreodată?
Stafie, unde ai să dispari,
umbră voi mai putea avea?
Nu, probabil nu, dar am să
rog lumina să mai stea.

Am să o implor să rămână
impresie, rană sub vânt;
va veni, va plecat, sau
va dispărea sub descânt?

Haiku

Cântecul greierilor
se urcă
pe murmurul apelor.

Avertisment

Să te ferești,
că azi, de sub lăcate,
am să-ți trimit
doar visuri speriate

Aminte să-și aducă
de-o clipă, să te pierzi,
doar în câmpii lunare
în care ai să crezi.

Să fii nebun, să tremuri
ca varga-n vânt vânt.

Poate în alte vremuri,
vei deveni și cânt.

Vechiul cartier

Alunec pe străzi ruinate.

Doar strada Covaci,
ca o femeie bătrână,
își flutură baticul
de parcă
mi-ar spune adio.

Remus-Valeriu GIORGIONI

Ce poți face în doar 15 minute

(despre sufletul „din dotare” al trestiei gânditoare)

Nu cu mult timp în urmă, *România literară* a publicat un memorabil interviu cu un om de știință italian (vezi nr. 17/29 aprilie 2022, p. 14-15), care afirmă solemn că îi respectă pe colegii săi creștini, dar că el însuși este ateu: „Am prieteni catolici sau evrei care sunt cercetători științifici de marcă și care cred în Dumnezeu. Eu sunt ateu, însă avem aceleași concepții științifice” – declară Guido Tonelli, autor al răsunătorului best-seller *Geneza, Marea Poveste a Originilor*. Știința, opinează italianul, este „un instrument extrem de puternic, tocmai pentru că se află în căutarea unor rezultate neașteptate, care să modifice teoria existentă.” (Dar oare – ne întrebăm noi – nu tocmai acest aspect: instabilitatea, modificarea continuă a *teoriei existente* deosebește știința de religie, care se bazează pe niște absoluturi?)

Explorând natura fenomenelor, știința – în efect – falsifică teoriile precedente (recunoaște G. T.), spre a face loc în câmpul cunoașterii celor curente. Dar savantul mai recunoaște și faptul că Dumnezeu – în cazul în care există – se află dincolo de acest orizont al cunoașterii omenești: cunoașterea științifică: „Faptul că putem explica atât de amănunțit ce se întâmplă în natură nu presupune că nu suntem liberi să credem în Dumnezeu... Sunt două domenii distincte, care pot conviețui fără nici un conflict.” Guido Tonelli mai crede că suntem tentați să atribuim tot ce nu înțelegem unei forțe supranaturale – gest mediat încă din antichitate de existența mitologiilor și a religiilor; și numește gestul, actul acesta „ceva emoțional”. În prezent, știința nu mai pretinde să convingă oamenii care cred cu adevărat în Dumnezeu...”

Dar nesfârșita narațiune a originilor – mai opinează Tonelli – , presupune desigur Frumusețea: adică, arta, literatura – poezia. Poezie de care avem disperată nevoie: *La poesia ci serve disperatamente*, cum zice italianul. Această poveste – sau scenariu – presupune și păreriile noastre, ale fiecărui om, legat de origini, creație (evoluție?) și altele asemenea. Întrebări la care omul de-a lungul timpului a încercat să dea un răspuns. Iar răspunsurile au fost la începuturi, în mod inerent de natură mitică și religioasă. Cunoașterea lor constituie o „tehnică de supraviețuire”, mai cu seamă în timpurile pre-apocaliptice pe care le trăim. Așadar, explorarea naturii, universului (în calitatea lui de *kosmos*) trebuie dublată de cea a universului interior al ființei umane, „univers” care este, și el, infinit.

Un sfert de oră pe zi. Om de știință: teolog și entomolog

Dacă te hotărăști să dedici 15 minute din cele 1440 (cât este totalul de minute ale unei zile) studiului unei discipline oarecare, în câțiva ani poți deveni „savant”! Să zicem că ești pasionat de fluturi și ți-ai cumpărat un atlas zoologic pentru a-i studia. Iar dacă perseverezi, în scurt timp vei deveni, din simplu amator, un entomolog renumit, chiar fără studii superioare. În mod similar, zic teologii că poți proceda, persevera în ce privește cititul și studierea Bibliei. La început ți se va părea un teritoriu arid, compus din istorii greoaie, genealogii și pomelnice interminabile de nume. Dar nu trebuie să te rezumi la aceasta (duhovnicul tău îți poate da chiar *dezlegare* să sari peste pasajele lungi și plictisitoare!). Dar – ca în orice domeniu – cititul trebuie să fie continuat cu meditare-și-memorare. Recapitulare: *repetitio mater studiorum*.

Este necesar să începi: fiecare drum are un început. Și orice început – sau traseu intelectual – poate să ți se pară greu. Dar dacă reușești să te ții de un plan anual de lectură (trei capitole pe zi: cca 15 minute), într-un an ai reușit să parcurgi cele peste o mie de pagini cât are Sfânta Scriptură. Iar după circa trei sau cinci ani începi să prinzi drag, să te atragă lectura: realizezi că nu e o carte oarecare, ci o lectură indispensabilă, care satisface toate nevoile și toate gusturile. Răspunde la toate problemele. Cam pe la a zecea lectură reușești să prinzi esențialul, să te lași pătruns de spiritul Sfintei Scripturi; iar începând de aici fiecare lectură – fiecare sfert de oră dedicat se va transforma într-o oră de studiu, cu maxim folos pentru sufletul *din dotare* al fiecărei trestii gânditoare...

Din păcate, cei mai mulți cititori ai Bibliei se opresc la stadiul primei lecturi: o lectură intermitentă, inconsistentă. Sunt chiar foarte mulți dintre scriitorii care îți servesc vreun citat biblic, evocă – sau chiar dezvoltă în lucrările lor – vreo temă răsunătoare, cum ar fi rugul aprins, lupta lui Iacov cu îngerul, drumul Damascului. Spre a putea apoi să pretindă o cunoaștere fermă și consistentă. Dar, din nefericire, a te rezuma la acest stadiu de „cunoaștere” nu te ajută prea mult: ai deprins noțiuni, cunoașterea ta a rămas parțială, teoretică și formală. (Acum, desigur, teologii de profesie știu că, în materie de Biblie, nici nu putem vorbi despre o cunoaștere exhaustivă; dar un asemenea stadiu de cunoaștere, despre care vorbim, în materie de Biblie este nesatisfăcător, ba chiar contraproductiv. Și numai ce te trezești cu tot soiul de „specialiști” care își dau cu părerea, în eseuri, tratate – în cărți întregi – despre redempțiune, soteriologie, hamartiologie sau escatologie. Mai pe românește, ei știu totul despre mântuire/răscumpărare/salvare/justificare; despre păcat și vremurile de pe urmă. Ba mai dau și „exemple”: au ciugulit câte ceva, de ici-de colo.)

A duce aceleași lupte, dar pe alte baricade. De la domeniul teluric la nivelul stelar

În zilele noastre, cei mai mulți dintre intelectualii de rang înalt: savanți, scriitori, cercetători nici nu consideră lectura Bibliei ca indispensabilă culturii lor generale; darămite să o aplice nevoilor spirituale, pe care ei și le satisfac în alte moduri, confundându-le cu cele psihice/sufletești. Suntem atât de puternic ancorați în scepticismul nietzschean și cioranian, încât în gândirea noastră modernă și postmodernă nu mai poate încăpea ideea de Dumnezeu. Odată ce „am găsit toate răspunsurile”, „am dezlegat” enigmele naturii terestre și cosmice, nu mai este loc pentru (ce să mai facem cu?) El. Dar iată că există și excepții notabile: celebri oameni de știință teiști. Noi ne vom rezuma aici la câteva cazuri, mai puțin cunoscute. Pentru că tot am adus în discuție entomologia, e necesar să-i cităm aici pe câțiva telologi-și-entomologi:

Jakob Christian Schaeffer, savant german din secolul XVI-II a fost teolog lutheran (fiu de arhidiacon, a studiat Teologia la Halle). Botanist și în egală măsură zoolog – biolog; pasionat de păsări și fluturi, a studiat atât ornitologia, cât și entomologia. A activat ca educator privat iar apoi preot la Regensburg. Doctor în filosofie la Wittenberg, a fost membru a numeroase academii de știință: prusacă, rusă, franceză. Una dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale a fost *Elementa entomologica*, apărută în anul Revoluției Franceze. Dar preotul nostru, iubitor în egală măsură de fluturi și flori a fost și un cunoscut inventator în domeniul fizicii optice (pe lângă aparate optice a mai inventat și mașina de spălat).

Îi mai menționăm apoi pe: Christian-François Paullini: teolog, medic și entomolog neamț, spirit universal; a fost și un prolific autor științific, având la activ peste 70 de lucrări de specialitate. Francezul Thomas Borgmeier (1892-1975), Francis David Morice, Daniel Ziegler și mulți alții. Dar – spre a încerca o concluzie – entomologia nu este neapărat legată de teologie, cum nici vreo altă disciplină științifică. Dar nici nu se exclude reciproc (cum bine spune Guido Tonelli despre religie și știință).

„... Știința nu pretinde să convingă oamenii care cred cu adevărat în Dumnezeu, *însă ar trebui să pretindă, în schimb, să nu fie constrânsă de interpretări teologice și de limitări religioase*. Acum suntem liberi, putem discuta...” – apud G.Tonelli; sublinierea noastră. Dar nu se bat oare cap în cap – ca munții din poveste – aceste două afirmații, nu se exclude reciproc?... Fiindcă evoluționismul și teoria Big Bang se află la polul opus creaționismului științific – a se vedea în acest sens *Creaționismul științific* (SMR, Oradea, 1992; Dr. Henry M. Morris, director al Institutului de Cercetări Creaționiste – titlu original, *Scientific Creationism*, Creation-Life Publishers, 1974). Colaboratorii și consultanții cărții sunt profesori de fizică, doctori în științe: fizică, biologie, biochimie, dar și medicină, filozofie, ai unor universități de Texas, Oklahoma, Wisconsin, Alabama sau San Diego. (Lista lor ar acoperi o pagină întreagă.)

Dacă credem în „ceva dincolo de natură” nu mai putem pretinde că lumea creată este identică cu... Creatorul ei. „Aici e punctul în care se naște divergența, însă nu ne împiedică nimic să *dezbatem*, să ne *împărtășim* idei, să *ducem aceleași lupte*” (apud Tonelli – subl. n.) Dar acesta ar fi începutul unei alte, întortocheate și lungi discuții. Da, ducem aceleași lupte, dar de pe alte baricade. Cu toate acestea, salutăm publicarea în *România literară* a unor astfel de materiale: interviuri, articole și dezbateri eseistice și le urmărim cu atenție. Însă nu putem înțelege cum de un intelectual artist – scriitor, în speță – poate studia Iliada și Odiseea, Mahabharata și Ramayana, Vedele și Upanișadele și încă n-a descoperit Biblia! Are 75-80 de ani, dar intelectualul nostru se declară un mereu căutător (căutăm adevărul toată viața, dar de la un timp – fără să pretindem că ne aflăm în posesia lui, că *am avea certitudini absolute*, ar fi necesar să tragem totuși niște concluzii personale).

Am mai spus – și nu obosesc s-o repet: toate nenorocirile noastre, ca specie și planetă aparte în univers provin din necunoașterea (ignorarea) și neaplicarea Bibliei ca *Sfântă Scriptură*. Cum am accentuat și cu alte ocazii, ignorarea Bibliei se datorește în parte și unor traduceri greoaie, care încă persistă pe „piață”, edițiile noi *luându-se* după celelalte. Fraze înzorzonate cu inversiuni specific religioase și termeni arhaici – cunoscuți și aceștia ca religioși sau canonici – nu îndeamnă întotdeauna cititorul obișnuit la lectură; dar nu promite o lectură agreabilă nici celui instruit. Biblia nu este, în primul rând, o lectură ușoară sau de divertisment, ci una instructivă. Ea atinge toate aspectele vieții, extrapolând domeniul teluric către nivelul stelar. Există totuși o traducere cursivă, utilă, armonioasă: traducerea Cornilescu, care se bucură în prezent de mai multe reactualizări, cu aducerea la zi a termenilor. Demersuri care nu-i alterează câtuși de puțin farmecul și acuratețea, proprietatea termenilor: „Cuvinte pline de farmec îmi clocotesc în inimă!”, exclamă Psalmistul.

Ionel BOSTAN

Sârmele lui Nițchidorf

Numai dictatorul și paznicii lui nu voiau să emigreze. Li se citea în ochi, în mâini și pe buze: chiar începând de azi și de mâine la fel, vor face cimitire cu câinii lor, cu gloanțele lor. Dar și cu cordonul, și cu nuca, și cu fereastra, și cu funia. Oamenii îi simțeau pe dictator și pe paznicii săi stând deasupra tuturor planurilor secrete de fugă, oamenii îi simțeau cum pândesc și cum răspândesc frica. (Herta Muller, *Animalul inimii*)

acareturi, lot de pământ șamd. Apoi, acolo ulițele satelor erau mai degrabă străzi, fiind pietruite, drepte și largi, cu multe fântâni... Peste toate străjuiau semețe bisericile. E drept, nu erau creștin-ortodoxe, ca pe la noi, dar, oare, pentru cine mai prezenta pe atunci interes Casa lui Dumnezeu!?...

Bunăoară, Nițchidorf-ul, așezare „nemțească” aflată aproape de granița cu Serbia (dar câte altele n-or fi fost!), se golea în vremea aceea văzând cu ochii. De la noi au plecat atunci primii doi feciori ai Cepelegii, cu neveste și copii, Ducu al Linei, vădana de la vale de casa noastră, dar și Rauluță al Grăuroaicei, ciobanul satului. Odată ajunși, niciunul nu avea să înțeleagă de ce dădeau bir cu fugiții „aiștia” (nemții), așa, cu grămada, că doar aveau „tot” ce le trebuie... Și vremea era mai blândă pe aici, și pământul mai bun, iar apa – limpede și rece... Fântânile cu roată, săpate adânc în piatră, nu permiteau să ai vreodată găleata uscată: mîntea nemțească ce le-a gândit ușura efortul aducerii apei la suprafață și scurtă și timpul la jumătate. Asta pentru că, în timp ce învârti de roată, o găleată coboară goală, iar alta se ridică plină. Ei, dar ce mai, una peste alta, cam în toate se vedeau capul și mâna de neamț.

Doar că nițchidorfenii get-beget o țineau pe-a lor: trebuia să plece numaidecât (în RFG), și nimic mai mult! Nu odată, în așteptarea aprobărilor, având hârtiile depuse și de câte 2-3 ani, își pierdeau răbdarea și, mai ales cei tineri, încercau să se strecoare printre boscheții graniței cu Iugoslavia. Nu conta că riscau să fie împușcați de grăniceri ori sfășiați de dulăii lor...

1 A. În epocă, „Sărmă” era orice moldovean dezpământenit, venit să se aciuze, din cauza sărăciei, mai ales în Ardeal, Banat sau Capitală. B. „Sărmă” – termen cu care sunt denumiți depreciativ moldovenii, care, odinioară, plecând să lucreze sau să se instaleze în zone mai dezvoltate, călătorind pe acoperișul trenurilor supraaglomerate, erau alertați de liderul grupului să se ferească de cablurile de tensiune, strigându-li-se: „Sărmă!!!”

Poezia lui Aurel Pantea (II)

(*urmare din numărul trecut*)

Aurel Pantea este printre puținii poeți contemporani care au regăsit subtilitatea dicotomiei timp/vreme, nu în paradigma eminesciană, însă, ci în logica negrului, în paradigma proprie: „O bună manieră a nimicului/ constă în a ne atrage atenția/ când se naște. Corpul lui pe firmele/ destinațiilor noastre/ poartă ordine de existență în care/ timpul și spațiul, atingându-se/ produc o gură, / am recunoscut un timp fără demnitate/ în destinul mamei. De obicei, necunos- cându-i sursa, / deși îl conținem, îl se- cretăm, orice obiect/ îi cântă funeraliile, orice limbaj/ e un mormânt pentru el. Lângă obiecte/ și limbaje redutabile, nă- meții lui/ cu milioane de guri împrăștie/ narațiuni, popoare și sânge, / și totuși mama e un destin fragil/ și el locuiește în ea fără măsură, / când mi-o amintesc, ca un tâlhar închide ochii/ gândirea, / în partea textului acestuia, pe unde bat vre- murile, / se află trupul mamei scandalos de nemântuit/ înălțarea ei la text e un simplu compromis, / timpul se bălbăie în ea și consumă chipuri, / un tablou gâlgâind/ de supreal, după ce realul a fost în întregime/ mâncat”. Numeroase sunt ipostazierile timpului și vremii în poemul lui Aurel Pantea; timpul luminii e unul „zeflemitor”, iar seninul „marin” e al unui cotidian mereu același, uni- form în cenușiul și lipsa promisiunilor unor „zile unificate”, timpul „cu toate otrăvurile înflorite” și timpul „lăuntric” ori cel exterior, „înghețat”, timpul fără demnitate și timpul interdicțiilor, dar și segmentul de vreme ce se ascunde în sintagma „în timp ce” („E simplu să spui: timpul interdicțiilor, / în timp ce un Nu/ secretă fiecare chip./ După asta oricărei consecințe/ îi va veni mai ușor. Noiembrie lipit/ de toate stările. Când se va desprinde, / picio- rușe cu peri și antene se vor retrage/ prea târziu ca să nu fie ob- servate”), timpul lui *da* și timpul lui *nu*, într-o „bălbăială de tim- puri”, lăundu-se „ca un hoit”, timpul obosit, înțelenit, necrozat, al scârbei: timpul e conceptul, Timpul, dar și epoca, vremea, în poemul lui Aurel Pantea: „Trăiesc o vreme/ a teoriilor generale, timpul/ brun al omului din care nu mai are ce să iasă”, scrie poe- tul într-unul din fragmentele sale de Negru. Vremea, a „teoriilor generale”, asociată de câteva ori unui misterios *noiembrie târziu* („Noiembrie târziu/ ajută mîntea și inima să vadă/ iarna ce e încă nu e și lumea/ unuia ce le-a trăit, fără rezerve, pe toate”) e a trăi- rii sau, mai bine, a traiului care înșiruie „toamne, veri, primăveri ca pe niște/ urme ale focului/ amestec cu neguri și murmur”. Stările vremii la Aurel Pantea? *Ura*: „Ura tenace, activă/ până ce înlăuntrul luminii/ se strecoară prudentă sub uluite priviri/ la pândă”; și *criza*: „Criza. Beau licoarea aspră/ a insatisfacției. Criza încă. Toți ceilalți/ în agonie. Sfărtecați. Domnesc lucid pe sobre câmpuri/ de otrăvuri. Boarea crimei/ adoarme ranchiuna. Secundele cu sex infim, / în nesfârșite copulații pregătesc cu în- crâncenare/ capodopera”. Cum se vede, nimic nu s-a schimbat din vremea scrierii/tipării acestui poem, în 2009. Dimpotrivă.

Rare sunt în poemul lui Aurel Pantea definițiile poetului și poeziei, atât de frecvente în cărțile colegilor de generație. Lăsând intenționat două „fisuri” în materia vâscoasă a sfe- rei negrului, Aurel Pantea pare a ne lăsa să alegem între două „variante”. Prima e a unui *principe al răcelii*, scriindu-și viața/ moartea într-un *limbaj cinstit și metaforic*, într-o tăcere în care „mor substantivele unul câte unul, / până ce față nu va mai fi și nici față/ ce ar putea ține loc de față”. Cealaltă „variantă”, *dublul e omul fără regn*, scriindu-se într-un *limbaj incendiat*: „Bărbatul din fața mea, pe stradă, / aude și el/ liniștea, și el, cu sigura- nță/ merge pe un roșu bulevard, acum negru/ ambasador pe un bulevard roșu, coboară și el/ în foșnete de catifele, atinge și el destule/ spectre, ricanează și el și urlă/ lângă obrazul moale al bestiei, adesea lângă/ obrazul ei ca o reclamă sumară/ a lui nu, el de asemenea are în el/ o stea murdară, / și el caută în buzu- narele zilei/ bancnota de gudron cu portretul/ timpului ce se îngheșuie, poate să audă chiar omorul/ stelei din mine și glasul lui nu, umblând/ să închidă, să acopere, să infunde, să îngroape, / toate gesturile exprimă prezența/ omului fără regn”. Principe al răcelii, locuindu-i pe ceilalți ori omul fără regn, adunând în sine steaua ucigașă, murdară, glasul lui nu, gudronul și timpul care moare, figura poetului din poemul lui Aurel Pantea măsoară distanțele față de paradigmele anterioare, dându-ne binețe din cele mai negre podele ale retoricii: omul fără regn și/sau princi- pele răcelii fac experiența vidului, a haosului și a „înnegririi care va veni” în speranța de a descoperi modul de a scăpa de acolo. Nu doar că nu iese din cercul fără ieșire, dar se afundă tot mai profund, ca într-un maelstrom: „Despre sălbăticie, acum: un bătrân/ rupând o filă din calendar/ e tulburat/ ca de o prezență

feminină, de altundeva/ cineva îi aude nervii și bălbăiala/ unor timpuri nehotărâte/ el înghite cu totul, lumina în el/ e pulsul na- turii despărțindu-se/ de propriul nume, sălbăticiei se desfășoară/ lent, obiectele din jur complotează, / fabrică bitum./ Impresia de negru din ultima imagine/ e pentru ora cu gingie de știucă:/ nu-l va găsi timpul stătut/ al obiectelor spune într-un târziu/ bună ziua din cele mai negre podele/ ale retoricii”. Bună ziua din cele mai negre podele ale retoricii, ne spune Aurel Pantea, unul din poeții mari ai literaturii noastre contemporane. À bon entendeur, salut!

În lirica lui Aurel Pantea, negrul dens, compact, de nepătruns nu e o (lip- să de) culoare: e ființa și universul, micro și macrocosmosul pentru că, iată, negrul înghite totul, lumea însăși se deschide și se închide pe o *parolă neagră*, cum ne avertizează Aurel Pantea în primul poem al volumului **Nimicitorul** (Edu- tura Limes, 2012): un text de analizat, cu studenții buni, la orele de stilistică, dacă mai sunt, în universități: „Oameni pe stradă, cum îi simți, ca o pastă, / se- cretați de un puls fără nivel, depărtați și teribil de inumani, / cu glasurile răzbind dintr-o deplorabilă stare/ a imaginației, ei sunt sfârșitul, ziua moartă, realitatea fără apeluri, / făcută din lucruri de pe afară, / printre morți îi găsești, îi privești cu poftă vechi, apar/ în curgerea ofidia- nă a simțurilor, în zvârcoliri, apariții aburite, / ca simțurile multă vreme ne- exersate, / vine o vreme când ți-e rușine de propriul trup, când nu mai suporti/ lumina pe piele, când din brațe alunecă/ o viețuitoare ce abandonează, / lumea din noi, dacă am putea să o ridicăm cu venele, / dacă am putea, în impudoare, să resimțim clipociri și tonuri/ în resorbție, / am privi cu pielea, / ne întoarcem în materia pură, fără buze, / cu pământ în gură și cu propoziții/ devenim una cu parola neagră, / la începutul unei zile ce nu se mai poate naște, / după tranza- cții desfiguratoare chipurile produc/ o lumină ilicită, ca mijlocul zilei morților, acolo, / un pământ ondulat ca emoția/ ne spune adevărul nostru nume”.

Mai întâi, poemul antologic al lui Aurel Pantea descrie cu minuție o *stare* (a lumii) și un proces de *dezintegritate* (a ființei), pe un lanț al căderii în negru ce pare fără sfârșit, iar alternanța persoanei întâi singular cu persoana întâi plural – *eu* și *noi*, fi- ința și lumea – traduce această *identificare* sub parola neagră. Aici, lumina e ilicită, ca mijlocul zilei morților, ziua luminii nu se mai poate naște, totul se năruie înlăuntru, ca în ipotezele as- tronomilor despre ceea ce va fi fiind o gaură neagră în univers: viața înainte de a fi viață e moartea, fie și „elocventă”, lumea de dinainte de a fi lume e a placentelor sfâșiate și a pupelor care, închise într-un loc de unde nu se poate ieși decât prin „gura ferocității”, refuză nașterea pentru a se surpa definitiv în- tr-o pușcărie a muțeniei: „Stăpâna mea îmi cere supunere cu glas/ de iubită părăsită, de ce nu mă mai iubești, sunt maica ta, / tu îmi vorbești limba, mă mișc printr-un limbaj moale, aici/ tot timpul întâlnești morți elocvenți, maica mea îmi spune:/ ai grijă de cuvântul lă- cățuit, acolo timpul e parfumat, / dau pe afară placente zdrențuite, ceva e sfâșiat, o pușcărie/ a muțeniei, închide gura, în- chide-te, verbele aruncă din ele/ acțiu- nile ca pe niște morți, limbajul meu e un lung tunel/ spre liniști închise ca pupele, iubește-mă, mai spune stăpâna, / te voi naște din nou, voi deschide pentru tine gura ferocității, / și toate zilele stau cu prunci în gură și cer să nască, și maica/ nașterilor tace, și tace și elocvența, mai- ca mea mă umple de sânge/ și eu nu mă voi naște, / e o zi cețoasă și un domn își plimbă câinele, veneția sau aiurea”.

Are dreptate Al. Cistelean să observe că „Aurel Pantea scrie chiar dinlăuntru senzației de neantificare și face filmul acut, clinic al acesteia”, iar „rapoartele sale nici nu mai sunt rapoarte de angoasă, ci transmisiuni în direct ale descompunerii, ale putrezirii ființei, ale degenerescenței lente și implacabile”. Poemul însuși e o călătorie spre inima răului; dar inima nu e o inimă, ci o „seninătate sulfurică”, acolo totul se nă- ruie, cineva își duce groapa cu sine și surăde, tăcerea e deplină, ființa se retrage în „stupefacții carbonizate”, cu fața unuia care a ieșit din infern, iubita (moartea) o vizitează și trece dreaptă

prin „sperietura” acesteia, ca un „abis semantic”; există, totuși, o singură fantă în negrul dens al lui Aurel Pantea, dar aceasta e mereu *în urmă*, asemeni grădinilor Edenului, rămase în urma lui Cain, alungat în pustie: „În urmă, toate sunt foarte proaspete, toate au început/ o călătorie de la care noi vom lipsi, inși voioși își schimbă fețele/ între ei, femeile nu mai știu cu cine se iubesc, dragostele, / și iar se face ziuă în limbaj, și iar umblă funcționa- rii/ pe urma semnificațiilor”.

Inima răului e, în fapt, *inima limbajului* vinovat, iată, de (des)creșterea în negru, înlăuntru său fiind o sălbăticie și o fe- rocitate „vorbind cu multe voci”. În fond, poemele din **Nimicito- rul**, închipuind un unic Poem, trebuie citite nu doar în detaliile „decorului” lor, ci, mai ales, ca pe niște fragmente ale unei teorii a limbajului poetic; limbajele, spune poetul, instalează „partea întunecată”, vorbirile sunt ca niște „iaduri” din locuri „în care nu s-au putut naște rugăciunile” – idiomuri care numesc „eu săruturi sulfurice viața și moartea” și în care realitatea nu mai încap: însăși limba în care se traduc fragmente din **Nimicito- rul**, în secțiunea a doua a volumului e latina, numită de unii „limbă moartă”. Poezia lui Aurel Pantea nu fixează, cum s-ar pu- tea crede, atât o criză existențială, cât una a limbajului: e *vremea putrezirii codurilor*: „Am exersat mult, am obosit să-i privesc pe toți ca pe niște victime, / sunt insul din serile în care nu mai există nici o soluție, / când intențiile au îmbătrânit dintr-odată, ca amantele din alte vremi, / și stăm în timpul vânător, e vremea putrezirii codurilor, / fața ta se varsă în fața mea, complotăm, iar victima comploturilor/ crește, sparge toate geamurile, debor- dează, vorbește în/ limbajele noastre, ne spune poveștile, vieți- le noastre se întorc/ epuizate, o viață epuizată e un copil bătut crunt, iar el surăde, / și noi complotăm, o producem, / nesiguri prin liniști dense, apoase, așa cum e vremea/ când te oglindești într-o mamă, nimicitorul nu mai tace din gură, / drumul până la inima ta e lung, inima ta e foarte departe, / o balerină nebună prin mari încăperi de odinioară”. Iar vremea putrezirii codurilor e aceea a negrului, nimicului și nimicitorului; nimicul din poe- zia lui Aurel Pantea nu e „mainimicul” lui Ioan Moldovan: el *se face* de către un nimicitor care își are rădăcinile în „viețile ce nu se mai întorc” și, la fiecare mișcare a lui, apare nu o lume, ci „un 0 (zero) urât și larg”, unde alcătuirea chipurilor e, în fapt, *de- s-compunerea*: astfel: „După întâlnirile cu nimicitorul nu mai ai chip, / porți doar un nume și te transformi cu totul/ într-o limbă necunoscută, / o limbă vorbită de razele uraniului, / nimicitorul aplaudă, moare de răs în propriile lui aplauze, / se uită la inima mea, asta face mereu, se uită la inima mea/ cu razele uraniului”.

Nimicul meu e sămânța nimicitorului care vrea să mă știe mut – acesta e versul în jurul căruia pivotează criza limbajului în poemele lui Aurel Pantea; alternativa e, așadar, muțenia, noua lume al căruia singur locuitor e mutul buimac ieșit „din toate sin- taxele”: aici și astfel se vrea poetul care visează la „forma celei mai pure negații”, se desface în trei realuri („Treii realuri: unul care lucrează/ în noi devine/ noi, unul ce se topește ne scapă/ și unul care nu ne aparține”), le urmează „contemplativilor”, figuri lirice prezente în momente bine alese din curgerea Poemului din **Nimicitorul**; contemplativii sunt ai altui timp, ai *urmei* („Urme lumi- noase, pe aici au trecut contemplativi”, scrie poetul din cuprinsul negrului și de sub stăpânirea nimicitorului), sunt de dinainte de a se „instaura subtera- nele”, din vremea când limbajul nu era descoperit; gropile și uriașa lehamite re-prezintă frontiera de netrecut care desparte poetul sub parolă neagră de contemplativii urmelor luminoase: „Se ridică praful, / limbajul încă nu fusese descoperit, / iar poezia se impunea să fie scrisă./ Câte s-au întâmplat, / dar eu mă sfârșesc aici, mai departe mergi tu, / excesul meu de viețuire, tu ești partea de neconsumat, / ce va îndura altfel, al- tcândva, altundeva/ privirile a ceea ce ne este cu totul și cu totul străin”.

Mesajul din „răcoarea, neagră” a subteranelor e limpede și dramatic: ne- grul s-a instalat odată cu limbajul care cufundă poetul în abis, îl surpă înlăun- tru, într-o mișcare centripetă, ucigătoa- re, spre inima răului – locul și timpul păcatului: „Am vorbit, Doamne, și am scris, până m-am înnegrir/ cu totul, am crescut, Doamne, în vorbele mele, iar vorbele/ mele au crescut în mine și mi-au pus trupul în hău, / stau în trupul meu ca în- tr-un abis, fiecare cuvânt îl adâncește, / că văd mișcând timpul și moartea, mâinile mele sunt întunecate, / Doamne, de vorbărie, îmi port trupul ca și cum propria-mi groapă/ aş purta-o, în el, limbajul se întâlnește cu sine și înnnebunește”.

Nimicitorul e cartea unuia dintre marii poeți tragici din literatura noastră contemporană.

Al. CISTELECAN

Militanța sibiană

Dacă te plimbi prin centrul Sibiului și ai norocul să dai peste un localnic, poți afla imediat unde poate fi găsit la acea oră Ioan Radu Văcărescu. Nu-i de mirare că știu asta toți sibienii, pentru că Văcărescu face parte din patrimoniul orașului. E un om al cetății, nu doar un poet al ei. E și unul dintre cei mai entuziaști locuitori ai Sibiului, nu puțini – și nu pe nedrept. Dar mai ales el e unul dintre militanții filo-sibieni (sibiano-fori mai exact) cei mai dedicați și mai calificați. Dacă ar putea, ar pune Sibiul în centrul lumii.

Se și străduiește pentru asta, deși în limite strict literare. Dar și literatura, oricât de modest și discret, contribuie la imaginea unui oraș (și mai ales la imaginea/imaginarea lui). Cu literatura promovează Văcărescu Sibiul, insistând să facă din el ceva mitic (nu, cum fac arhitectura și istoria, doar ceva magic). Într-un Parnas vrea, cu adevărat, să-l transforme. Să fie Sibiul cel mai poetic oraș din lume – asta e proiectul de suflet al lui Văcărescu. Și să fie nu doar ca atmosferă, respirată și de turiști și de bășinași, ci și ca forță creativă; ba,

Piața mare din Sibiu

la o adică, de ce nu? – și ca statistică a poezilor. Poezia mare nu e romantică, nu e orfică, nu e modernă ș.a.m.d. (deși poate fi), e sibiană. (Mai precis, cu un concept anume fabricat, „sibiotă”, căci „sibiană” ar suna provincial, doar ca indicație geografică, nu ca specie aparte). Iar Sibiul să fie un vesnic cenaclu. Pentru a face demonstrația mai concretă, Văcărescu s-a ocupat de realizarea citorva antologii – mereu sporite – de poezie (dar nu doar) sibiană. Parte din rezultatele acestui militanțism sînt acum strînse într-*O grădină a poeziei* (Editura Zodia Fecioarei, Pitești, 2021).

Seria de antologii ofensive (bilingve, căci e o ofensivă *tout azimuth*,) începe prin 1993 și edițiile se tot umflă pînă cînd ajung să cuprindă 53 de poeți în *Piața Aurarilor* din 2010, număr impresionant, dar neaco-peritor deplin al realităților, căci, zice Văcărescu, „lipsește, din păcate, cîteva nume, nu multe” atunci, dar care acum sigur s-au înmulțit avînd în vedere avîntul ultimelor valuri tinere. Sînt convinși că Văcărescu nu va lipsi (de n-a și făcut-o, fără să știu) de la o nouă antologie și mai cuprinzătoare. Ca sprijin teoretic, Văcărescu se revendică de la principiile „geografiei literare și ale localismului creator”, adunînd pe baza lor scriitori „care să aibă în comun spiritul locului”. Asta îl duce la impactul cu „determinismul geografic” cultural, cu acțiunea căruia se pune de acord (după o mică discuție). „Spiritul locului” sibian (și spiritul sibian al locului) e configurat de Cercul Literar de la Sibiu, „grup devenit astăzi un mit al unui oraș mitic, un teritoriu etalonat cultural odată pentru totdeauna și înscris pentru vecie în istoria literaturii noastre”. Cerchiștii vor defila pe rînd (nu chiar toți) prin comentariile sibianofore ale lui Văcărescu, cu vîdită gelozie față de intențiile unora de a deposea Sibiul de această proprietate-identitate (făcînd din cercul sibian un Cerc Literar de la Sibiu-Cluj, de pildă). Văcărescu e ferm cu aceste idei subversive: „discuția despre un Cerc Literar în altă parte și-n alte vremuri decît cele care au fost, sub astre, la Sibiu, e caducă”. Mai sînt însă și alte nuclee din care a crescut spiritul sibian, dintre care Văcărescu se oprește asupra grupării *Thesis* și îndeosebi asupra doctrinarului „localismului creator”, Al. Dima. (Putea merge, ce-i drept, și mai departe, căci după ce Sibiul a devenit sediu metropolitan el a fost motorul – alături de Blaj, să zicem – dezvoltării culturale a românilor ardeleni. Ca să nu mai mai vorbim de o expediție în tradiția germană. Dar nu istorie, ci geografie și-a propus Văcărescu). Din același militanțism sibian, Văcărescu reeditează, împreună cu Dragoș Varga, monografia dedicată Sibiului de Al. Dima, „o monografie emblematică”. Cîntări ale Sibiului face și Văcărescu la fiecare prilej, acolo unde țese în comentariu amintiri personale devenite, aproape toate, ode sibiene. Cînd vezi cît de entuziasmat vorbește despre Spinarea Cîinelui îți vine să nu te plimbi decît pe această stradă. Nu-i de mirare, căci nici un poet sibian nu lipsește de la omagierea orașu-

lui, de la Radu Stanca încoace. Un oraș de grădini interfeerate, zice Văcărescu, în care „grădinile de piatră” se întrepătrund cu „grădinile de plante”, dînd naștere „unei orgii de nostalgie”. Ca să-și apere poziția deterministă, Văcărescu deschide și o dezbatere despre concurența/complementaritatea spațiilor românești ca „matrice stilistică”, punînd în cumpănă „spațiul mioritic” blagian cu „spațiul bărăganic” al lui Vasile Băncilă (și cu cel „mirabil” al lui Anton Dumitriu), admițînd că ambele funcționează prin subconștient. Ghinionul lui Băncilă, în această dispută dezecchilibrată, e că n-a știut cum să-și boteze conceptul, căci o expresie precum „spațiul bărăganic” nu poate face concurență uneia precum „spațiul mioritic”. Se-nțim-

plă mereu cu propunătorii de concepte: din cauză că nu le botează eficient sau fascinant, le propun gata moarte. Cam așa și cu bărăganici lui Băncilă.

Cartea lui Văcărescu e așa cum zice el însuși că e, un „omagiul” „adus” artiștilor „pentru care spațiul compensatoriu al orașului de pe Cibin își arată, încă odată, magia”, și, omagiu fiind, ea e „admirativă în cea mai mare parte”. De fapt, chiar totdeauna cînd e vorba de un sibian, deși nu lipsesc deloc bombănelile la adresa unor direcții poetice sau a criticii. Văcărescu nu face din ele *casus belli*, dar nici nu scapă prilejul de a-și descărca iritățile. Opțiunea sa și chiar conceptul său despre poezie se devoalează mai cu seamă din aceste mici stropșiri la alții. Bunăoară, apreciînd „tehnica poetică” a lui Walter Johrend, nu scapă ocazia de a muștrului postmodernismul care „a uniformizat – globalizat poezia în stil de mare corporație, astfel încît mare parte din producțiunea lirică de azi are gust de băutură răcoritoare”. Dar nu-l țîn mult reprimile iritate, căci, iată, la același Johrend remarcă drept performanță tocmai „viziunea lirică postmodernă” din *Confesional*. Nu-i sînt agreabile nici experimentele, deși apreciază, la Andrei Codrescu, faptul că ale lui „sunt în linia mării avangarde europene”, și nu niște „experimente lingvistice fără scop”, texte „căutate, fără cap și fără coadă”.

El însuși madrigalist rafinat, Văcărescu e încîntat de poezia erotică a lui Codrescu, „mereu proaspătă și originală”, chiar și cînd „conține aspecte sexuale”, dar însă doar sub formă de „condiment”, nu cum fac „sexistii” și „sexistele”, „noii generații”, „la care e doar bucata de carne fadă prin toate locurile”. Mustrată la orice prilej e și critica literară, fie pentru că se ocupă de „carriere universitare pe puncte, articole de dicționar pe facebook, dizertații egolatre” ș.a., fie pentru că unii critici ajung profesori universitari „fără să fi scris măcar o carte despre un autor român, o monografie”. În fine, poate să fie vorba de critici „fără conștiință” – „așa cum la noi se întîmplă”. Sînt însă doar supărări accidentale.

Observațiile propriu-zis critice pe care le face Văcărescu sînt de bun simț și corecte, asumate tranșant, pe scurt, ca și cum ar fi de necontrazis. Nu cred că Văcărescu și-a propus mari originalități interpretative, ci mai degrabă corectitudine. Importante, oricum de luat în seamă, sînt inserțiile de mărturie directe, fiind Văcărescu unul din martorii universali ai vieții literare sibiene. Cele pe care el le povestește despre Mircea Ivănescu sau despre Iustin Panța, dar și despre alții, sînt piese biografice relevante.

Ca și cele despre viața culturală sibiană în general. Cum e, de pildă, observația că „literații” și „tinerii de prin anii '60, habar n-aveau că sînt concetățeni cu un mare poet român” – Radu Stanca. Relevante sînt și restituiri de merite în privința existenței și funcționării Cercului Literar în cazul lui Henri Jacquier sau al Ioanei Postelnicu. Poate că entuziasmul îl duce prea departe cînd adjectivăază unele nume – „panțiene”, „stanciene” – căci nu toate se pretează la astfel de transpuneri. („Văcărescu”, însă, s-ar preta, dar ar fi în folosul altor Văcărești, nu al lui Ioan Radu). Ca admirator al Sibiului, nu pot fi decît încîntat de militanțismul acestei cărți.

suburbii
subterane

Dan Bogdan HANU

Post(s)tări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Îmi amintesc un poem apărut în pliantul însoțitor al revistei „Convorbiri literare” (mai 2002). Are un titlu lung și alunecos: „Luarea la țîntă (Un motor într-un singur timp și acela defect) a ieșirii din lume”. De-atunci a mai suferit cîteva intervenții, nu știu dacă s-a însănoșit. Oricum, pasul în volum n-a apucat să-l facă. Destule arătări asimptomatice se numără printre poemele mele. Asta spune mult și despre poziția mea în panoplia poetică de azi.

* Destule dintre poemele mele închid – fără să claseze, să prescrie – subiectiv, experiențe ale morții. Un astfel de poem este și „Măștile”, care deschide volumul de debut, „Vindecarea de simetrie”. Un poem ce-mi pare scris în urmă cu o viață și cîteva lumi. De fapt, „vindecarea (mea) de simetrie” a început în după amiaza zilei de 15.09.1980, odată cu revelația/ viziunea aceea escatologică, din curtea Institutului de Proiectări din Bacău, așteptîndu-mi tatăl, relatată într-un fragment de jurnal, apărut într-un număr al „Bucovinei literare”, din 2002, dacă nu greșesc. Pesemne, dacă aș fi debutat anul ăsta, „simetria” ar fi lăsat loc „pandem(on)iei”!

* (DESPRE PISICI, ȘOARECI ȘI ALTE SPECII COLOCATARE, DOAR CA SĂ AJUNG LA CĂINI) Uneori mă ia gîndul pe dinainte și îmi închipui, adică întorc pe dos lucruri care mi s-au întîmplat deja. Se comportă ca o pisică arcuindu-se în salturi imprevizibile și agățînd, la nimereală, tot soiul de obiecte zburătoare și muritoare, o pisică uriașă, căreia îi place să se hîrjonească tocmai cu cele mai serioase lucruri, iar acestea din urmă iau aproape întotdeauna, cel puțin pentru început, înfățișarea unor șoricea neajutorați, deși (iar asta ar trebui să pună pe gînduril!), nu într-atît de panicați pe cît s-ar cuveni. Și, ce te faci atunci cînd „șoriceii” găsesc nebănuite scurtături și sar peste praguri incontroabile?! Bunăoară, e cît se poate de clar și de sigur că am întîlnit și am cunoscut mult mai puțini ciini decît mi-aș fi dorit și mult mai mulți oameni decît ar fi fost necesar... (asta da antiteză, în paranteză fie spus!). Totuși, mult prea mulți pentru a realiza pe ce lume trăiesc, atît ei, cît și eu. Și turnura de tristă recurență este că odată ce te apropii de un ciine, descoperi întotdeauna un liman, în timp ce, dacă la capătul aceleiași „operații strategice” se află omul, orice statistică e covîrșitoare pînă la redundanță: indică aproape invariabil o fundătură. Dacă strămoșii exploratorilor se orientau după mușchiul crescut la rădăcinile arborilor, urmașii lor strămutați în dedaluri urbane iterative, ar putea căuta pe gps-ul lăuntric proiecția omphalosului, mandala autopoietică, declanșatoarea metanoiei, urmărind în zig-zaguri, bucle, șerpui, petecele, insulițele de blană, bornele vii, în deșertul de beton și asfalt, cu aceeași încordare febrilă cu care corăbierii pîndiți de naufragiu căutau țărături, iar pelerinii rătăciți în pustiu, oaze...miraje, în fond! Dar, e sigur că de cite ori le vîd, de la distanță, grămăjoare presărate ici colo, pe trotare, înghesuite stingher la poalele fațadelor, resimt și acum, așa cum sînt, înscris aproape definitiv pe orbitele din ce în ce mai strînse ale senectuții, consistența plasmatică a unui halou protector și devin aproape imponderabil, așa cum mi se întîmpla în copilărie, cînd, deși nu ajunsesem să-mi fac un prieten din liberul arbitru (sic!), oriunde mă aflam, eram convins că sînt peste tot și că nimic din ce-i rău nu mă poate atinge...spune-mi în ce timp trăiești, ca să-ți spun cine ești, nu-i așa? Și mi-o voi aminti pe Lady Ebony, așa, ciulită din vîrfurile urechilor pînă la vîrfurile ghearelor, în aburul matinal al zilei de 24 septembrie, gracilă precum o vîntă pierdută în arabescul unei intarsii, cu grația aceea sub presiune, grația cabrată și abruptă pe care o dă panica, așa, ca o efigie subită străfulgerînd în anomia amorfă a curții spitalului, pe una dintre arterele de beton cedînd undeva, în fundalul de șantier încremenit, vechet neutru de plopii tutelari ai parcului, cu neutralitatea lor de hidalgo aliniați solemneste unei cauze pierdute...și o liniște magnetică a secționat locul, ca și cum un năvod eteric ar fi adunat întreg trecutul și el ar fi cristalizat limpede într-o imagine, toate nervurile sale se înnoadă într-un ciine atît de tangibil, un soi de mandală intrupată... așa mi-o voi aminti pe Lady Ebony, hieroglifă desprinsă din acel singur scris în care viața mea capătă un sens lizibil, cursiv... Poate că este o boală specifică, o hipertrofie, o metastază a subiectivității în fața anumitor „corelativi obiectivi”, proba continuă a unui maximalism ereditar, care mă face să tranșez lucrurile în notă elegiacă, poate că structurile anamnetice sînt, toate, structuri amniotice, predestinate adică... (Notă: Orice asemănare dintre acest text și un ciine de vîntătoare, polițist, de rasă, în genere, este o crasă nesăbuintă a lectorului...orice asemănare a sa cu un ciine al străzii este binecuvîntare și pocăință). (24.09.2019, Bacău)

Seara la Universitate – Gabriel Gheorghiu

* Un frugal survol prin bătătură, arată că, la concurență cu sacrosantul virus, este specia proliferă numită șopîrlă pre-electorală, subspecia ei digitală. Așa, în treacăt, doar (de)cît să reiterez un memento pre-electoral postat pe 23 septembrie trecut...SOFT QUI PEUT! Un bine meritat prilej de înțelenit și updatat amarul...urna vrajbei noastre! (26.09.2020)

Traian LAZĂR

cartea de poezie

Poezie oximoronic-catahrezică

Lectura, ca moment de relaxare, de abandonare în brațele Esteticii și Informației, este desigur un act de solitudine. Ca operațiune profesională ea trebuie considerată act de comunicare în care cititorul și autorul stabilesc, din inițiativa unuia sau altuia, un dialog.

Pentru cititor, prioritară mi se pare, stabilirea tipului de discurs al autorului (fictional, autoreferențial, polemic etc.) și a sensului (direcția, structura/forma) scrierii.

După opinia noastră, Ioan Vintilă Fintîș în *Poemele nedumerite*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2021, desfășoară un discurs autoreferențial circular.

Circularitatea discursului este atestată de faptul că prima poezie din volum începe cu versul „Te voi iubi la noapte-n do minor”, iar ultima poezie cu versul „Noaptea în do minor s-a terminat”.

Poezia, ca și filosofia, este o înșiruire de aserțiuni, cele mai multe impregnate cu o mare doză de subiectivism. Cititorul se poate lăsa contaminat de subiectivismul autorului, caz în care poetul sau filosoful și-a câștigat un nou admirator, sau, păstrându-și luciditatea și independența rațională și afectivă, să procedeze la înțelegerea și interpretarea celor citite.

Care a fost obiectivul urmărit de poet prin adoptarea structurii circulare a cărții?

Interpretarea circularității poeziei de către autor impune descifrarea simbolului circularității. În simbolistica asiatică (japoneză), cercul (enso) reprezintă „vidul mental”, „condiție pentru atingerea stării de iluminare”, „un exercițiu asupra neființei” (Vezi *Ramuri*, nr 4/2021, p. 21). Cercetarea aprofundată a versurilor volumului nu oferă argumente pentru susținerea tezei că poetul încearcă, prin golirea conștiinței să atingă starea de revelație, să meargă pe această cale a cunoașterii.

În simbolistica europeană, cercul este simbolul „eternei reînnoiri”, al dorinței de revenire la punctul de plecare, ilustrând fie dorința de continuitate statică, fie impulsul continuității dinamice către o stare superioară. Nici această supoziție nu este confirmată de versurile dintre coperti.

Mai degrabă, considerăm noi, este atestată, prin conținutul poetic al volumului, ipoteza că circularitatea este o replică la unitatea yin-yang – unirea perfectă într-un continuum circular a elementului masculin cu cel feminin.

Există un yin cu funcție de narator, născut din cuvânt („Cuvântul din care m-am născut” – p. 77), călător prin cerurile nevăzute și visător de nimic („Nu voi mai călători/ Prin cerurile nevăzute/ Nu am să mai visez nimicul” – p. 79) Este un yin galant, care o încoronează pe yang („Te voi încorona cu cercul polar” – p. 24).

Există și o yang despre care nu se știe de unde a venit („Eu nu mai știu de unde ai venit/ Din căi lactee poate din legende” – p. 17). Această ființă l-a născut pe yin („Era un trup nemaicunoscut/ Din care m-ai născut” – p. 78). Are tâmpla muzicală și rece („Groenlanda tâmplei tale cântă” – p. 6). Are un sân cântând medieval („Pe sânul tău cântând medieval” – p. 17) și dansează menuete („Tu ești acolo dansând menuete” – p. 21). E o ființă ce are în sine o pasăre ascunsă („Din pasărea în tine ascunsă” – p. 18) și doarme pe fructul interzis („Încă mai dormi pe fructul interzis” – p. 21).

Iubirea în do minor se manifestă prin călătorii în natură, unde „marea necheza al-

bastră sarmată”, (p. 24), „Dincolo de pădurea de-arțari/Unde mirarea se țese”, (p. 25), ori „dincolo de Baikal/ Pe schiuri de ceață ori pe un cal/ Cu frâu de aur nechezatul oval”, (p. 24), sau „pe o câmpie de oase și ea/ Pe care Iezechiel cânta și plângea”, (p. 80).

Este o călătorie ce străbate și lumea civilizată, orașul („Orașul devenise parcă de aramă /Învelit cu din borangic năframă” – p. 78), calea ferată („Calea ferată mirosea a iasomie... Peronul era pavat cu balerine” – p. 82), parcul („Parcul mirosea a frig și ninsoare” – p. 20).

În timpul călătoriei „Am smuls dintr-o aripă de stea/ Concertul pentru pian și orchestră”, (p. 82), ploaia („A căzut deodată o ploaie cu maci” – p. 82) ori ninge („Iar cerul ninge doar cu nuferi” – p. 83).

Textul poetic al volumului este o succesiune de secvențe ori grupuri de secvențe autonome caracteristică bine exprimată în ilustrațiile însoțitoare, ce aparțin lui Eugen Petri. Predominarea fantasticului este relevată de frecvența expresiilor „A fost odată ca niciodată” (p. 35, 57), „se făcea că”, „A fost odată și n-o să mai fie” (p. 19)

Ioan Vintilă Fintîș face parte dintre poeții care, începând din ultimele decenii ale secolului al XX-lea (optzeciști și ulteriori), promovează poezia metaforizată (uneori în exces!). Sursa acestei atitudini se află în dorința de a estetiza/ reacția de a respinge, a evita/ocoli presiunea de politizare a versului. Și, de asemenea în obiectivul elitist, căci metaforizarea abundentă întreține/crează ambiguitatea, obiectivul de creare/redactare a unei poezii accesibile doar „celor aleși” (selectă, aleasă, barocă!)

De la un moment dat (În ultimii ani), poeții generației optzeciste și postoptzeciste s-au saturat și plictisit de utilizarea figurilor de stil ale generațiilor precedente, epitet, comparație, anumite variante ale metaforei și

au început să cultive, preponderent, figuri de stil neglijate anterior. Între acestea, s-au aflat în grație oximoronul și catahreza.

Ioan Vintilă Fintîș se numără printre cei mai zeloși cultivatori/adepti ai acestei tendințe. Iată câteva expresii oximoronice din volumul analizat aici: un cer „atât de nevăzut și de concret”; „pus-tietate ca de mangal” (p. 5); „Tu ai venit, eu am plecat” (p. 9); „Pe o scenă goală și ireală”; „Parcă ninge și nu ninge” (p. 10); „Trupurile murind se dilată/ Devenind lumină

mirată” (p. 13); „Peste clipa uitată și gravidă cu noi” (p. 14); „E târziu și foarte depărtare”; „Pe sânul tău cântând medieval” (p. 17).

Catahreza este prezentă în versurile: „Maiestuos va baleta un dirijor/ Pe coapsa ta albastră leopardă”; „Alți dirijori vor coborâ discret/Și fiecare cu un cer în mână”; „Apoi vom patina către o stradă/ Pictată cu poeme de lavandă” (p. 5); „Groenlanda tâmplei tale cântă”; „Fântânile din care curge timpul” (p. 6); „Valuri cu barbă ne vor cuprinde”; „Părul tău este o antologie de crini”; „Ascultă cum sună trompeții/ Din cerul indigo și oval” (p. 7); „Fulgi de zăpadă cu ochi rimelați” (p. 8); „La marginea unei secunde sparte” (p. 9) etc.

În poeziile volumului abundă catahreza, care pare alimentată de dicteul automat: Deși IVF își construiește cu răbdare și perseverență poeziile ele par, totuși, rezultatul unor „pulsii comunicative” în avalanșă ale poetului.

La atelier - Gabriel Gheorghiu

Maria GRĂDINARU

precum o sentință

nelinește

privesc lumina captivă
în picăturile de ploaie
și voluptatea
cu care se strivesc de ciment

e plăcut acest adagio
pe care nu-l observă nimeni

sunt la o cădere în gol distanță
când îmi spui că doar oamenii
triști
se pot bucura de lucruri atât de
banale

stropii cad ritmic
hipnotizant
iar eu știu că nu am
unde să mă ascund

absență

în capul meu
s-a făcut liniște

prea multă liniște

se vede că m-am obișnuit
cu tăișul ascuțit al prăpastiei

aș putea să mut un munte
sau să mă îndrăgostesc
să schimb ceva
să nu-mi mai reproșez
că lipsesc nemotivat
de la această lecție de poezie
pe care eu
o numesc
viață

poem tăcut

uneori mă închid
între ferestre

pot sta așa
săptămâni întregi

printr-una privesc în mine
prin cealaltă te privesc pe tine

când eu tac
taci și tu

eu tac întotdeauna
câteva cuvinte în plus

când zâmbim
ne inundăm cu lumină

atunci deschidem ferestrele
să afle lumea
cum se tace
o iubire

neclintire

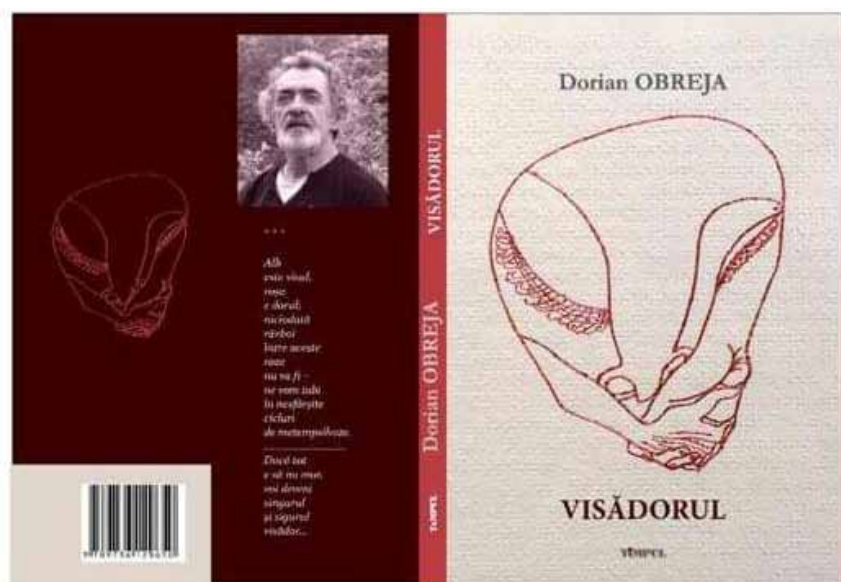
e atât de multă ceață
în dimineața asta
și atât de mult verde
îmbracă aleea

pasul meu
străpunge liniștea
ca un ucigaș de versuri

străvezie
singurătatea
mă învăluie

doar poezia rămâne neclintită
în aer
precum o sentință
ce nu poate fi rostită

**Anunțăm apariția unui nou volum de poeme
semnat Dorian Obreja**

Magda URSACHE

„nu mai știi
se moare de virus, se moare de frică
de măsurătoare prin care alergi
doctorul umblă pe ape prin viață, ca și prin moarte”

Viorica Răduță

De la aversiune se ajunge ușor la ură. Ura vrea să te izoleze și să te excludă. Pe timpul acestei pandemii cu moartea-n cârcă, am obținut pe scară largă discriminarea între vaccinați și nevaccinați, între pozitiviți și negativiți, ba chiar ura între vaccinați și nevaccinați. Cu știuta-i grimasă înfricoșătoare, CTP îi taxa „potăi, jigodii, javre” pe cei care luau Ivermectină. O moderatoare specializată în a modela opinia contrară, cu decolteu lung și gura cât șura, îi ofensa pe cei de altă părere, îi rușina, îi dojenea și le închidea microfonul dacă i se părea că atingeau subiecte tabu. „La mine în emisiune nu intră nevaccinații.” Duduca dâmbovițică părea a nu ști că mai existau și contraindicații, restricții la vaccinare, că mai sunt și imunizați natural... Era crimă de gândire să spui că vaccinul este experimental, că sunt afecțiuni cardiace după rapeluri, că se întâmplă și reacții adverse? Categorie, a eticheta antivaxxer un invitat pentru că a pus o întrebare nu-i o tehnică prea curată.

Da, a fost un front în fiecare spital, medicii au luptat ca soldați în linia întâi, neștiind dacă mai revin acasă, dar au fost și declarații contradictorii, măsuri discutabile, anapoda, ca îngroparea necreștinească a morților: goi, în saci negri, de plastic sau războiul contra lingurilor de împărțășanie.

Nesănătoșii de la Sănătate nu aveau bani pentru medicamente, aveau bani de saci de gunoi pentru decedați. Pandemia asta a rentat binișor pentru unii. Frica s-a injectat de trei ori pe zi: înainte de vaccin, odată cu și odată după. Știrile făceau și ele injecții. Urmează bomba nucleară, anunța domnul Ciutacu. Apocalipticii prognozau milioane de decese și niciun cuvânt de îmbărbătare. Aceiași apocaliptici, ca dr. Streinu-Cercel sau ca dr. Rafila, s-au retras; *boc émissaire* a rămas mult(i) importantul Dr. Raed Arafat, supraputernicul decident a orice. I s-a pretins să fie infailibil și nu este, nu poate fi, că nu-i Dumnezeu. Ce-i drept, așa s-a vrut să pară: *cosi e se vi pare*. Urmarea previzibilă: i-au pus pe seamă, obstinant, toate deciziile greșite, rateurile, erorile. În războiul urii e posibil orice, lucrurile scapă de sub control: să spui, de pildă, că Dr. R. Arafat ar fi organizat omor în masă și că ar fi dat ordin să se extermină bolnavii prin doze letale de oxigen a fost cea mai absurdă, mai consternantă acuză dintre multele. Mereu pe muchie de hârtie ori de sticlă televizuală (de cuțit, bisturiu și alte muchii), urgentistul a suportat tot soiul de învinuiri, dar și mitocării și mojiicii („Marș de-aici! Afară! Araafat! Du-te-n Somalia!”), ajungând și la acționări în justiție.

A fi anti-român, dar și anti-arab ori anti-oricine altcineva din p.d.v. etnic e semn de mărginire intelectuală, de opacitate a minții. Inși dezechilibrați, care ar trebui să ia calmante când intră în studiouri, vuvuzele de neoprit din trâncăneală au găsit inamicul public number one: Arafat. Ura poate fi ridicolă: râzi de ea o vreme, până ești hărțuit fără conținut și asta când ai o profesie stresantă peste normal. Enormitatea acuzației te poate copleși: că ai fost condamnat în țara de origine sau că ai fi agent CIA, Mossad, unguresc și ce-or mai fi. „E un ofițer bine antrenat”, îl eticheta un informator al Securității dovedit. Bilă neagră, domnule Turcescu!

Da, doctorul Arafat e reactiv, nu poți să nu răspunzi ofenselor nedrepte, atâtor răbufniri, revărsărilor de ură. A replicat unui potop de insanități, și-a ieșit din fire, iar gesticulările au fost mult prea prelungite. Nu-ți place interlocutorul – să zicem Badea ori Tucă – de acord, dar îți trebuie mai multă stăpânire de sine. Iar dacă te mânia pe opinia contrară și ieși intempestiv din studio, asta îți face rău ție însuși. Îți păstrezi calmul la accidente înfricoșătoare și clachezi într-o emisiune? Și pentru ce te-ar scoate din fire întrebarea multora: de ce sunt restricționați sever nevaccinații sănătoși (deveniți amenințare pentru societate), nu și vaccinații reinfecțiați, care zburdă liber prin Obor, unde au fost recompensați cu doi mici și cu bilete la circ? Mai lipsea ca vaccinații să poarte

un ecuson făcut dintr-un capac de Pfizer.

Ține doctorul R.A. prea mult la imagine? Da. Numai că imaginea, în *mainstream*, e un cal năvălaș, greu de strunit. Iar în codul social se spune: „Niciun copac nu trebuie să crească prea înalt.” Mereu teledoctorul cu *éclat* din belșug a fost în dedesubtul problemelor. A ieșit prea tare în evidență și asta enervează.

Turbarea oarbă contra lui Arafat a atins-o istoricul Mihai Neamțu, declarând că nu se simte reprezentat de cineva care nu vorbește bine românește. E normal ca palestinianul să aibă o limită lingvistică, de fapt o limită fonetică. Poate umblă puțin la rostire, la a schimbat în ă și invers (vorbește când fără ă-uri, când cu prea multe), la i final dispărut: măsur’, răspunsur’, întrebăr’..

Și de cine, din clasa politică, se simte reprezentat istoricul Neamțu? Este evident că vorbește mai bine dr. Arafat decât ministrul Sănătății, sub steagul căruia s-au închis spitale, Atila Cseke, care se opintea să spună: „Trebuie implementată și reglementată implementarea programelor de implementare.” Ceee? Mai corect decât colonelul Gheorghită, care ordona adevărul – credea el, pe latinește – *ad labam* și se exprima mai bine în romani decât în română? *Si tacuisses philosophus manssisses*, celebra vorbă a lui Boethius, ar trebui să și-o murmure toți guvernații. Mostră de Iohannis, născut în România? „Trebuie să de-pă-șim această perioadă. De-în-da-tă. Cum v-am spus dățile anterioare, ești precaut ori prost. Cine nu poartă mască e prost.” Și iese în public fără mască, înconjurat de mascați.

Seara de Crăciun – Gabriel Gheorghiu

Doamna Turcan proroghează, Cițu scrie *esee*, n-are timp să învețe și să respecte regulile de rostire. Închide *restauranturi*, *hotele* și *contribuează* la sărăcire. S-a scumpit pâinea? Nu știe, el nu mănâncă pâine. Doar pâine lichidă. Oare medicul de dezastru n-a văzut că guvernarea Cițu a fost un dezastru? Că guvernul liberal (Cițu) a dus țara-n gard? A tăcut când premierul a comandat 120 de milioane de vaccinuri, fără să știe *încă cât* (cacofonie Cățu) va costa asta. Tăcerea i-a subminat credibilitatea, iar iresponsabilii de la guvernare, responsabili de viața noastră, i-au imputat ce n-au rezolvat ei. Ei, și acuma va fi tras la răspundere dr. Rafila pentru fiecare bea (și curg gârlă) din sistem. Dacă și-a dorit-o...

E loc și pentru alte „narrative”, dar organizarea și ordinea rămân în codul medical al Dr. Arafat. S-a opus privatizării serviciului medical de urgență, medicinii de urgență la privat, contra cost, ceea ce i-a deranjat pe mulți afaceriști. Și-i de respectat îndârjirea, voința în a salva vieți. Un proverb arab sună așa: „La poarta morții, și șahul și săracul sunt la fel.” Vrea să-i salveze pe cei bolnavi, săraci și bătrâni. Or, asta vizează un nivel înalt al responsabilității. Și nu cere răsplată financiară. Face parte dintre cei ajutați de SMURD și o știu.

Un avocat înfierbântat, pe un canal televizual, înfierându-l predilect pe Arafat, vorbea cum îl ducea mintea: „Aștia care se uit la noi.” Ei, aștia care „se uit la voi” știu că doctorul arab e bine asimilat în comunitate, perfect autohtonizat, nu i se poate contesta loialitatea față de România. A vrut să doteze SMURD, a dorit spor mai

mare pentru SMURD și a colaborat cu guvernanți de 50 de bani legătura. Mai rău decât atât, a dat Aluette pe cioara de pe gardul politicii, sacrificându-și propria siguranță. Și-a asumat riscuri mari în pandemie, responsabilități, uneori nechibzuit, uneori nebunește. Dar are și nebunia logica ei atunci când vrei să faci greul ușor, în stare continuă de alertă, în stare de urgență, în stare de... orice.

De când masca i-a devenit deviză profesională, dr. Arafat a acoperit tot felul de impostori, de ignorați. S-au luat măsuri în grade diferite de absurditate: lumina Învierii adusă de jandarmi sau modul ridicol de a saluta cu cotul ori cu pumnul. Toate i s-au pus în spate (că-i spătos!), când responsabilitatea echilibrului trebuia să-i revină președintelui și premierului. La Untold-75.000 de mii, la o petrecere privată -50 de invitați. De Ziua Națională stați acasă; ca s-o votați pe Clotilde, circulați liber. Voie pentru 500 de delegați înghesuți la Congresul PNL, interzis la botezul unui copil. Școală închisă pe 11 martie, când erau 88 de cazuri și deschisă în 20 septembrie, cu o mie de infectări zilnice.

S-au ivit și doctorași care ne voiau capetele, ca să nu uităm că un doctor a inventat ghilotina: Joseph Ignace Guillotin. Acum, medicii au alte instrumente la îndemână, la fel de eficiente ca ghilotina. Ca, de pildă, suspendarea operațiilor. A, nu sistare! Numai amânare, prioritizare. Totuși, nu este o discriminare a bolnavilor non-Covid?

Tot dinspre comandament a venit avertizarea că biserica – simptomatică ori nesimptomatică – transmite boala oricum. Dar deruta, spaima de moarte, panica, disperarea pot fi învinse prin credință. Doctorul cel bun e credința. Vindecă fără arginți neputința omului. Mai mult încă, Sf. Vasile cel Mare a urmat cursuri de medicină. Și cuviosul Porfirie.

În ce mă privește, am pierdut starea de bine din biserică. Doar moartă aș fi putut trece de poarta cimitirului Eternitatea. În librării – numai cu „Certificat verde”, pe motiv că n-ar fi esențială cartea, doar nu-i mâncare. Pe scurt, biserică, școală, bibliotecă, sală de teatru au devenit „focare de infecție”.

S-a mers *manu militari*, deși oamenii trebuiau sfătuiți cu blândețe, fără sarcasme, reproșuri, intimidări, insulte, violențe verbale. Asta dai, asta primești. „Vrei sărbători? Ai înmormântări.” „Vaccinează-te sau mori!” „Nu vrei vaccin? Atunci dați bani pe teste.” Dar de ce vaccinul e gratis și testul nu?

Doctorul Streinu-Cercel, virusolog, prognoza, în toamna ce trecu, 6000 de cazuri pe zi. Și tot clarvăzătorul, la aviară: vor muri două milioane de oameni. Colonelul Gheorghită a numărat 10 morți pe oră de Covid. De cancer mor 5 pe oră. De infarct, de diabet, câți?

Știința medicală înseamnă, ca orice știință, dezbatere. Cu luciditate și logică, nu cu adevărul cercelist, cu adevărul imbrist, cu adevărul jurmaist, toate adevăruri alarmiste. Din cutia Pandorei, pardon, Coronei, au ieșit multe rele. Nefiind dovezi ferme, n-am putut fi informați corect, ci pe ocolișuri: am deschis ușa liftului cu cheia, am dezinfectat cheia, am spălat și punga de mălai, am schimbat masca la 4 ore, am vorbit în mască și cu masca. Pirandello: „Vei învăța pe cheltuiala ta că de-a lungul vieții vei vedea mai multe măști decât chipuri.” Virusul ne-a lăsat fără fețe. Or, masca peste tot nu-i chiar tot. Vaccin, vaccin, vaccin nu-i suficient. N-am prea testat, n-am prea tratat, doar am vaccinat. Și au apărut cazurile de infectare cu doza a treia făcută. Așa că vaccinurile expiră și inspiră neîncredere.

Punct pe i: măsurile, bune sau mai puțin bune, nu le-a luat dr. Arafat singur. Era treaba lui să cumpere medicamente antivirale, anticorpi monoclonali, Tocilizumab? Datoria lui – cred – era să cumpere ventilatoare, să organizeze rapid spitale Covid și paturi ATI, iar rolul său a fost cel mai greu: să facă imposibilul posibil. De acum înainte, când spitalele vor lua foc ca petardele, o să răspundă ministrul Sănătății. Comanda la dr. Rafila: *Pas de place pour le virus R.A.!*

Cât despre dr. Raed Arafat, va înfrunta provocările din războiul urii cum știe mai bine: cu rigoarea profesionistului dedicat muncii lui. Răspunsul nu-i altul decât: fapte, nu vorbe.

Liviu APETROAIE

Ceva din anotimpul mărturisirilor

Făcând parte dintr-un așa-zis cenaclu cultural, ce-și are sediul pe băncile din jurul bustului Veronicăi Micile din Parcul Amintirilor din Copou, cu pasiune deosebită pentru literatură și istoria orașului iubit, Iași, întâlnind prieteni octogenari (profesori de literatură și istorie, care-l îndeamnă să scrie), Corneliu Carp a devenit un slujitor al scrisului. Am trecut prin câteva din operele sale, eseuri, romane, istorie, poezie și publicistică, cum sunt „Tăvălugul amintirilor”, „Ziua în care mi s-a sfârșit copilăria”, „Lacrimile de păcat”, „De vorbă cu Iașul meu iubit”, „Clepsidra destinului” și versuri: „În jurul meu”, „Colivia de vise”, „Măcar o clipă” și, de curând, „Casele de odinioară ale Iașilor” (volumul I) și am rămas cu impresia unui devotat talentat al condeiului..

Cu volumul „Roua firului de iarbă”, am întâlnit o lume a amintirilor, depănate parcă într-o poiană înflorită la malul unui lac. Cartea nu e nici proză, nici poezie... Este o meditație despre viață, cu toate ale ei pe care le trăim zi de zi, dar cu speranța că timpul mai are timp să ne aștepte.

Scriitor harnic, Corneliu Carp deschide volumul „Roua firului de iarbă”, cu amintirea zilei de întâi august 2016, spunând că atunci i s-a sfârșit copilăria din cauza deflagrației întâmplare la blocul din strada Văscăuțeanu, în care locuia. „Trăim în fiecare zi, dar la ce bun să fim amenințați tot timpul de căderea într-un hău, de unde nu vom mai ieși niciodată”, se mărturisește autorul.

Firul narațiunii se transferă asupra naturii, omul fiind transformat într-un fir de iarbă nevinovat, căruia „nu i-au trecut prin minte clipele de amărăciune, chiar dacă nu plouă de săptămâni bune, stă și așteaptă liniștit, zorii dimineții, ca să se mai hrănească măcar cu un bob de rouă, născut din bunătatea Dumnezeuului nostru.”

La întâlnirea cu prietenii de la Manta Roșie, în casa lui Dan Suiu, cele șapte personaje își povestesc, fiecare, fragmente de viață, în curgerea timpului, iar Corneliu Carp creionează portretele lor morale cu mult calm și răbdare, cuprins de visare și romantism. Descrierea bunicilor lui Mihai Romaniuc, personajul ce se hrănește din trecutul copilăriei sale din satul Brătuleni, aduce în lumină obiceiuri și datini care fac trup comun cu natura. „De câte ori nu m-am gândit să mă abat prin satul copilăriei mele și când mi-amintesc de peisajul și de oamenii de acolo, îmi dau seama că numai de acolo poți afla despre trăiri, unele minunate și altele ascunse și nefericite până la un moment dat, dar și despre obiceiuri și datini ce se înfrățesc cu natura, care este purificată ca de un descântec, iar năzuințele noastre, ale vizitorilor, ne-am dori să fie veșnic înprospătate cu astfel de imagini, venite de undeva din eter, dar nu se poate. Ce mi-a rămas adânc întipărit în memorie și nu pot uita, este atunci când bunica mugea cele trei vaci, iar bunicul sosind de la câmp încălțat cu cizmele de cauciuc pline de noroi, lua coromâsla și gălețile și se ducea la fântâna cu ciutură după apă de băut și de spălat, și abia după aia se descălța și-și atârna pălăria ponosită într-un cui din cerdac, puneia niște tutun într-o ruptură de ziar, iar cu degetele-i aproape negre și bătătorite, rula cu grijă așa-zisa țigară, o trecea printre buze și o țacănea ușor între dinți, apoi căuta o vorbă, o vorbă tihnită, molcumă și cu mult tâlc.”

Temperament subiectiv și liric, Corneliu Carp analizează personajele sau descrie natura în stil poetic, plin de imagini, cum zice despre „ciocălăi arși în sobele făcute din lut în fața casei și prin curțile împrejmuite cu crengi de salcâm sau cu tulpini de răsărită, băgate prin niște sârme răzlețe ori cu stuf așezat la întâmplare.”

Primirea făcută de amfitrionul Dan Suiu este tratată ca atare, plină de entuziasm și căldură prietenească. În conversațiile fermecătoare se pomenește și de „Doi Tei” din Piața Unirii, acolo unde se întâlneau țambalagii în așteptarea unei comenzi serioase, și de formații de muzică ușoară ale Iașului de altădată, cum era „Înger și Demon”; apare în peisaj cartierul Aurora cu grădina vecină cu Arșinel, apoi Rezervorul de apă din Macazului, strada Ponoarei, Șipoțel, cartierul

Bogdan, cartierul Crucea roșie și vestita închisoare a Iașului din strada dr. Vicol.

Confrații invitați de Dan Suiu participă la aventurile mesei rotunde povestind și repovestind despre viață, cu tenorul Vasile Filimon și profesorul Petru Zugun, rumegând cu sete narațiunile fiecăruia dintre prieteni. Din când în când profesorul mai recită câte o poezie, iar tenorul interpretează ca pe scenă, cântând din „Bărbierul din Sevilla” sau „Nunta lui Figaro”. Toni Costăș, cel cu o „bucată de șoric nepărlit sub nas”, un pui de om fermecător, plin de ghidușii ca un copil, povestește despre plecarea în refugiu, când avea numai trei ani, cu ultimul tren din Cernăuți la Râmnicu Sărat. „Eram în ultimul vagon al trenului. Pe la Adjud, mi-amintesc că mi se vărsase cana cu lapte, deoarece trenul fusese bombardat de aviația nemților, așa încât nu am scăpat, decât cei din ultimul vagon, majoritatea refugiaților din celelalte vagoane, fiind decimați. Venise foametea și tifosul își pusese amprenta asupra multor localități din țară. Mama cu greu reușea să-mi dea de mâncare, numai felii de pâine unse cu untură sau zahăr, iar tata fusese condamnat la moarte, fiind socotit dezertor”, își amintește prietenul autorului.

Toate povestirile prietenilor invitați se îmbină aproape perfect ca într-un tablou. Între o gustare și un pahar de vin, profesorul Petru Zugun se destăinuie, povestind despre Mihai Eminescu și despre teza sa de doctorat avându-l ca îndrumător pe profesorul Gavril Istrati. „Auzisem de la domnul Suiu despre boabele de rouă care dau viață firului de iarbă. Nu credeți că și Eminescu a fost și este pentru noi ca un bob de rouă? Și voi companioni prezenți la această masă, sunteți fi-rele de iarbă, da!”

Revenirea din letargia povestirilor este realizată cu talent de autor, tot prin Toni Costăș, despre mâțele ce trebuiau vândute la Fabrica de Antibiotice, cu introducerea în scenă a unui alt personaj, Costel Herțanu, un șofer de basculantă. „Nu știu cum se făcea, dar toate pisicile din curte trăgeau la nea Costel Herțanu și la surdo-mutul Bantaș, însă la mine nu, fiindcă le electrocutam cu magnetoul. Nea Laurențiu Bantaș când vedea mâțele sărind în sus, curentate, râdea de nu mai putea, arătând cu degetele spre pisici și vâitându-se dând din cap...”

Dintr-odată cursul lin și firav al povestirilor ia o întorsătură dură, plină de tragism.

Relatarea lui Mihăiță Romaniuc produce spontan o iritare a tuturor celor prezenți la acea petrecere. În destăinuiri apar noi personaje: țișanul Mandrinos, Oancea, Popovici, șeful de atelier al mutului Laurențiu Bantaș, mătușa Aspazia, Ana... Relatarea lui Mihai Romaniuc pune pe zdruncini pe cei șapte confrăți, care-și pierd trăirile romantice și vesele spre final, când aud despre moartea bătrânului Laurențiu Bantaș, părăsit și de rudele sale din Brătuleni. Figurile secundare sunt sumar dar viguros caracterizate și unele scene sunt create în așa fel încât să producă suspans în sufletul cititorului. Pe la miezul nopții, povestirile lui Toni Costăș, cu armata, cu Fani Berechet, capitolele: „Decanul”, „Lucrul la Fabrica de mobilă”, „Angajarea la IJIL”, și la Cooperativa Miorița pun iarăși stăpânire pe volum, autorul introducând umorul.

În finalul volumului, după atâtea destăinuiri ale personajelor, autorul Corneliu Carp spune că vrea să mai trăiască scriind: „Eram hotărât să scriu toate povestirile prietenilor mei, Petru Zugun, Dumitru Costăș, Dan Suiu, Bantaș Laurențiu, Vasile Filimon. Din cei mulți de odinioară, am rămas mai puțini, să depănăm din bobina vremii, dacă vom mai fi în stare. Gândesc iarăși la străduța mea, Aurora, dar trecerea anilor și-a lăsat amprenta peste cartier. Putem trăi o veșnicie?”

Cartea adună tușe apăsate peste chipurile personajelor care sunt în amurg și așteaptă cu toții *bobul de rouă al dimineții*, pentru a răzbate ziua de mâine iar și iar. O atmosferă ca în Hanul Ancuței a lui Sadoveanu învâluie acest volum, plin de sevă prin forța personajelor aflate în confesiune și desigur, prin ineditul întâmplărilor care te înconjoară treptat până la ridicarea unei construcții solide și rezistente.

Daniel Ștefan POCOVNICU

prefețele lui Cioran

Utopie metafizică

Poate cel mai important pasaj din *Lacrimi și sfinți* surprinde modul în care Cioran se distanțează dialectic (pripit și retoric) de idealul sfințeniei:

„Este cunoscută dorința pasionată a tuturor sfinților de a prelua suferințele și păcatele muritorilor. Câte exclamații nu s-ar putea cita în acest sens și câte explozii de milă infinită. Obiectiv se reduce ceva din amaru-l și suferințele altora? In afară de capacitatea de consolare, efortul sfinților este ineficace, iar realizările practice ale iubirii lor nu întrec dimensiunile unei iluzii monumentale. Nu se poate suferi pentru altul. Multiplicarea chinului tău cât atenuază practic chinul vecinului? Dacă sfinții ar fi în clar cu acest lucru de nimic, probabil, s-ar face oameni politici, adică nu le-ar mai fi rușine de aparențe. Ei ar vrea să facă, să schimbe practic, să modifice efectiv. Au o poziție politică față de realitate. – Nu se pot modifica decât aparențele. Dar sfinții sunt oameni politici cărora le e rușine de aparențe. Astfel se privează ei de materie, de spațiu pentru exercițiul lor reformator. Nu se poate să iubești în același timp suferința și aparențele. În privința aceasta, sfințenia nu e echivocă. De viață ne leagă vocația aparențelor. Ea ne separă și ne scapă de sfințenie.” (Op.cit., p. 15)

Viața în concretul neașteptatelor sale manifestări l-ar fi putut contrazice destul de pregnant: ce părere să fi avut Mircea Vulcănescu în ultimele sale clipe despre un asemenea argument? Dar să observăm că, oarecum asemenea înțelepciunii, jinduită de „fanatismul” filosofiei, sfințenia contravine aceluiași *aparențe* ale vieții. Așadar, încă odată, Cioran decide a se despărți de altă aspirație juvenilă către absolut.

Și din această zbatere derivă propensiunea cioraniană pentru mistica occidentală. Dezinteresată (pe o subtilă filieră a laicității?) în imediat de atributele sfințeniei. Explicând neașteptat de simplu și convingător indiferența ortodoxă față de asemenea distincție.

Cum despărțindu-se de filosofie, Cioran uzează de argumentul devitalizării esențelor, în separarea misticii de sfințenie, se folosește de un asemănător „tertîp” argumentativ: utopia sfințeniei active, vii. Refuzând ruptura de însemnătate metafizică a creștinismului – sacrificiul asumat al absolutului prin îmbrăcare în viață, particular și concret. Transgresare a logicii, dar și a eticii omenești mărginite. Întru deschiderea căii spre unica utopie ce s-ar putea concretiza într-un mod oarecum de-a-ndoaselea, răsturnat și destul de greu a fi închipuit.

Pe această filieră speculativă ajunge Cioran la moralști, în primul rând la cel mai strălucit dintre ei, misticul Pascal, care-i pune în lumină formula spirituală prin care ar putea evada din patima înțelepciunii, cu a sa idolatrie filosofică. E soluția metafizicii derivate dintr-o mistică negativă. Apofatism accelerat până spre paroxismul negației pentru a-l impune drept cel mai filosofic avocat al diavolului, captiv intelectual al farmecului adus de democratica tentatie a gnosticismului.

lar prefața de mai târziu la *Principiele* va oferi apriga mărturisire a răspunsului răspicat la atâtea căutare de sine. Definindu-l astfel, într-un final ce începea noua aventură cu o altă cultură, ca metafizician al neantului exacerbant de rana anxietății față de utopie. Religioasă, socială, politică.

Și ce să mai fie, atunci, moralismul acesta cu prea bună știință ales? O idolatrie a concretului de care tot încearcă, oarecum nebeunește, fanatic, a se crampona umului din om? Pentru care singura șansă a transgresării e orizontul mistic pascalian? Nu cumva doar conștiința dureroasă a decăderii în carne și a suferinței transfigurate prin boală îi sugerează unica poziție optimă pentru subiectul admirației față de om. Orice om.

Mai prejos ca oricine, cât de josnic, iată ipostaza unde admirația ar putea dobândi sens înălțător, salvator. Poate că monopolul acesta senzitiv, absolutul durerii, exclude din principiu „orgoliul” asumării pătimirilor celorlalți prin sfințenie. Sau și-l apropriează altcumva, convertind superlativul în abstract conceptual prin forța reprezentării cvasi-depline, întregitoare. Ceea ce face din demiurg o autoritate și mai ușor, tot mai ușor de provocat:

„Istoria întreagă e proba limpede că omul nu numai că n-a fugit de chin, dar i-a născocit mreje, pentru a nu scăpa cumva din vraja lui. Dacă n-ar fi iubit durerea, n-ar fi avut nevoie să nascocescă iadul – utopie a suferinței. Și dac-a preferat uneori cu mai multă ardoare raiul, a făcut-o pentru fantasticul lui, pentru garanția de irealizabil – o utopie estetică. „Evenimentele” istoriei ne arată însă clar ce a luat el în serios...” (Ibid., p. 65)

Poate că refuzul sfințeniei prin ricoșeul utopiei indică o neputință adesea frizând mizantropia din intelectual. Ori poate cea mai grea încercare a meșteșugarului gândirii și al culturii rămâne întâlnirea cu ceilalți, între care la locul de cinste sau cumpănă stă greu acceptatul numitul *omul comun*. De aici, preferința spre mistică, acea legătură privilegiată, destul de exclusivă, cu Dumnezeu, despre care vorbește volumul următor, *Amurgul gândurilor* (1940). Un tandem esențial din care va fi exilat, cu scuza întregirii extatice, tocmai El:

„Mori și trăiești într-o logodnă mistică cu singurătatea ... Ce demon de ființă și de neființă te scoate din toate spre un tot, în care viață și moarte înalță bolțile unui suspin? De-acum să urci prin extaz spiralele unei lumi ce lasă în urmă nimicul și alte ceruri, în spațiul ce adăpostește singurătatea, atit de pur că și neantul îl pătează. Unde, unde? – Dar nu simți o adiere, ca visul de nevinovăție al spumei? Nu respiri paradisul făurit de utopia unui trandafir?” (Op.cit., Humanitas, București, 1991, pp. 58-59)

Alegerea aceasta nu e, încă odată, deloc inocentă, „revelată”. Ea ascunde aceeași predilecție în care se complace tot mai fervent noul Cioran:

„Nimic nu este mai puțin francez ca feeria. Un popor inteligent, ironic și lucid și care nu-și permite să confunde viața cu paradisul, nici atunci când o cere uzul legitim al amăgirii. Feeria e cea mai mângâietoare soluție împotriva păcatului. Popoarele nordice n-au inventat-o oare pentru a scăpa de gustul amar al acestuia? Și nu e feeria o formă de utopie cu elemente religioase, dar împotriva religiei (paradox definind orice utopie)? Traducând în aproximațiile imanenței o nostalgie a paradisului, feeria nu poate fi gustată de cei ce nu cunosc această nostalgie.” (Ibid., p. 147)

Vasile DIACON

Scritorul și istoria locală

Una dintre personalitățile de anvergură ale vieții culturale ieșene, la umbra căreia, în speranța întâlnirii unor oameni providențiali pe care să mi-i adjuce drept modele, am adăstat și eu, semnatarul acestor rânduri, este cunoscutul comandor Mihai Batog-Bujeniță, a cărui carte de vizită literară este impresionantă. Scriitor cu o operă remarcabilă, a abordat cele mai diverse genuri ale literaturii, fiind prezent într-un număr mare de reviste de cultură, precum „Tribuna”, „Ateneu”, „Plumb”, „Oglinda literară”, „Omniscop”, „Contact internațional”, „Moldova literară”, „Convorbiri literare”, „Ecouri literare”, „Onix”, „Fereastră”, „Constelații diamantine”, „Singur”, „Porțile Nordului”, „Revista Art-emis”, iar ca umorist și epigramist de forță a semnat constant în „Epigrama”, „Spinul”, „Acus”, „Urzica vieneză”, „Ag pe Rime”, „Satyrul”, „Acidava”; este un colaborator constant al paginilor cu specific literar ale unor publicații din străinătate: „Expres magazin/Revista mea”, „Viața noastră”, „Jurnalul săptămânii”, „Bună dimineața, Israel”, „Maximum”, „Gazeta românească” (Israel); „Gândacul de Colorado”, „Conexiuni”, „Acum TV” și „Confluente românești” (S.U.A.) și „Observatorul”, „Destine literare” (Canada); „ProDiaspora” (Cipru); „Faleze de piatră” (Anglia); „NiramArt” (Madrid); „Expresia” (Sidney); „Agero-Stuttgart” (Germania) și altele.

Ca publicist notoriu, diriguiește frumoasa revistă de umor „Booklook” a Asociației Literare „Păstorel” – Iași, al cărei președinte este, și îl găsim în colectivele de redacție a publicațiilor „Cronica”, „Rapsodia”, „Meridian cultural românesc” și „Nord-est cultural”.

De formație cazonă (ca fost pilot militar pe avioane de vânătoare supersonice, poartă disciplina, punctualitatea, respectul față de adevăr în sânge!), este un om de spirit ascuțit și de un talent debordant. A debutat în volum, în 2002, cu poezie umoristică (*Bine că ai răs ieri*), continuând cu proză scurtă (*Să rădem de oameni ca noi, Feriți linia – trec proști fără oprire, Calendele măgarilor, Ping-pong cu mingea de cârpă, Diamantele de cretă, Conspirații de apartament, Căzuți din cer, Povestiri aproape, Rătăcirile melcului peripatetic, D-ale lumii, Arca lui Nae, Exerciții de goarnă pentru mâna stângă, Clubul caragațelor*), a publicat un număr mare de romane (*Halimaia, Tusea măgărească, Vițelul privit de departe, Alba-neagra, Ospăț cu rădăcini de mit, Miracolele de la Glodeni, La pas prin Mările Sudului, Triumful indolenților, Bântuind prin Paradis, Calea inutilului perfect, Jurnalul caravelei din sticlă, Imnul cucuvelelor*), excelând și în romanul polițist (*Hydra, În vârful acului, Holograme, Căzut în mine*).

Genul liric cu tentă umoristică este abordat în *Cântece de shomerie, Genuri sărite, Dantela de urzici*, iar genul dramatic este exersat cu succes deplin în piesele *Kabuki în mahala* și *Protecția animalelor* (jucată la Clubul CFR din Iași).

Nici critica literară, mai ales de întâmpinare, nu l-a ținut deoparte și a publicat interesante cronici, prefețe, diverse referințe și articole, înmănunchate în două volume sub titlul *Printre oameni și cărți*.

Imaginea autorului nu ar fi completă dacă nu am aminti lucrarea (în coautorat cu Claudiu Iordachi) *Aviatori ieșeni*, dedicată breslei pe care a reprezentat-o cu mândrie: cea a piloților.

O notă distinctă între cărțile sale face volumul *Parfum de ambră și mobilă veche*, apărut la Editura PIM, în 2019. Este o carte model despre cum s-ar putea descrie sau chiar rescrie, cu un considerabil câștig pentru cititorii tineri și nu numai, momente ale istoriei locale.

Cartea are o mărturisitoare dedicație în care, cu smerenie și sinceritate, precizează că închină „această modestă încercare de a povesti despre oameni și locuri din Iași celor care înaintea mea au știut să o facă mult mai bine și mai frumos”. Admirabile cuvinte adresate celor care i-au oferit izvoare de inspirație și care, parte dintre ei, i-au fost tovarăși în ceasuri de taifas ori s-au întâlnit într-un spirit peste trecerea timpului!

„Bădiei» Aurel Leon, lui Ion Mitican și Constantin Ostap, minunatei familii Olga și Constantin Liviu Rusu, profesorului Nicolae Pușcașu, fermecătorului Constantin Gane și multor altora, dar în primul rând celui dintru începuturi, neuitatului Nicolae Andriescu Bogdan”. Toate aceste nume sunt cu rezonanță în mediul cultural bahluiot și s-ar putea ascunde, spiritual, în umbra personajelor cărții, alcătuind o bibliotecă vie a legendelor unor vechi edificii ieșene și din vecinătățile urbei.

Întâlnirile celor patru prieteni – conu’ Alecu, pe numele adevărat Alexandru, doctorul Dinu Rudeanu, colonelul de artilerie Nicolae Neagu și, evident, autorul acestor incitante pagini literare – plimbările și vizitele lor scurte, făcute special pentru a observa bine câte un palat sau clădire cu deosebită rezonanță istorică, reprezintă tot atâtea prilejuri de a afla crâmpoie din viața celor care și-au petrecut nu puțini ani locuind în acestea și, adesea, lăsând urme adânci în memoria târgului.

Poveștile despre cei mai mulți locatari ai unor astfel de palate sunt relatate de conu’ Alecu, un „moldovean tipic”, uneori la câte o agapă care amintește de câte un ospăț pantagruelic stropit de o Frâncușă de Cotnari, „care merge la casa sufletului însoțind precum un marș eroic cavalcada sarmalelor”.

Din prima secvență a cărții, cea care dă numele volumului, *Parfum de ambră și mobilă veche*, aflăm date mai puțin cunoscute despre istoria tragică a castelului de la Ruginoasa și despre locatarii lui, mai ales despre aventurile cunoscutei Marghiolița devenită, după zisa autorului, „un simbol al unei epoci”, mama lui Nicolae (alintat Nunuță) Roznovanu, cel care a fost implicat în revolta de la Iași pentru ruperea Unirii, în speranța că va fi rege al eventualului regat Moldova.

O altă femeie cu nume sonor este Maria, nepoata Marghioliței, mama lui Milan Obrenovici, viitorul rege al Serbiei, devenită amanta „en-titre” a domnului Alexandru Ioan Cuza, căruia i-a născut doi băieți, pe care acesta i-a înfiat și i-a dat spre creștere și educație doamnei Elena, la castelul de la Ruginoasa. Maria Obrenovici avea să se sinucidă la Dresda, în 1876, la trei ani după moartea lui Cuza, și își doarme somnul de veci în Cimitirul „Eternitatea”, iar Elena Doamna a supraviețuit tuturor celor care i-au marcat viața și s-a stins discret la 2 aprilie 1909, cerând să fie înhumată la Solești, județul Vaslui, lângă mormântul mamei sale. Tragismul destinului său avea să se oprească odată cu mistuirea în flăcări a vagonului mortuar, cu tot cu sicriul celei care a fost un simbol al României, un simbol uitat astăzi pe nedrept.

Interesante sunt și poveștile palatului vornicului și poetului Alecu Beldiman (autorul *Tragodiei Moldovei*, o cronică versificată a răzmeriței de la 1821), situat cândva pe locul unde este construită Casa de Cultură a Studenților, care a rămas în memoria ieșenilor ca sediu al Jockey Club-ului, demolat de comuniști după ce fusese, mai întâi, sediul pentru librăria „Cartea Rusă” și al Asociației Române pentru Legăturile cu Uniunea Sovietică, și ale casei lui Iordache Beldiman, de pe Strada Păcurari, în care se află astăzi Universitatea „Apollonia”, și în al cărei iatac se consuma, încă de pe la 1834 (când începuse ca jupânele să fie numite *doamne*), fără știrea boierului, povestea de iubire dintre Catinca, soția lui, și tânărul locotenent Alexandru Hrisoverghi care s-a ales cu o pneumonie gravă, după o ultimă vizită la iubita sa, fiind nevoit să fugă sărind, sumar îmbrăcat, de la balconul iatacului în omătul mare, pe o vreme geroasă, și care avea să-l răpună în scurt timp, după o internare în bolnița de la Sf. Spiridon. Cei doi îndrăgostiți mai avuseseră întâlniri de taină în biserica Buna Vestire, unde se întâlneau pe ascuns, cu vreo cincizeci de ani mai devreme, Mihai Eminescu cu Veronica Micle (*Moartea poetului*).

Mai mult decât captivante și pline de informații sunt și celelalte povestiri precum despre decapitarea lui Ghica Vodă (*Un om, două istorii*), uciderea lui Miron Costin din dispoziția lui Constantin Cantemir și așezarea osemintelor sale sub statuia amplasată în vecinătatea clădirii Teatrului Național (*Nici cărturarii nu scapă*), trădarea și moartea lui Ion Vodă (*Doi ani de domnie pentru o moarte îngrozitoare*); trădarea lui Dimitrie A. Sturdza față de Alexandru Ioan Cuza determină pe împăratul Napoleon al III-lea să-i trimită o telegramă lui Cuza cu un conținut descurajator: „O țară care are asemenea trădători nu merită independența”, iar fiul său Alexandru Sturza avea să trădeze România, trecând de partea dușmanului în 1917, în timpul războiului (*Trădări cu titluri nobiliare*). Povestea vestitei Cruci a lui Ferent o aflăm în *Istoria unei cruci uitate*. Nu lipsesc subiecte de actualitate, abordate cu un fin umor, ca în cazul vizitei la conu’ Alecu a senatorului Virgil Stamate (*Oaspete de seamă la cină*). Evident, subiectele sunt multe și incitante. Le vor descoperi cititorii cu dragoste de istorie.

Este de remarcat scriitura în care a fost pusă pe hârtie fiecare poveste în parte. De cele mai multe ori, dialogul personajelor scoate în evidență și plasează în actualitate părți de istorie, făcând uneori apel la spusele cronicarilor și la scrieri vechi precum *Iașii de odinioară* a lui Rudof Șuțu, *Trecute vieți de doamne și domnițe* a lui Nicolae Gane, ori luând ca martori autori mai apropiați de vremurile noastre.

Autorul reușește să reconstituie atmosfera de epocă a secolului al XVII-lea, să plaseze cititorul în ambianța locului descris, în care boierimea etala o bogată garderobă de imitație a luxului demnitarilor Sublimei Porți (purtau giubele, anterie, cepchene, șalvari, fermenale, caftane, ișlicuri), călătoreau cu rădvanul, se întâlneau la câte o partidă de stos sau faraon (joc nemțesc adus în țară de ruși), la lumina lumânărilor parfumate ori a candelor în care ardea untura de balene sau spermanțet, vorbeau curent în limba greacă, „socotită a fi limba oamenilor din înalta societate” și utilizarea ei era „de bonton”, mobilierul interioarelor era confecționat de firme pariziene, farfuriile erau din porțelan de Sèvres, paharele, din cristal de Bacara, oglinzile venețiene.

Și descrierea întâlnirilor prietenești organizate acasă la conu’ Alecu, cu bucatele făcute de Aurelia, cea care cunoaște sensul expresiei „secretele bucătăriei”, stropite cu vinuri de Uricani ori Cotnari, are un aer vetust, predisponând la reverie și dialoguri antrenante.

Modul cum a fost scrisă această carte despre diverse secvențe ale istoriei noastre o face singulară în literatura contemporană ieșeană, iar autorul Mihai Batog-Bujeniță, de curând, a dat de înțeles că are în pregătire un nou volum al acestei lucrări pe care îl așteptăm cu interes.

Răstimp parizian, 1997–2000.

Jurnal epistolar (VIII)

Catedrala Notre-Dame am văzut-o pe dinafară, de intrat se plătește și eu nu prea am bani. Văzută în plină lumină a soarelui – a fost o zi foarte călduroasă – catedrala este superbă. Nu este cea mai mare din lume, dar, cu siguranță, este cea mai frumoasă. Un imn și, deopotrivă, o simfonie în piatră. La prima vedere, ai impresia că este supraîncărcată, cu miile de sculpturi de diferite dimensiuni, așezate în registre diferite. La fel cum la noi, pe pereții mănăstirilor, avem pictată toată istoria sacră, așa și aici, numai că totul este în piatră. Mii și mii de grupuri statuare sau de statui individuale, înfățișând personaje și scene sacre, începând cu cele trei grupuri de pe portalurile de pe frontonul principal, înfățișând: Fecioara cu Pruncul, Iisus Pantocrator și punerea în mormânt. Înfațișarea și chipurile sfinților sunt unice în individualitatea lor. Nu mai vorbesc despre armonia ansamblurilor și coerența uimitoare a ansamblului general. Sute de pietrari anonimi au lucrat cam 200 de ani (secolele al XII-lea – al XV-lea), într-un sens unitar și congenial. Apoi, bastioanele și armonia lor, cu fleșa (săgeata ca un turn), cele două mari rozete de pe fațadele laterale, cum spun; în ciuda oboselii și a foamei agravate de miile de miresme îmbietoare de peste tot, toate m-au impresionat puternic. Podurile, Sena, palatele înconjurătoare (unul este Prefectura de poliție, unde mă voi duce după cartea de sejur) alcătuiesc un ansamblu indescritibil, de frumusețe și armonie arhitectonică. Pe malul Senei, buchiniștii, cu tot felul de vechituri, neinteresante, ținând seama de explozia de informații și de diversitatea prezentării din librării. La doi pași, Sainte Chapelle, și ea o bijuterie, pe care nu o mai descriu. Le veți vedea pe toate când veți veni.

Când merg la Sorbona, trec mereu pe rue des Ecoles, pe care se află o statuie a lui Montaigne, al cărui picior de bronz este lustruit de mângăierile studenților, care își transmit de la o generație la alta superstiția că duhul lui Sieur Michel îi va ajuta negreșit la examen! Și peste tot, sute de restaurante în stradă, cu oameni fericiți și bine-dispuși. Un sandwich costă cam 20 de franci, un meniu complet, de la 80 de franci în sus. Rezist cu greu, din fericire, nu am franci decât vreo 50. Apoi din nou în metrou, după un tur al pieței Odéon. Schimb de două ori metrourul și ajung acasă. Trec prin marele shop din apropiere, să-mi iau pâine. Îmi mai iau și un calup de bere, 6 sticlute, în total 27 de franci. Am vrut să-mi iau și niște ceapă, să-mi fac mâine un sos pentru macaroane, nu era pus prețul, știam că-i doar vreo 5 franci, când colo, casierul, un etiopian, îmi cere 9 franci și ceva; revoltat, cer socoteală, o chem pe șefă, fac scandal. Șefa îmi dă dreptate, îl ceartă pe etiopian, într-adevăr, făcea 5 franci. Mozolitul dracului, după plecarea șefei, bombănea pe limba lui, oamenii așteptând liniștiți la coadă.

Este 2 noaptea am lucrat până acum la Augustin (induioșătorul portret al mamei sale, Sfânta Monica), mă simt bine, am făcut un duș, sunt curat, mă culc. Camera de duș este la comun pentru tot etajul, dar este extrem de curată, întreținută și dezinfectată zilnic de personal. Acum, da, noapte bună! Oare nu mă tâmpesc cu acest dialog continuu cu absența ta? Oricum, deși nu am visat încă nimic și, cu excepția a 2-3 nopți, am dormit foarte bine, cred că subconștientul meu este destul de zdruncinat: mă bucur pentru orice fleac, care seamănă a reușită, rezolvarea unei chestiuni administrative, o problemă minoră de serviciu, nu mai spun de un curs reușit – și mă întristez profund pentru orice fleac: greșesc metrourul, nu-mi vin banii în cont etc. Orice ar fi, tot exil se cheamă, singur în mijlocul unui ocean de singurătate. Repet, noroc cu Augustin, care mi-a devenit pentru totdeauna un frate, liman al consolării. Măine aș vrea să mă duc la biserica românească, e pe strada Jean de Beauvais, pe lângă Sorbona, nu știu dacă o să reușesc să mă scol. Să-mi scrii, te rog, când este data Paștelui nostru!

Duminică, 9 februarie 1997. M-am trezit la 9, 30, dar renunț să mă mai duc la biserică, sunt obosit, încă mă dor picioarele de zilele trecute. Am mâncat un iaurt și m-am apucat de lucru, din nou Augustin din Thagaste, mon semblable, mon frère. Nu cred că am să ies, poate spre seară, un sondaj al cartierului, deși, fiind duminică, este neinteresant. Doar așa, ca geografie, poate.

Între orele 17 și 20 am făcut, totuși, o plimbare prin împrejurimi, Cîteaux, Crozartier, rue de Faubourg Saint-Antoine, una din cele mai vechi străzi ale Parisului, pepiniera revoluțiilor de două secole încoace, fosta stradă a mulțimii, în opoziție cu Saint-Germain, cartierul aristocratic. Asta acum 200 de ani, căci acum tot Parisu-i otova. Am străbătut-o de la un cap la altul, vreo 4-5 km, mai întâi până la Place de la Nation și apoi până la Place de la Bastille. Stradă monumentală, magazine unul lângă altul, de tot felul. Place de la Nation, vechea Place du Trône, prin care Louis XIV și-a făcut intrarea triumfală în Paris, cu tânăra soție, Maria-Tereza a Spaniei. La Revoluție, în 1794, aici a fost instalată ghilotina, care a decapitat în timpul Terorii aproape 2000 de oameni, rebotezată atunci Place du Trône-Renversé. În iulie 1848, aici a stăut tronul lui Louis-Philippe. A luat numele actual în 1880, când

14 iulie a fost declarată zi națională a Franței. E imensă, cam cât 20 de piețe ale Unirii din Iași, circulară, în mijloc cu un mare grup statuar, înfățișând Le Triomphe de la République, opera lui Jules Dalou. Republica, o tânără în avânt, este înconjurată de Le Travail și La Justice, tot alegorice, și, în spate, La Paix. Din piață se desfac, radial, pe lângă rue de Faubourg Saint-Antoine (numele îl are de la o mănăstire a acestui sfânt, astăzi spital), alte câteva mari artere, boulevard Diderot, boulevard Voltaire etc. La ieșirea monumentală spre poarta Vincennes, două coloane uriașe cu câte o statuie din bronz; erau prea departe, nu m-am dus să mă lămuresc ce reprezintă. Citesc în ghidul Michelin și află că, flancând L'Avenue du Trône, cele două coloane poartă statuile lui Philippe-August și ale Sf. Louis, sculptate de Le Doux. Aspectul actual al zonei este unul neschimbat de acum 100 de ani, dar e proaspăt, liniștit și de bun gust. Casele, cu 5, 6, 7 etaje, nu sunt blocuri, fiecare are farmecul și personalitatea ei, alcătuirii arhitectonice deopotrivă masive și grațioase, întreținute de străduțe și scuaruri.

Tot duminică. Imediat ce primesc viza de long séjour, am să încep să mă interesez de cazarea voastră. Pentru cămin trebuie să faci dosar cu câteva luni înainte, depus până la 1 aprilie. Mie vād că nu mi-au cerut nimic, decât bani și 600 franci garanție, primiți înapoi la plecare. În ipoteza că vom decide să rămâneți de tot, ar trebui să venim (sau să ne cumpărăm de aici) cu saltele, păături, cearșafuri. Cea mai bună soluție ar fi cele două camere de la monseniorul Surdu de pe Rue Ribera, unde am stat, dar nu cred că o să ni le dea și, oricum, o să ne ceară vreo 4000 franci. Păstrăm în rezervă și soluția asta, eventual cu o recomandare puternică pe linia Văscăuțeanu, prin păr. Bulai, Gherghel etc. Vom vedea. Mașini: de la 4-5000 franci, modele 1986-1987, până la 15-16000 franci modele 1991-92, cu 30-40000 km, deci foarte bune. De reținut asta la sfârșit, la plecarea finală. Altfel, cum îi scriam lui Dinu, întreținerea mașinii (benzină, asigurare, taxa de parcare, alte taxe) costă amețitor. E și incomod de circulat prin Paris. Doar afară. Mă gândesc ca, la plecarea finală, când o fi să fie, să ne luăm o mașină și să facem o lună-două turul întregii Europe. Doar așa rentează, pentru drumuri lungi. Mă întrerup din nou pentru lucrul la Augustin. Acum am răgazul pe care-l visam, ca să termin această lucrare începută de atâția ani. Va fi ceva monumental, un Augustin al meu, pentru contemporanii mei.

Dan Hăulică, mimând poate, en avocat du diable, se miră cine mai are răbdare și bani să publice și să cumpere așa ceva acum în România (când i-am dat *De Magistro*). Altă observație. Un hotel fără stele afișează înăuntru prețurile pentru o cameră cu toaletă și duș pe hol: de la 130 la 150 de franci, dublă, 220. Cam atât ne-ar costa dacă am ateriza la Paris fără niciun sprijin, în condițiile cele mai precare. Victor Durnea îmi spunea la Iași că a găsit pe lângă Gara de Nord ceva asemănător cu doar 100 de franci. Îmi prepar cina, supă de champignons din plic. Am servit cina.

Rue des Ecoles, alături de statuia lui Montaigne

Duminică 9 februarie 1997, noaptea. Mai este încă un aspect interesant al experienței mele. Trăiesc în miezul lumii moderne, într-unul din centrele mondiale, poate cel mai activ, în care se nasc idei, se configurează mentalități, se croiesc cotituri istorice – și, totuși, mă aflu undeva la marginea ei (cel puțin până acum!). Mă mișc prin Paris, vād lumea, oamenii, dar numai pe dinafară, ca și palatele. Nu știu prea bine ce se petrece în interiorul lor, atât ca persoane, cât și ca societate. Lipsa televizorului îmi lasă tot timpul doar pentru mine, dar mă și privează de mijlocul de a vedea măcar imaginile curgerii timpului. La fel, m-am desprins de viața societății noastre, de acasă, nu mai știu ce se întâmplă, nu mai simt pulsul zilnic, acel imperceptibil fluid în care ne scaldăm zilnic (de informații, reacții, speranțe, deziluzii etc.). Mă centrez asupra mea însumi și a planurilor mele concrete, oarecum narcisistic. Ca un joycean Stephen Dedalus, mă învârt în jurul micului meu univers casnic: să mă culc, să lucrez, să umblu puțin, să-mi prepar cursurile și, mai ales, să-l adâncesc pe Augustin.

Să omor, cum ar veni, timpul, să strâng ceva bani, să vă aduc și pe voi aici, să ne găsim apoi un loc mai bun (nu e oare o himeră?). În fond, revin, totul seamănă cumplit cu un auto-exil. Orele cu studenții sunt un fel de surogat care-mi dă iluzia unui început de integrare. Ezit să intru în contact cu persoane noi sau să adâncesc relațiile cu cele deja existente. Nu mă simt pe terenul meu (e și această nestăpânire la perfecție a francezei, care mă face reticent), oare voi ajunge vreodată să redevin eu însumi, să-mi recapăt siguranța de sine, de data asta cu Paris cu tot? Mă îndoiesc, deși uneori mi se pare că întrezăresc bastioane care mă invită să le cuceresc, îmi place uneori să cred că Parisul are nevoie de idei noi și că eu aș putea avea idei noi, dar apoi recad în neîncredere și scepticism și revin la planurile minimale: să strângem ceva bani, să veniți și voi, să ne întorcem acasă mai bogați... în impresii, imagini, experiențe și trăiri, nu în bani. Până una-alta, mi-am asumat această piele de porc a marginalului care acceptă să trăiască într-un cămin studentesc, ca un fel de monah cu planuri numai de el știute. Ce experiențe mă mai așteaptă? Plictisul și dezamăgirea? Sau poate mici satisfacții (o carte-două scrise)? Sau poate îl voi găsi, în sfârșit, pe Dumnezeu, în această societate care, mi se pare, într-adevăr, fără nicio graniță cu transcendentul?

Încă o experiență inedită și interesantă: tăcerea. În afară de două-trei fraze scurte schimbate cu portarul și un bonjour pe holurile căminului, tăcere absolută. Doar vocile străzii, glasurile altora, nimic adresat mie. În acest moment, mi-am dat seama că este poate prima oară când tac zile în șir! Să fie hectarele de pagini pe care le umplu scriind o compensație? N-am fost eu prea vorbăreț niciodată, dar chiar așa, tăcere absolută!! Telefoanele pe care ți le dau devin un fel de ceremonial, cu prelungiri, amânări, pregătiri (să-ți spun asta sau asta, să întreb aia...) și până la urmă eșuează în spontan.

Mă mai gândesc: oare am făcut bine plecând de acasă unde sunt atâtea de făcut, ca să vin aici unde, oricum, sunt, dacă nu un exclus, cel puțin un marginal? Să plătească oare, așa cum te întrebai de la început, acest privilegiu de a fi parizian și cele, eventual, câteva zeci de mii de franci economii, dezrădăcinarea și dislocările sufletești pe care, deocamdată, nu le percep nocivitatea și nu le pot aprecia amploarea?! Nu voi deveni și eu, așa cum îi vād pe oamenii de aici, o piesă neînsemnată dintr-un angrenaj impersonal?

Luni, 10 februarie 1997. Trezire la 9, un iaurt cu zahăr și apoi la lucru la masă, din nou Confesiunile lui Augustin. Inițial, am avut intenția să dau o raită prin cartier, să schimb o sută de mărci și să mai fac ceva cumpărături (niște unt, iaurt, detergent, conserve pentru masa de seară). Aș vrea ca, după orele 2-3 p.m., după masa de prânz, să mă duc la facultate ca să îmi iau corespondența, apoi să plec la Centrul Cultural Român, unde se dau niște filme despre mănăstirile din Bucovina pe care aș vrea să le împrumut pentru studenții mei. Renunț până la urmă, ca să-mi cruț forțele, după o după-amiază grea. Așa că, înapoi la lucru. Vreau ca neapărat ca, până la vară, să termin *Confesiunile*.

Începând de astăzi, trebuie să fac economie la biletele de metrou, căci nu-mi voi mai lua abonament, care costă prea mult (72 de franci pe săptămână). Luând un set de 10 bilete, mă costă doar 4,5 biletul, față de opt franci cât costă unul singur, și pot astfel să le gospodăresc mai bine. Azi-noapte (iar acum continui), am tradus din *Confesiuni* capitoul despre moartea Monicăi, care este cutremurător prin sinceritate și minuțiozitate în descrierea durerii. O, Augustin, frate al meu de exil!

Acum mă pregătesc de masa de prânz și meditez următoarele: viața e scurtă și trebuie să fie scurtă. Cred că asta este credința mea adâncă și de aceea sufletul meu refuză sutele de angrenaje în care ar trebui sau aș putea să mă cufund. Ar fi zeci de gesturi de imaginat (să-mi pun telefon, să iau contacte și să le cultiv, să umblu, să întreb, să rețin, să proiectez etc.), dar nu mă îndeamnă inima. De exemplu, când mă gândesc s-o iau din nou la pas, din nou metrour, alergătură, oboseală, tensiuni, parcă-mi vine să las totul baltă și să rămân în cameră. Mă îmboldește, totuși, speranța că am să dau de vreo scrisoare de la tine!

Am luat masa de prânz la cantină: salată de țelină, o bucată de brânză (Camembert, împuțită și iute, am îngurgitat-o ca să nu o arunc, se pare că asta este gustul franțuzesc, nu știu dacă mă voi învăța vreodată cu așa ceva), o portocală, o chiflă, plus felul principal: macaroane, plus mazăre, plus 5 bastonașe, ceva între creier sau pastă de pește pane. Nu prea am fost mulțumit. Am păstrat chifla pentru mai târziu.

Mă pregătesc să plec în oraș la facultate și la centrul cultural, renunț să mă îmbrac frumos (pantaloni kaki, bluză verde plus sacoul pepit); renunț să mai mă și bărbieresc (fac economie de lamă), dacă ai fi aici, ai sta pe capul meu să fiu îngrijit. Mai am 60 de franci, din care îmi voi cumpăra bilete de metrou. Apoi, schimb o sută de DM. Mai traduc câteva fraze din Augustin, până la 3, apoi plec. Am plecat, pe mâine, Eugen

Matei Călinescu și „Cultura cititului” (II)

Estul european era deja o lume cinic stabilizată, ne reamintea memorialistul N. Breban, evocându-l pe „fostul mare prieten”, cel care și-a permis „să-l uite”. Încercând „a-și înțelege timpul”, Breban chema în pagină un șir de „umbre calde” și visele lor estetice, chiar paranoide, într-un climat sufocat ideologic, acceptând că o *carieră lineară* nu era cu puțință fără un anume „preț moral”. Grupul de aspiranți, cu Matei în frunte, cel „supra-dotat”, dând tonul, încerca să penetreze lumea literară, „închisă ermetic”, scrie Breban, atât ideologic, cât și generațional, reușind, într-o tinerețe luptătoare, breșe în „fortăreața ideologică”. Or, Matei Călinescu știa, era „eruditul nostru”, cu lecturi bine orientate; era teoreticianul grupului, lansând observații „pline de miez”, chiar dacă, peste ani, revenind în țară, cultivând alte alianțe, se va dovedi – în ochii lui Breban – „uituc” și resentimentar, propunând „liste abracadabrante” (Breban 2009 : 169).

În acei ani tulburi, bucurându-se de flerul și protecționismul lui Paul Georgescu, încă o ascultată primadonă ideologică, predând lecția cinismului, vor intra, așadar, în viața literară, încercându-și „discernământul și penița”, evitând, cât se putea, religiozitatea partinică. Vor fi și „nopti de devergordaj”, își amintește Matei Călinescu, pe ruta Trocadero-Turist-Doamna Candrea, încondeindu-și afectuos confrății: deplângând lenta sinucidere morală a angelicului Nichita, alcoolizat, de o „eficacitate halucinatorie”, ignorând sistemul sau rolul de „catalizator” al prietenului Miron Chiraleu, de o delicatețe maladivă, arestat în 1956; sau trecând în revistă „libertățile speciale” ale lui Miron Radu Paraschivescu ca internaționalist pensionat, oferindu-și, cu intermitențe, răbufniri de „disidență verbală”. Desigur, „megalomania insuportabilă” a lui Breban, disidența solitară a lui Goma, erudiția unui *doctor angelicus* (Edgar Papu), temperamentul anarhist al lui Țepeneag ori tragismul lui Negoțescu, cu al său Eminescu „plutonic”, anunțat cumva chiar de Matei Călinescu în *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu* (1964); sau „cenaclul privat” la semi-disidentul Baconsky, afișând un orgolios aristocratism estetic, schizofrenia unui Mircea Horia Simionescu, apolitic și fantezist, dar veghind la aplicarea „liniei partidului”. Și, în fine, estetismul sfidător al lui Tudor Țopa, travestit în hoffmannianul Anselmus, un veșnic student, predând lecția derealizării. Și, tot transideologic judecând, „curioasa” relație cu structuralismul, un sofisticat joc al inteligenței conducând la *imbecilizare*, zice chiar Matei Călinescu.

Recapitulând epoca de pe pozițiile unui anticomunism organic, el vorbește despre o istorie literară *impură*, îmbibată de clișee politice și scheme maniheiste, mimând lupta arhetipală dintre bine și rău; cu inși capitularzi și concesii „smulse”, rulând vocabularul sacru, făcând din realismul socialist „un instrument de demolitie” (Călinescu 1994 : 67). Încât despărțirea devenise inevitabilă, ieșind salvator din angoasa duplicitară. Ca *visiting professor Fulbright* (1973) la Indiana University, solicită azil politic (din 1979, cetățean american); dincolo de opțiunea existențială, dobândind o nouă identitate, Matei Călinescu își construiește șansa unor preocupări sintetice de anvergură, pe linia interesului său statornic pentru categorial și contextual, făcând din modernitate, cu toate „chipurile” ei (modernism, avangardă, decadență, kitsch, Postmodernism), genul proxim al unor decupaje problematice de ecou, ordonând o materie în ebuliție, asaltată de cohorțe de exegeți „babilonici”.

Erudit, cumpănit, cordial, Matei Călinescu refuza o „fericire mincinoasă” (sperând în van în „îmblânzirea” sistemului) și alege calea traumatică a exilului; adică, „respirația mi-nții în libertate”, realizând că rezistența estetică este doar „o biată iluzie”. Eul care scria hotărâse; optase, în ipostaza americană, pentru studii docte, înțesate de referințe, abordând un unghi mai degrabă culturologic. Provocator, consistent, acest „aristocrat al literelor” începe în mediul academic american o nouă viață, continuând și aprofundând studiile de

comparatistică și teorie literară, impregnate – constata Monica Lovinescu – de o nouă „viroză”, cea a *corectitudinii politice*. E drept, ca dogmă „moale”, oricum deziluzionantă, de vreme ce, în ochii „papesei” de la Paris, Matei Călinescu rămâne „o decepție strălucitoare”, contribuind și la „coborârea” lui Eliade (care, culmea, și l-ar fi dorit executor testamentar).

Să observăm că, în țară fiind, atipicul Matei Călinescu, risipind rezervele legate de originea „nesănătoasă”, cultiva un anume tip de critică, de aplomb teoretizant, oarecum în prelungirea lui Tudor Vianu. Chiar volumele invitate în acei ani, de la *Aspecte literare* (1965) la *Eseuri critice* (1967), *Eseuri despre literatura modernă* (1970) și *Fragmentarium* (1973), probează această apetență și apartenență. Iar doctoratul său, dezvoltând *Conceptul modern de poezie* (cu Liviu Rusu, la Cluj, în 1972), anunța interesul pentru modernitatea plurală, cu fețele și vârstele ei (trei, în 1977; cinci, în 1987), fixat pe „studii de problemă”.

S-ar părea că teoreticianul, om al ideilor, un *debater* mereu curios, un cititor famelic, l-a redus la tăcere pe poet, nota Cristian Livescu (ignorând volumul *Tu*); și, în același timp, s-ar cuveni să observăm că, sub crusta academismului scrupulos-„tehnic”, „anatomist” (cf. Monica Spiridon), răzbate o voce detașat-suferitoare, precum în confesiunea tatălui (v. *Portretul lui M.*), deplângând dispariția lui Mathew, fiul autist („intangibil, dar prezent”) sau racursurile memorialistice, odată cu „vestea neagră”, cronometrând timpul rămas. Și pregătindu-se cu lecturi (tratate filosofice, cărți mistice) „pe patul de moarte”, încercând – cu „transparență rece” – să cucerească *indiferența*. Privit cu o crudă luciditate (raționalizabilă?), drumul spre propria-i moarte pare vegheat de o seninătate resemnată, evidențind conflictul identităților. De fapt, însemnările diaristice recunoșteau discret senzația de dedublare încă din 1978, când, odată cu gheara vârstei, cercetându-se în oglindă, descoperea „un corp înstrăinat”.

Acum, revoltat și resemnat, pendulând, în faza terminală, între temeri și speranță, îndopându-se stoic cu lecturi din „raftul thanatologic”, Jurnalul său *agonic* (cf. Paul Cernat) dezvăluie, copleșitor, „o singurătate din ce în ce mai mare”; și, în proximitatea sfârșitului, odată cu invazia trecutului, o „reinventare” a amintirilor. Ca diarist proustian, încă supraviețuitor, reinvie reflexiv-confesiv „un mozaic de euri” aduse din timpul „recuperat”, făcând din *Un altfel de Jurnal* (Humanitas, 2016) un adevărat tratat de *ars moriendi*, cum observase Alex Goldiș. Mereu autoanalitic, Matei Călinescu (1934-2009) reușește performanța de a se privi *din exterior*; coboară în labirintul amintirilor, se autoevaluează și dialoghează cu sine, frisonat de marile întrebări. Teribila maladie („cancerul meu”) îl obsedează, desigur, dar încearcă să se contemple detașat, cu răceală de clinician. „Recititor” al propriei-i vieți, călătorind spre sine, folosește un ton impersonal, recunoscând că a fost un produs al „culturii cititului”, făcând din *Rereading* (1993), „cea mai personală” dintre cărțile sale, o *arhitectură* a preocupărilor, de un perspectivism regresiv. Lectura este, de fapt, o experiență labirintică și presupune „a meșteșugi” chei potrivite, de fiecare dată altele (cu alți ochi), coborând în sine. A *citi în mine însumi* este suprema izbândă, înviind cartea, donându-i un *sens personal*, însăși postcenzura fiind – ne avertizează – o variantă perversă a relecturii. Fiecare literă este un *semn de viață*; chiar „adunătură de vechituri”, jurnalul exorcizează realitatea; iar scrisul, „evazionând”, se insinuează substitutiv, ca „asceză constructivă”.

Suspectat de „sterilitate” în anii americani, presat de obligațiile universitare, renunțând la a configura, rămas acasă, „o troică critică a timpului” (cum și-ar fi dorit Marian Popa), Matei Călinescu a fost un îndrumător, o prezență *altfel*, ca ins educat, diplomat, „calități nu foarte bine cunoscute” (Popa 2009 : 1032). A simțit, printre primii, mutația culturală a epocii, anunțând, cu priză socio-culturală, „o estetică a tranzitoriului și a imanenței”, de un eclectism rafinat, su-

pracodificat. Sintezelor sale rămân titluri de referință: *Faces of Modernity* (1977), *Five Faces of Modernity* (1987), *Reflections on a Psihosophic Metaphor* (1985), *Exploring Postmodernism* (coeditare, 1988). Plus interesul pentru autori români (Ioan P. Culianu și Mircea Eliade, 2002), temele identitare și existențiale ale lui Eugen Ionesco (2006) și scrisul „la nesfârșit” despre Mateiu I. Caragiale (2007, recitat cu ale sale „amintiri imaginare”). De la pasiunea „veche și secretă” pentru istoria conceptului de poezie, pe traseul de la romantism la suprealism, testată în acel doctorat clujean (când realismul socialist bătea, din fericire, „în retragere”), Matei Călinescu, la curent cu avalanșa bibliografică, pledând pentru întărirea „conștiinței lingvistice”, ajunge, inteligent-disociativ – într-o modernitate amplă, care supraviețuiește – la o estetică „citaționistă”, de o „codificare multiplă” (precum cea a Postmodernismului) și la omul-kitsch, acceptând hedonist „minciunile estetice”.

În fine, cărțile din urmă, în seria de autor de la *Humanitas*, aduc la lumină zestrea diaristică (inedită). Autorul, mărturisește, „nu se simte nicăieri acasă”. România, deși „o absurditate îndrăgită”, pare o țară fără viitor, un vulcan noroi, în erupție în primii ani postdecembriști, pentru care normalitatea rămâne o utopie. Inadaptatul deplânge haosul, „țara pierdută”, soarta bibliotecilor și a librăriilor etc., dar știe că „Itaca este o limbă” (v. *Spre România*). Și, în același timp, recunoaște că exilul este „o altă formă de sinucidere”. Încât *cele două vieți ale lui Matei Călinescu*, dincolo de falia existențială, fuzionează prin temele obsesive (modernitate, relectură, identitate) și studiile referențiale, recunoscute, omagiate (vezi, de pildă, un *Festschrift*, volumul 59/2013, apărut, în 2016, la *Toronto University Press*, prin grija lui Călin-Andrei Mihăilescu).

Cât privește corespondența cu Ion Vianu, „răsfirată în timp”, o vreme sub ochii cenzurii, ea s-a vrut „un dialog intens”, dezvoltând teme recurente, sub diagnoză fermă: de la „obsesia proiectului” la situația României, traversând o „suferință fără sens”, condamnată, prin exil masiv, la *dezintellectualizare* (Vianu 2019). Ca psihiatru convertit la proză, Ion Vianu va recunoaște că scrisul-debușeu este un obicei necesar supraviețuirii: „fără scris te pierzi, te rătăcești”. Descoperim astfel un Vianu „lărgit”, literatura fiind o prelungire a psihiatriei. Dedat scrisului, el, cu obiceiul de a scrie zilnic, așteaptă, cuviincios, „orele clare”, provocând limba al cărei „co-proprietar” este, cum spunea într-un interviu, dezlegând misterul psihicului omenesc. Dar se vrea, din vocație cetățenească, și „o voce a României”. Dispariția lui Matei-completudinului, „geamănul” său, a însemnat, mărturisirea, „o pierdere a unei părți din mine”.

Curios, dintre titlurile lui Matei Călinescu, micul eseu romanesc din 1969, acea „carte”, cum o numise imprecis autorul însuși, fragmentaristă, potențial infinită, dedicată „ale-sului” Zacharias Lichter (un „nume ezoteric”, după Marian Popa), rămâne, în ochii unor exegeți, „cea mai importantă”; o *operă-cheie* în efortul de a descifra personalitatea atipică a marelui „profesor de lectură”, dar și fizionomia unei epoci, ca „mixtură de veselie și teroare”, sigilată – transitoric – de victorioasa ipocrizie bizantină. Mereu hipercritic, Matei Călinescu află, ca model, în șuvoiul amintirilor „cvasiproustienne”, nu celebra madlenă, ci lectura.

NOTE:

Breban (2001) : Nicolae Breban, *Stricte amintiri literare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.

Breban (2009) : Nicolae Breban, *Trădarea criticii, Ideea Europeană*, București.

Călinescu (1994) : Matei Călinescu, Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, Editura Litera, București.

Călinescu (2019) : Matei Călinescu, Ion Vianu, *Scrisori din exil. Corespondență inedită*, Editura Humanitas, București.

Marcu (2014) : Luminița Marcu, *O revistă culturală în comunism: Gazeta literară* (1954-1968), Editura Cartea Românească, București.

Nițescu (1995) : M. Nițescu, *Sub zodia prolektcultismului. Dialectica puterii*, Ediție îngrijită de M. Ciurdariu, Editura Humanitas, București.

Popa (2009) : Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (23 august 1944 – 22 decembrie 1989), Volumul II, Versiune revizuită și augmentată, Editura Semne, București.

Ungureanu (1995) : Cornel Ungureanu, *La Vest de Eden* (O introducere în literatura exilului), Editura Amarcord, Timișoara.

² Corpul, scria antropologul David Le Breton, este „casa omului” (v. *Antropologia corpului și modernitatea*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002). Neîndoielnic, referințele corporale abundă în speciile confesive. „Corpul invins”, înscris pe versantul declinant (avansând către moarte), însoțit, deseori, de „indiferența umilitoare” a celor din jur, bogat tematizat etc. nu putea scăpa reflecțiilor lui Matei Călinescu.

¹ Fructificând, poate, ideea lui Edgar Papu despre „titanismul țărilor mici” și ignoratele „rezerve interne” și, negreșit, studiul lui T. Vianu despre *Istoria ideii de geniu*.

Radu PĂRPĂUȚĂ

Oamenii nu se schimbă prea mult

Mă trezesc la 6.13... Eram la o lansare de carte. Venise puhoi de lume. Toți mă aclamau. Sute de admiratoare agitau pixurile, ca să le dau autografe. „Incredibil! Pur și simplu te adorăm!” tipau ca la Elvis niște adolescente înnebunite după mine. Toți se îngrămădeau cu tabletele să ne tragem în poză. O domnișorică nu avea cartea mea pentru autograf și mi-a propus altceva: își va scoate sutienul, ca să-i dau un autograf pe el. Și-a ridicat tricoul și atunci și-a dat seama că nu avea sutien. Atunci am luat un pix și... și... m-am trezit. Visasem. Deh, om bătrân și vizez pțiptoance!

Mă trezesc, totuși, cu gândul nu la fetișcan, ci la Aurel Leon. Avea aproape 90 de ani și ținea rubrică permanentă la Monitorul. Venea la el câte un inginer, câte un profesor să-l roage să-l porcăiască pe vreun șef de-al lui. Moșul de cuvânt! Pe urmă cel cu rugămintea îi dădea un pachet de cafea. Domnul Leon:

- Vai, nu trebuie, nu trebuie. Dar de care-i cafeaua? întreba după aceea.

Aștept cu nerăbdare să se facă 7 să merg la magazin: pâine și un pahar de vin. Observ că textul acesta, care se voia roman, devine un fel de jurnal. Dar așa-s acuma romanele, cică. Citesc în Scriptor o proză de Nicolae Stan. Bună. Văd pe fereastră omețelul: în soare, tot mai alb și înflorit! Ca un moș albit, împovărat de ani, înconjurat de nepoți – stânjeniei mov.

Azi, acum âhâhâ ani, pe la ora 9.30 – 10, Maria mea era în chinurile facerii. Nu se uită asta! Năștea prima dată, dimineața devreme îmi spunea că bănuiește că-i constipată. A mers la WC și s-a scremut. Noroc că n-a scăpat copilul în budă. Rădem și acum de chestia asta. A venit Salvarea, după ce am dat telefon de la CAP. Un inginer de acolo, pe care nu-l cunoșteam, mă compătimea și mi-a sărit în ajutor cu telefonul: „Cum, domnule să întârzie Salvarea? Apoi am stat vreo două ore în drum, tremurînd de frig, dar mai mult de emoție. Eu și șoferul mașinii (cred că era țigan, scuzați așa-s eu – homofob) ne-am împărțit necreștinește cițiva „dumnezei”, în fine... Mă vedeți așa calm, dar când mă enervez, uit de toate și înjur ca ultima chivuță. Semăn cu tata. Îi mergea vestea că e un om liniștit. Și era. Dar când se enerva, vedea roșu înaintea ochilor și înjura ca la ușa cortului. Dar mai mult se supăra pe el însuși. În rest era un împăciuitor.

Însă soră-sa, mătușa Tinca, când se certa cu bărbatu-său, moș Petrache, venea pe la noi și se ruga de el:

- Hai, măi Jănică, și-l împacă pe Petrache, că nu mai pot face casă bună cu el. Mătușa Tinca asta, în tinerețe, fusese o „raucă”, cum se zicea pe la noi. Se culcase fără să facă osebite și cu nemți și cu ruși după aceea. Ba și soldăței români – nu știu de ce prefera oltenii – or fi fost mai... sexoși sau mai tromboniști? Cu anii a devenit tot mai grasă. Mai era și mică de statură. Mama, care învățase ceva croitorie în tinerețe, îi făcea rochiile și se ducea la biserică în fiece duminică. Trecea și pe la noi, care avem casa lângă biserică. Bunelul (așa îi spunea noi, nepoții; tata le spunea părinților „tătăica” și „mămăica”) se ducea des la biserică. Avea mândria lui – băiatul lui era dascăl! Bunelul avea o căciulă brumărie și un cojoc trei sferturi. Am o fotografie cu credincioșii pe sările de la biserică. Bunelul era într-o parte mai depărtat de ceilalți. Era un om independent. Chiar prea mândru. Se punea chiar în gură cu popa. Citise câteva cărți la viața lui, viețile sfinților, abecedarul și cărți de citire. Se mândrea cu chestiunea asta și se lăuda cu domnul Țurcanu, un învățător venit din Basarabia: „mai rar om ca acela”. În general, judeca pe consăteni, dar nu-i osândeă – treaba lor. „Dacă n-am ce face, decât de ce a zidit Dumnezeu pe om. Și nu-i dau de capăt.”

Moș Petrache a venit din război prin 47 sau 48, a fost luat prizonier la Cotu Donului, a lucrat în mine la Cercul Polar și a mâncat „cartoafe înghetate și cierte”. Mai povestea că rușii îl obligau să cânte melodii patriotice, dar el nu știa nici o boabă rusește. Așa că zicea un fel de: Ă-ă-ă! Când povestea asta, râdea de se prăpădea, laolaltă cu ascultătorii. După ce s-a întors acasă, a

vorbit cu tata și cu frații săi:

-Hai, măi băieți, eu o iert pe Tinca. S-o lăsăm să vină acasă.

Că tata și frații săi, când au venit din armată, mai precis din război, au alungat-o de acasă: Le făcuse neamul de râs! „Rușinea” în fața satului era mare pe vremea aceea. „Ce-o să zică lumea”, așa era! Cei mai tineri de azi e mai greu să priceapă chestia asta. Mătușa Tinca a trăit câțiva ani într-un bordei cu o țigancă, una Irina, care avea căsucia mai jos de cea a mătușii Tinca. Irina asta mi-a părut o femeie deșteaptă. Așa o țin minte. Dar și seducătoare, ademenitoare. Mătușa Tinca era o femeie mai simpluță. Cred că Irina a dus-o cu vorba. Da! sunt aproape convins. De ce – nu știu. Poate că era pur și simplu tendința Irinei de a urzi lucrurile, de intrigăreală. Există și astfel de oameni.

Dar să te ferească Dumnezeu să i te afli în preajmă când se enerva. Vorbesc de tata (Scuzați, scriu într-o ordine cam dezordine, o sucesc ca funia în sac! Dar și scrisul ăsta cam alandală are hazul lui, urmează linia vieții). Tata se ducea câteodată „în ia-sară” până-n vârful dealului, unde locuiau Tinca și Petrache, și îi puneă să se ierte.

- Măi, Jănică, dacă n-ai fi tu, n-aș ierta-o nici în ruptul capului.

Bineînțeles, se împăcau. Dar împacarea era ca furtuna de vară – se certau repede. Mătușa Tinca era cu gura mare, din cauza ei se certau, deși nu aveau cine știe ce motive de ceartă. „Cum ard și se topesc lumânările, așa să se topească răutățile dintre mine și Tinca”, așa zicea moș Petrache. Tata se ducea iarăși, până în vârful dealului, sub pădure, și îi împăca din nou.

- Hai, măi Jănică, și ne împacă, că numai tu nu ești nebun din familia noastră.

Așa se certau și se împăcau pe vremurile acelea. Încolo oamenii nu s-au schimbat prea mult. Nici peisajele. Da, nu era poluarea, ce-i drept. Nici vile orașenești la fiecare răspântie. Același cer din mai de culoarea toporașului, aceleași ape zvâcnind dedesubt. Dar sunt și alte mașini bengoase, cu alți noi îmbogăți și cu curvele aferente, ducându-le la Milano după blugi albi, negri sau albaștri sau alte amante hlizindu-se ca toantele în cabina mașinii, aceiași boși lichidând adversarii incomozi în subsoluri sau măcar trăgându-le o cafteală bună, aceași gâze își Țes viața lor neștiută și înverșunată la rădăcina ierburilor. Și căruțele tot mai puține. Și căruțașii la fel. Și încă un poet moare, și încă un politician de zero bani – viii cu viile și morții cu morții, nu? Un Chifu, Chiftea, Gourmet și tot felul de Chiftirițe din pământul întunecat al patriei. Iar primarul Simirad nu mai este și trebuie să faci un efort ca să afli cine este acum primar. Apoi mila-sila aceea din fiecare primăvară, congresele, politicele plecticoase. Și din fiecare iarnă. Iar Ceahlăul nu se mai vede din Copou, cum îl vedea Sadoveanu acum peste 100 de ani. Și nici dealurile Repedei sau ale Socolei nu le mai vezi – sunt împânzite de case. Vile și vile – obositoare, ocoșe, cum se zice la Baia Mare, ucigătoare de „dulcele târg”. Cred că Sadoveanu sau Ionel Teodoreanu, amintii, nici nu l-ar mai recunoaște. Nu se mai vede orașul sub ele. Iașii e mai frumos câteodată la lumina lunii, după ce se liniștesc tramvaiele și furnicile mașinilor. Dar rareori am ocazia să-l văd așa. Rămân cu fantasma lui.

Pe bunica mea aproape că nu o mai țin minte. A murit într-o noapte, când frații și surorile, copiii ei, se duceau cu rându și stătea noaptea la priveghi (vorbesc de cei din sat, cei plecați mai departe veneau mai greu). Într-o dimineață, când venea pe drum spre casă, tata a azvârlit pachetul cu țigări într-un șanț: „Gata, de-acum nu mai fumez”, și-a zis tata. Și n-a mai fumat. Rar câte o țigăruie. Tot vedea în șanțul acela pachetul de țigări, fie ploi, fie zăpadă, pe care-l aruncase. „Parcă-mi făcea cu ochiul”, zicea tata.

Bunicii i-a încremenit fața într-o noapte. Lumânarea grea a căzut, iar fiicele și nepoatele au dus palma la gură. Ochii bunicii au rămas deschiși, învăluți în umbre. Iar fața i s-a înșeninat, fără riduri. Zbuciumul și lacrimile o părăsiseră.

Ștefania HĂNESCU

Revista revistelor

Cu editorialul „*Limba veche și-nțeleaptă*”, care poartă semnătura directorului publicației, Nicolae Manolescu, debutează numărul dublu, 25-26/2022, al revistei **România literară**. Pornind de la ancheta din acest număr, autorul editorialului relevă expresivitatea unor „*ziceri*” „din veacurile trecute” și atrage atenția asupra fenomenului de „sărăcire a limbii române”. De altfel, forța cuvântului, bogăția de sensuri, nomadismul și vremelnicia lui le *tâlcuiește* și Gabriel Chifu (*Ființa cuvintelor*): „Cuvintele nu sunt imuabile și nu stau locului. [...] E un nomadism benefic, care schimbă lumea și-l schimbă pe om, în averea sa lăuntrică, în gândirea sa și în puterea sa de exprimare”. Intitulată *Cuvinte uitate*, ancheta realizată de Cristian Pătrășconiu a implicat participarea a 26 de scriitori, cărora le-a fost adresată invitația de a vorbi „despre acele cuvinte vechi, la care Țineți pentru frumusețea lor, pentru bogăția lor de înțeles și care, prin nefolosire ori din alte motive, sunt pe cale să cadă în uitare (sau au și căzut!)”, ceea ce, desigur, înseamnă o sărăcire a limbii, o întristătoare pierdere”. Un subiect provocator și răspunsuri pe măsură! De pildă, relația omului prins în ritmul iute al modernității cu abundența și complexitatea sensurilor o redă, cum nu se poate mai convingător, Andrea H. Hedeș: „Unele cuvinte sunt precum o ghindă sau un... jir: ascund în ele o potențială pădure, cu poteci de sensuri pe care gândul poate să se plimbe. Grăbit, uniformizat și obosit, omul modern le va pierde, fără măcar să știe că în el moare o pădure”. *Pe de altă parte*, Nicolae Prelipceanu scrutează cu umor amar metehne imuabile, iar Gheorghe Grigurcu scrie despre poezia lui Sebastian Reichmann, „împregnată de o aventură geografică tensionată, insațiabilă”.

Seria *Al. Tzigara-Samurçaș* (perioada 1930-1939) a cunoscutei reviste ieșene continuă să o evoce directorul publicației, Cassian Maria Spiridon, în debutul **Convorbirilor literare**, nr. 6/2022: „în seria Al. Tzigara-Samurçaș [...], în pofida unei opinii false cum că, după seria Iacob Negruzzi, nivelul revistei n-ar mai fi fost același, avem semnături remarcabile [...], iar programul ei inițial a fost urmat neabătut”. *Numele prozatoarei* ales de exegetul Ioan Holban este Ecaterina Petrescu Botoncea, despre care s-au exprimat în termeni elogioși Mircea Horia Simionescu, Ioan Groșan și Cezar Ivănescu. Criticul ieșean face referire la cele mai recente volume ale autoarei, *Anunnaki. Povestiri sub pleoape* și *Numele meu este Tu*. Invocând arhitectura complexă a scriiturii, strategiile narative, despre cel dintâi afirmă că este închipuit ca „un montaj foarte inteligent (și eficient) al segmentelor monologului interior lângă texte epistolare, fluxul de conștiință lângă versuri care susțin dinlăuntru monologul interior și, deopotrivă, deschid o perspectivă largă spre substratul romanului”. Pagini de jurnal, poezie, proză, eseu, interviu, cronică și istorie literară, incursiuni în domenii precum istoria, religia, filosofia, muzica sau cinematografia completează acest număr al revistei în care semnează, printre alții, Ioana Diaconescu, Ion Papuc, Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru, Mircea Platon, Marius Chelaru, Gellu Dorian, Pavel Florea, Eugen Munteanu, Liviu Papuc, Ovidiu Pecican, Dragoș Cojocar, Cristian Livescu, Constantin Dram, Livia Iacob, Vasile Spiridon, Emanuela Ilie, A.G. Romilă.

Despre cea de-a XXXVII-a ediție a festivalului de poezie *Barcelona Poesia*, la care a fost invitată, relatează Marta Petreu în paginile revistei **Apostrof** (redactor-șef: Marta Petreu), nr. 6/2022. Festivalul a fost conceput „ca o rețea de spectacole, între șapte și zece pe zi, date de poeți, vreme de opt zile” (11-18 mai 2022). Meticulozitatea organizatorilor, prețuirea publicului, atmosfera vibrantă au convins participanții că în sufletul catalanilor poezia și-a căpătat un loc aparte: „Aproape că nu îmi puteam da seama ce era mai magic, poetul citindu-și creațiile pe scenă ori imaginea sălii în care se vedeau sutele de licurici argintii ai micilor lămpi aprinse...”. Iulian Boldea se oprește asupra unuia „dintre cei mai importanți prozatori români ai ultimelor decenii”, Petru Cimpoeșu, autor al romanului *Scrisori către Taisia* (Editura Polirom, 2021), Taisia fiind „purtătoarea unei voci halucinante a iubirii venite dintr-un trecut dilematic”. La împlinirea a 110 ani de la trecerea în neființă a lui I. L. Caragiale, Alexandru Călinescu readuce în atenție *actualitatea* operei scriitorului, justificată prin corespondențele „tulburătoare cu lumea în care trăim”. Remarcăm prezența, în acest număr, a unor nume de rezonanță în peisajul nostru literar, dintre care semnalăm: Dan Gulea, Ion Bogdan Lefter, Ștefan Bolea, Constantin Cubleşan, Mircea Moț, Ion Vartic.

Conceptul *Poemul desenat*, care deschide nr. 5-6/2022 al revistei **Scriptor** (fondator și coordonator: Lucian Vasiliu), capătă relief prin inspirata îngemănare a poeziei semnate de Radmila Popovici cu reprezentarea grafică ce-i aparține lui Dragoș Pătrașcu. Secțiunea *Un poet, o pagină* cuprinde poezii de Mircea Măluț, Cornelius Drăgan, Ion Șerban Drincea și Adam Puslojić. Remarcăm, de asemenea, incursiunea Liviei Iacob prin seriile colecției *Eminesciana*, „care cuprinde studii dedicate creației, dar și biografiei lui Mihai Eminescu și care adună volumele de critică, istorie și hermeneutică”. Semnalăm texte semnate și de Ioan-Aurel Pop, Eugen Uricaru, Liviu Ioan Stoiciu, Leo Butnaru, Nicolae Busuioc, Grigore Ilisei, Ioan Holban, Șerban Axinte, Mircea Radu Iacoban, Elvira Sorohan, Simona Modreanu, Adrian Dinu Rachieru.

Conținutul bogat, divers, ancorarea fermă în realitatea fenomenului literar ispitesc încă odată lectorul să zăbovească asupra publicației botoșănene **Hyperion**, (redactor-șef: Gellu Dorian), nr. 4-5-6/2022. *Invitatul revistei*, la împlinirea unei vârste rotunde, este poetul ieșean Nichita Danilov care, tâlmăcind spusele lui Picasso, glisează permanent spre tărâmul poeziei – „poezia, ca și Dumnezeu, e iubire pură” – dinspre arta plastică: „Dacă vei învăța să tragi o linie care să rezoneze în suflet, vei învăța să pictezi orice. [...] Astfel se întâmplă în pictură, astfel și în poezie. [...] În fiecare tablou sau în fiecare poezie echilibrul e altul. [...] Cenzura ta interioară îți va indica de fiecare dată lucrurile puse de prisos”. Croite sub semnul unui asemenea râvnit echilibru regăsim și materialele care alcătuiesc rubrici sugestiv intitulate precum: *Accente*, *Dialogurile revistei*, *Document*, *Poesis*, *Beletristică*, *Cronică literară*, *Eminescu in aeternum*.

Emanuela ILIE

Paradisul (de poveste!) al lui Gurnah

Parcurgând neavertizați *Paradisul* lui Abdulrazak Gurnah (traducere din limba engleză și note de Andreia Năstase, Editura Litera, București, 2022), majoritatea cititorilor vor fi, neîndoienic, mișcați de elementele tip bildungsroman, văzând în primul rând în povestea – desigur, tulburătoare – a maturizării forțate a lui Yusuf, un băiat est-african care, la doar 12 ani, este invitat de părinți să plece într-o călătorie periculoasă alături de unchiul Aziz. Exact atunci când trebuie să treacă granița – cum știm, atât de fragilă – între copilărie și pre-adolescență, protagonistul este supus unul altfel de rit de trecere, ce va presupune nu doar traversarea unor ținuturi africane dintre cele mai periculoase, ci și revelații interioare de diferite tipuri, subsumate în fond marilor necesități ori realități intrinseci ființei, de la arderile erotice la predispozițiile autentic religioase (într-o formă fie directă, fie metaforică, ele sunt anunțate, de altfel, și paratextual – v. titlurile unor capitole: *Grădina închisă*, *Porțile de foc*, *Crângul dorinței* sau *Un cheag de sânge*).

Nu atât din cauza adevăratelor rațiuni ale alegerii ce nu-i aparține nicio secundă (în realitate, băiatul este acceptat de bogatul negustor, de care nu este legat sangvinic, ca un fel de garanție vie pentru datoriile propriului tată), cât din cauza numeroaselor primejdii ce-l pândesc pe parcursul drumului, personajul transformat în sclav își va resimți plecarea ca o deznădăcinare dureroasă și chiar ca o primă ruptură identitară profundă. Ea va fi urmată de altele și altele, pentru că traiul alături de familia extinsă a lui Aziz va presupune, până la *closure*-ul ficțional – fixat la câțiva ani după plecarea de acasă a eroului –, experimentarea continuă a ideii de deplasare spațială, adaptare nu doar locativă și strămutare forțată, în funcție de voia și nevoile socio-economice ale stăpânului. În consecință, Yusuf își va cristaliza ceea ce s-ar putea numi o *identitate vagantă* (cu îndreptățire, de altfel, critica occidentală a și vorbit, în repetate rânduri, de transformarea în etern străini sau migranți a eroilor lui Gurnah). O identitate dureros fluidă, pe care, spre finalul complicatelor sale aventuri modelatoare, adolescentul și-o va asuma totuși pe deplin și o va percepe aproape corporal: „Dar știa că în inima lui strămutată se formase cu mult timp în urmă un ghem întărit care avea să rămână acolo indiferent unde se ducea, zădărniciind orice plan ar fi urzit ca să-și împlinească viața într-o măsură cât de mică.” (p. 316)

Ceea ce contribuie însă decisiv la amortizarea șocurilor de percepție ale lui Yusuf și înmuierea acestui *ghem întărit* nu este, din punctul meu de vedere, obsesia eliberării fizice ori sociale, ci aceea a istorisirii și prin extensie a Povestii, strâns legate de libertatea interioară a protagonistului și a altor personaje secundare sau de fundal din roman. Pentru că, la fel ca cei mai rezistenți dintre cei care îi împărtășesc soarta de străin perpetuu, Yusuf află de-a lungul călătoriilor sale două lecții esențiale despre apărare și supraviețuire. Prima lecție, desigur, privește ființa doar în plan fizic: de pericolele de o concretețe neliniștitoare ce le amenință învelișul de carne și senzația de securitate, oamenii se pot salva îndeosebi prin fugă, și mai puțin prin conflict deschis (v. spre exemplu drumul riscant al caravanei din care face parte adolescentul prin ținuturile războinicilor cu trupurile vopsite în ocru și obiceiuri la limita canibalismului). Cea de-a doua, în schimb, vizează adevărata supraviețuire, cea spirituală, a ființei umane: cei captivi în trup se pot elibera oricând de sclavie și de monștrii însoțitori ei prin fantezia materializată în/ prin Poveste, așadar prin capacitatea de a-și imagina, spune ori asculta cuvinte îngemănate cu har și tâlc. Uneori, ca într-o superbă rugăciune, în virtuțile căreia numeroși oameni de cerneală ai lui Gurnah cred cu toată ființa („cuvintele lui Hamid fuseseră de fapt rugăciuni” – p. 122). Și asta deoarece, după cum află băiatul de la unul dintre adevărații săi inițiatori, „Dacă nu poți să citești cuvântul Lui ori să-I urmezi legea, nu ești mai breaz decât amărății ăștia care venerează pietre și copaci. Ești doar puțin mai breaz decât un animal.” (p. 137)

Până să devină el însuși un povestăș de invidiat, pe parcursul numeroaselor sale călătorii transformatoare Yusuf captează, ascultă fascinat și asimilează lucid isto-

rii dintre cele mai savuroase – despre timpuri și spații mitice, despre (altfel de) eroi, conflicte și morminte, despre lumi pierdute temporar și recăstigate nu prin forța armelor, ci aceea a cuvintelor. Unele dintre istoriile rostite la lumina făcliilor în deșertul neprietenos ori în satele de hotar, în intervalele de răgaz ce le sunt oferite membrilor expedițiilor cărora li se alătură și Yusuf, sunt pe de-a-ntregul inventate sau își extrag sensurile din mituri și legende africane. Altele au la bază crâmpie de adevăr istoric ce servesc cititorului la plasarea ceva mai exactă a acțiunii într-un timp validat documentar – v., bunăoară, referințele din povestirile lui Aziz, care amintește într-un loc de starea de lucruri din vremea lui Amir Pasha (naturalist și medic otoman de origine germană, guvernatorul provinciei Equatoria, din Sudanul de Sud) și cea a lui Tom von Prince, zis Prinzi (plantator german, ofițer în Compania Germană din Africa de Est). Indiferent însă de originea, pretextul sau mizele fiecăreia dintre ele, aceste istorisiri contribuie decisiv la modelarea existenței interioare a protagonistului, ajutându-l în același timp să își ridice în jur un fel de zid de protecție atât împotriva abuzurilor la care este supus, cât și împotriva singurătății radicale pe care o simte uneori „apăsându-l ca o lespede în adâncul sufletului” (p. 301). Din această perspectivă, de departe, cea mai importantă se dovedește chiar povestea despre ținutul paradisiac unde eroul însuși va trăi, la un moment dat, experiențe aproape epifanice, pe care la rândul lui le va împărtăși unui Khalil dornic să le *vadă* măcar cu ochii minții:

„— Pe munte, lumina e verde, spuse. Ca nici o lumină pe care am visat-o vreodată. Și aerul e de o curățenie desăvârșită, ca și cum ar fi fost spălat. Dimineața, când soarele atinge vârful înzăpezit, ai senzația veșniciei, clipa aceea pare că n-o să se schimbe niciodată. Iar la sfârșitul după-amiezii, lângă apă, glasul ți se înalță sus de tot, în cer. Într-o seară, pe când urcam pe munte, ne-am oprit lângă o cascadă. Era minunată, de parcă totul ar fi fost întreg. N-am mai văzut niciodată ceva atât de frumos. Puteai să auzi răsunarea lui Dumnezeu. (...) — Ca porțile Paradisului, zise Yusuf. Khalil pufni neîncercător. — Și cine trăiește în Paradisul acesta? Sălbatici și hoți care-i jefuiesc pe negustorii nevinovați și-și vând propriii frați pentru fleacuri zornăitoare. N-au Dumnezeu, nici religie, nici măcar mila omenească de zi cu zi. Sunt ca fiarele sălbatice care trăiesc cu ei.

Yusuf știa că așa erau îndemnați membrii expediției să repete povestea lui Chatu, dar rămase tăcut.” (pp. 243-244)

Bineînțeles că, dincolo de complicațiile istoriei individuale (văzute mereu în legătură cu viața micilor comunități pe care Yusuf este silit să le cunoască), romanierul de Nobel este interesat să recreeze, prin *Paradis*, o întreagă lume, proiectată pe ecranul tulburat al unei Africi răsăritene măcinată de violențe, maleficii și nedreptăți de tot felul, înzestrate însă cu o imensă poftă de a supraviețui cu aproape orice preț. (Spun *aproape* pentru că, oricâte suferințe ar fi silite să îndure, personajele lui Gurnah nu renunță niciodată la credința adevărată, iar cruzimea lipsei totale de speranță le rămâne, în fond, străină). Dar ceea ce mie personal mi-a rămas după lectura acestei ficțiuni pluristratificate este, tocmai, impresia că adevăratul ei catalizator este interesul scriitorului pentru reziliența și implicit rezistența prin Poveste. În cazul de față, o Poveste configurată prin imbricarea poveștilor țesute din cuvintele cu potențial magic, așadar înzestrate cu harul pe care îl recunoaște undeva Hamid: „Poveștile din călătorie îl entuziasmaseră și le aduseseră tuturor mai aproape înfricoșătoarea lume largă de dincolo de orizont.” (p. 129)

Paradisul lui Gurnah este un roman spectaculos, de o poeticitate aspră, în care tresaltă nu numai toate (ne)liniștile, durerile ori frumusețile rugoase ale continentului negru. În el se pot cu ușurință descoperi și obsesiile ființei eterne, însetate de miracolul poveștilor capabile să îi reamintească propriul rost în lumile, infernale ori edenice, în care trebuie să își ducă existența de carne și de sânge.

cartea străină

Flavius PARASCHIV

Despre Tyll Ulenspiegel

Daniel Kehlmann este unul dintre cei mai populari scriitori în momentul de față, fiind cunoscut, în special, pentru bestseller-ul *Măsurarea lumii* (2006), care a apărut în 2007 și s-a vândut în peste un milion de exemplare. În 2017, romancierul născut la München publică *Tyll*, un volum care nu numai că a avut succes atât la public, cât și la critici, dar a fost nominalizat și la International Booker Prize (2020).

Cartea, care a apărut anul acesta la Editura Pandora Publishing în traducerea Mariei Irod, este structurată pe opt capitole. În centrul scriiturii se află un personaj savuros, Tyll Ulenspiegel, un măscărici care „hoinărește” prin Europa secolului al XVII-lea, în perioada tulbure și sângeroasă a Războiului de Treizeci de ani. Existența protagonistului este urmărită din copilărie până la maturitate, atunci când devine cunoscut pentru umorul și farsele lui ieșite din comun. Trebuie precizat faptul că personajul nu este invenția lui Kehlmann. Tyll, o figură picarescă prin excelență, figurează în câteva dintre legendele germanice, iar ceea ce l-a făcut remarcabil este faptul că măscăriciului îi plăcea, desigur, să facă farse, cu scopul de a scoate la suprafață impostura și ipocrizia celor păcăliți. În acest sens, în lucrarea literară de față, Tyll nu se diferențiază foarte mult de modelul său original. Cu toate acestea, scriitorul merge mai departe de sursă, din moment ce în câteva capitole se axează pe mediul în care a crescut viitorul bufon celebru, după cum vedea mai departe.

În ceea ce privește construcția volumului – și aici rezidă miezul narațiunii – notabil este modul în care sunt înfățișate aventurile personajului central. Existența lui Tyll nu este relatată într-un mod liniar, autorul preferând o abordare provocatoare, care presupune întrepătrunderea planurilor narative. Acțiunea se desfășoară, așa cum s-a menționat și mai sus, în timpul Războiului de Treizeci de Ani, atunci când, din cauze religioase (cauzate de reforma lutherană și neînțelegerile doctrinare între protestanți și catolici), economice și politice, o parte din statele Europei au intrat în conflict.

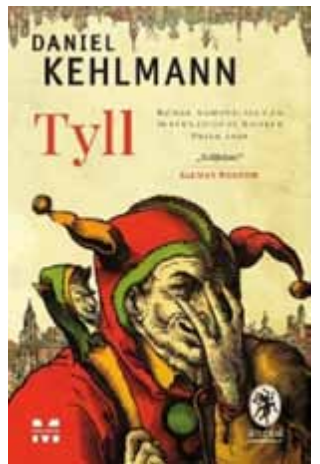
La începutul romanului, Tyll ajunge într-un orașel, unde, după cum era de așteptat, numele lui era destul de cunoscut. Alături de el erau Nele (o femeie pe care a cunoscut-o încă de când era copil) și un măgar. În această zonă, războiul încă nu a ajuns, dar oamenii tot își desfășurau activitățile sub semnul fricii, așa cum dovedește și următorul extras: „Războiul nu pătrunse încă până la noi. Trăiam cu frică și speranță și ne străduiam să nu atragem mânia Domnului asupra orașului nostru înconjurat de ziduri fortificate, oraș cu o sută cinci case, o biserică și un cimitir, în care strămoșii așteptau Judecata de Apoi” (p. 9). Venirea lui Tyll dinamizează acțiunea, fiindcă în urma unei farse toată liniștea orașului este anulată. Nu peste mult timp, războiul sosește și peste locuitorii respectivului oraș...

După acest capitol cu rol de inițiere în atmosfera generală a romanului, urmează o secvență care se va concentra pe copilăria lui Tyll. Acesta s-a născut într-o familie săracă, cu prea puține oportunități pentru un viitor luminos. Tatăl lui Tyll, Claus, deși era un simplu morar, știa să citească, era interesat de magie, alchimie și voia să cunoască și misterele lumii înconjurătoare. Din cauza curiozității lui „necreștine”, biserica, prin niște intermediari nemiloși, îl condamnă la moarte. Rămas fără figura paternă, copilul Tyll fuge împreună cu Nelle, fiica brutarului. Într-un alt capitol – intitulat „Foame” – descoperim faptul că cele două personaje au început să călătorească cu un anume Pirmi de la care au învățat arta spectacolului (acrobazia, în special) și ceea ce presupune a fi un bufon.

Capitolele înfățișează etape și episoade diferite din existența protagonistului, iar faptul că textul le îmbină, fără a urma ordinea firească a evenimentelor, aduce un plus de valoare. Cele opt secțiuni pot fi citite și separat, ca niște povestiri de sine stătătoare, iar aici se poate identifica mai bine condeiul abil al prozatorului. Nimic nu pare a fi nepotrivit în ceea ce privește arhitectura cărții: discursul epic, chiar dacă este întrerupt de acele capitole de *intermezzo*, în care sunt redată scene din prima parte a vieții lui Tyll, se remarcă atât prin naturalețea stilului, cât și prin doza de umor, care vine să aducă un plus de dinamism întregului roman...

Protagonistul va interacționa cu diverse figuri istorice ca Frederic al V-lea, rege al Boemiei (1619-1620) și soția acestuia, Elisabeta, Oswald Tesimond, un controversat călugăr iezuit, iar lista poate continua. Captivant este, printre altele, faptul că Tyll interacționează doar în momente-cheie cu aceste personaje, din moment ce scriitorul preferă să-l plaseze mai des în poziția de observator. Personajul central intervine atunci când este ceva ridicol de subliniat sau când atitudinea celor din jur contribuie la sublinierea unui defect sau a unui lucru comun acceptat ca atare de toți. Bufonul satirizează, sancționează derizoriul și scoate la suprafață defectele și acțiunile nepotrivite, nevăzute sau – mai bine spus – ascunse de ceilalți din jur. Aici intervin umorul, ironia acidă și sarcasmul, „arme” pe care le folosește cu măiestrie în toate situațiile.

În romanul *Tyll*, Daniel Kehlmann construiește o semnificativă aventură, care propune publicului cititor o incursiune în Europa anilor 1600 prin intermediul unui personaj captivant și plin de substanță.

Valeriu STANCU

nostalgia duratei

Florin Faifer –

un prieten care trebuie trecut cu cruce roșie în calendarul sufletului

L-am cunoscut în anul 1978, în redacția revistei *Cronica*, de care a fost legat pe viață, și am rămas prieteni pînă la plecarea lui intempestivă, ce a lăsat orașul, prietenii, admiratorii, alumnii, colaboratorii, colegii mai triști și mai săraci, mai goi sufletește. A plecat fără să dea cuvînt, luînd cu sine cărțile pe care le mai avea de scris și discreatele (dar nu puținele!) sale iubiri. Volumele cu care ne-a înobilat rafturile bibliotecilor i le cunosc foarte mulți din cei interesați de cultură, de dramaturgie, de istoria și critica literară, de jurnale și memorii de călătorie și nu mă voi opri asupra lor. Vorba prietenului Nicolae Panaite: „Florin era și cunoscut, dar și pragmatic, așa că i se găsesc lucrările și la «Eminescu», și la «Asa-chi!»”. Așadar, cărțile i le poate citi oricine, dar iubirile i le știu extrem de puțini, doar cei care i-au fost foarte apropiați, căci, și în această privință, era de o discreție absolută, deși știa să-și trăiască viața și chiar cu rafinament și voluptate. Nu era chiar ceea ce francezii numesc „un fêtar”, dar mai că-ți vine a spune că scriitorul Marcel Aymé a făcut următoarea afirmație, de parcă și-ar fi propus să-l caracterizeze „avant la lettre” pe Florin Faifer: *«Il avait l'étoffe d'un joyeux vivant et même d'un viveur, aimant la nourriture, le rire et les femmes»*.

Așa cum se cuvine și cum trebuie să procezeze orice bărbat adevărat, nu se lăuda niciodată cu cuceririle sale, nu voia să se arate că este un zdrobotor de inimi, dar era! E drept, unul plin de bun-simț, de tandrețe, blind și ocrotitor al cuceririlor sale! Mă opresc aici cu aceste mărturisiri delicate, dar vă asigur că, dacă, prin absurd, casa mea de vacanță din strada Durău s-ar apuca de scris, isprăvile amoroase ale unui Don Juan sau ale unui Casanova ar rămîne de-a dreptul în umbră. De asta mi-a și fost atît de drag: cu echilibru și măsură, cu discreție și pasiune a știut să armonizeze viața unui cărturar ascet cu cea atît de ispititoare și de imprezvizibilă a unui „om de lume”, a unui cuceritor, a unui epicureic.

Adevărat monument de cultură, de erudiție, dar și de modestie (proverbiala sa modestie ieșea la iveală și atunci cînd, în vizită în redacție, dacă ne vedea ocupați, nu îndrăzneă să ne deranjeze, ci ne lăsa bilețele scrise pe fișele sale de cercetător, pe care le avea din belșug în nelipsita-i servietă; poetul Nicolae Turtureanu colecționase multă vreme aceste faimoase bilețele și la un moment dat chiar ne vorbiseară să le adunăm și pe cele ce încă se mai odihneau prin sertarele birourilor din redacție și să scoatem din/cu ele o carte, ca să-i facem o surpriză nu doar autorului lor, ci și celor care-i cunoșteau insolitul obicei), dăruit cu un spirit elevat, dar și cu un umor fin, adesea sfîchiuitor, cărturar desăvîrșit, scriitor plin de har, dascăl de vocație, intelectual rasat, prieten devotat, OM în cele mai adînci și mai semnificative înțelesuri ale cuvîntului, Florin Faifer a fost una dintre stelele ce au însemnat, decenii la rînd, cu lumina spiritului lor viața tentacularului oraș în care s-a născut, a trăit și a creat.

Modest îmbrăcat, aparent neatent la ce se petrecea în jurul său, purtînd mereu după el o servietă burdușită de hîrtii, de un calm cu adevărat olimpian și cu un vîșnic și malițios suris în colțul buzelor, Florin „bîntuia” redacțiile **tuturor** revistelor de cultură din Iași (ba colabora și la unele cotidiane cu savuroase materiale, căutate și citite cu nesaț, fiindcă nu ezita niciodată să înfiereze ceea ce era de înfierat, adică întreaga lume românească ce se naștea strîmb după „loviluția” din 1989), deoarece nu avea prejudecăți și nu împărțea viața culturală în felii, găști, partide, în „ai noștri” și ceilalți... Avea prieteni în toate redacțiile, unde era așteptat și primit cu drag, nu doar pentru felul său cald de a fi, ci și pentru faptul că aducea materiale extraordinare, foarte bine documentate și strălucitor scrise. Un adevărat regal spiritual era trecerea lui prin redacția „Cronicii”. Și cum revista a avut mereu sedii centrale, care se aflau în drumul său către sau dinspre „Institut” (cea mai mare parte a vieții și-a cîștigat existența în calitate de cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide”), ne bucuram aproape zilnic de privilegiul de a-l avea – prieten, colaborator, consultant – printre noi.

Cu pasiune iubea călătoriile și grozav i-ar fi plăcut să călătorească, dar, lipsit fiind de mijloace financiare (puținii bani pe care-i avea îi investea în cărți, fiind un fidel al librăriilor și anticariate-lor; în plus, cine a văzut în România un intelectual bine plătit pentru munca sa?), se mulțumea, vorba lui Ion Minulescu, să colinde pămîntul, „cu gîndul și cu ochii pe harta Europei”. Din ferici- rire, din această pasiune, din ale sale „reverii

de plimbăreț singuratic” (știu cu certitudine că a citit neterminata lucrare a lui Jean-Jacques Rousseau, *Les Réveries du promeneur solitaire*, deoarece am discutat împreună unele aspecte din ea și, în plus, Florin a și evocat-o în scrierile sale), din lecturile consistente și din studierea aprofundată în bibliotecă a literaturii de călătorie s-a născut teza sa de doctorat dedicată, evident, literaturii de călătorie. Cu delicată prietenie amintesc faptul că în perioada în care am fost redactor-șef al revistei „Cronica” și director al editurii omonime, i-am publicat trei dintre lucrările sale de căpătii, ce văzuseră în prealabil lumina tiparului în paginile revistei pe care i le-am deschis pentru o rubrică permanentă, onorat fiind de a-l avea printre colaboratorii de suflet ai revistei: *Efectul de prismă* (1998), *Pluta de naufragiu* (2002), *Filtru* (2005). Spuneam că i-am deschis o rubrică permanentă în paginile revistei. Ei bine, de acest fapt se leagă și o întîmplare oarecum hazlie care arată că distinsul scriitor, istoric și critic literar, fermecătorul om de lume Florin Faifer în viața de toate zilele era distrat din cale-afară. El nu juca rolul profesorului Paganel (cine nu a citit în adolescență fascinantul roman al lui Jules Verne *Copiii căpitanului Grant?*), ci chiar îl trăia, fără să și-o fi propus. Eram pe la începutul verii anului 2004 și mutaserăm de ceva vreme redacția „Cronicii” din strada Vasile Alecsandri în strada Gh. I. Brătianu, numărul 22. Florin era nelipsit din redacție și adeseori ne prelungea programul datorită interminabilelor șuete la care toți participam cu vădită plăcere. Cu cîteva luni înainte, primisem în dar de la un prieten un splendid pui de ciobănesc german pe care-l botezasem Denzo și pe care, în primele luni ale vieții sale, l-am adus în redacție, pentru a-l putea dresa, a-l obișnui cu lumea și, mai ales, pentru a nu lăsa ca singurătatea de acasă să-l înrăiască. Denzo era o adevărată minune a naturii și toată lumea îl îndrăgea pentru frumusețea și blîndețea lui (deși era impunător, ajunsese la 70 de kilograme la maturitate, nu a mirii niciodată pe nimeni).

Florin era fascinat de cățelandrul redacției și îl răsfața, aducîndu-i tot felul de bunătăți. Se făcuse aproape amiază, ziua era călduroasă în acel început de vară și domnul Faifer a intrat cu bucurie în răcoarea redacției unde oricine putea bea un ceai, o cafea sau un pahar cu apă rece. Venise să ne aducă materialul pentru rubrică, iar cînd a deschis binecunoscuta sa geantă și dintr-un compartiment plin de hîrtii a scos materialul și ni l-a dat, în redacție s-a răspîndit, cu iuteală, un miros greu de hoit. Ne-am uitat unii la alții, dar nu am scos un cuvînt, ca să nu ne supărăm prietenul. Pe Florin însă nu l-a răbdât inima și aproape imediat ne-a spus: „Băieți, cred că ar trebui să chemați un instalator să vă verifice canalizarea și toaleta, că aici la voi miroase de-a dreptul a... a... a...” Pudibonderia lui innăscută nu-i permitea să treacă peste anumite limite, deci nu îndrăzneă să pronunțe cuvîntul, așa că l-am ajutat eu: „Da, Florine, miroase a rahat, numai că duhoarea s-a răspîndit în redacție după ce ai deschis tu servietea!”. A rămas încremenit, de parcă l-aș fi lovit cu leuca-n fruntea pe care și-a plesnit-o el cu palma, în timp ce chipul îi căpătase culoarea șofranului: „Aoleu, n-am umblat în servietă zilele astea, dar acum mi-am adus aminte că în urmă cu vreo cîteva zile am cumpărat un kil de carne pentru cîinele vostru. De asta, ieri și azi la institut colegii m-au tot ocolit, iar azi dimineată, după ce am urcat în tramvai, la stația următoare a coborît toată lumea!”. A început să rîdă nestăvilit și noi odată cu el.

Sunt și acum fericit că am avut privilegiul de a-i fi prieten, de a-i fi aproape și a-l ajuta în multe momente dificile cu care l-a încercat viața, în ciuda faptului că eram mai tînăr cu șapte ani decît el. A fost un om deosebit și trecerea lui în lumile celeste mi-a lăsat în suflet un gol pe care nimeni nu-l va putea umple.

Deși ipohondria lui, pentru care adesea îl ironizam, a intrat în istoria literaturii române odată cu prețioasele sale lucrări (adevărate pietre pentru templul culturii noastre), era totuși un om tonic, un prieten în cuvîntul căruia puteai întotdeauna să te încrezi, un magician care cunoștea pînă-n străfunduri sufletul omenesc și un observator atent și critic al societății, din rosturile căreia cunoștea mult mai mult decît lăsa să se înțeleagă.

Nu știu pe unde rătăcești acum, Prietene, dar nouă aici, în bătrînul Iași, pe care atît de mult l-ai iubit, ne lipsești!

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Noul Delft

Un mit modern românesc, înche- gat pe vremea întemeierii statului național (și drept consecință a acesteia), dar poate și ceva mai devreme, ca parte a romanticei redescoperiri de sine a neamului, pare să-și fi aflat, și la începutul acestui mileniu, mijloacele de resuscitare. Vorbim de mitul urbei noastre, „dulce Tîrgul Ieșilor”, proiectat ca valoare de refugiu, loc stimulativ al inteligenței, prilej de regăsire în sensul major al creației autohtone, garanție de autenticitate spirituală etc. Este de ajuns să amintim considerația de care se bucură el din punct de vedere educațional (prima universitate românească este ieșeană, primul Nobel românesc este ieșean), istoric (capitală voievodală, răspunzătoare, peste veacuri, pentru românitatea est-carpatică; oraș al celor trei Uniri) ori la nivelul unor spirite tutelare, începînd cu Eminescu (ieșean într-o perioadă esențială de creație, cu viziuni asupra cetății la 1400) și continuînd cu Iorga („sînt români care n-au fost niciodată la Iași, deși n-ar trebui să fie niciunul”), Grigore Moisil (cel care invoca remarcabila „densitate de oameni inteligenți pe metru pătrat” de aici) etc.

Chiar și în condițiile postdecembriste, cele ale desconsiderării de sine, ale (re)colonizării ideologice și economice, ale emigrației, furtului de creiere și, în general, cele ale diminuării capacității decizionale la nivel statal, o parte a intelectualității continuă să se ralieze la această mare narațiune românească. Important este faptul că ea reunește nu doar ieșeni, ci și reprezentanții altor părți de țară, dintre care putem aminti, către 2020, pe Diana Vrabie, universitar cu origini sorocene, de la Nistru, autoare a unui florilegiu despre imaginea orașului în literatura interbelică ori pe reputatul diplomat și literat Mihai Zamfir, bucureștean get-beget, mai ales prin romanul său *În așteptare*, în care Iașul, actant atent profilat, apare drept „cel mai frumos oraș din lume”, „oraș etern”, în care fetele „sînt mai frumoase decît se poate închipui”, în contrast cu Bucureștiul, „un lagăr de concentrare uriaș”...

Unei asemenea tendințe i se raliază și artistul vizual Gabriel Gheorghiu (n. 1954), ieșean de adopție, cu origini ardeleneste (Oaș, Hunedoara), studii liceale la Cluj și București precum și ani de peregrinări în țări apusene, inclusiv în State. Conservatorul (absolvit în 1989) îl urmează însă la Iași, locul pe care l-a „iubit dintotdeauna”, unde se și stabilește, avînd grijă să alcătuiască nu doar fraze de recunoștință (atît de rară!) la adresa formatorilor săi („am devenit un pictor complet și am reușit să-mi conturez cariera”) ci și, caz unic în întreaga istorie a artei noastre, multiple expoziții dedicate orașului. Începînd de la prima personală (*Evocări ieșene*, 1989, la Sala „Victoria”) pînă la cea mai recentă (*Ferestre, balcoane și... pisici*, 10-20 iulie 2022, la Galeriele „Th. Pallady”), trecînd prin *Imagini de altădată* (1998), *O seară la Bolta Rece* (2002), *Peisaje ieșene* (2005), *Prezențe ieșene* (2009) etc. – mai sînt de amintit alte cîteva zeci de manifestări, multe purtînd însă titluri anodine: *Pictură; Pictură, grafică; Expoziție de pictură* – motivele ieșene ocupă un loc dominant în economia operei sale. Explicația acestei capacități de a întui fiorul (și astfel de a urma firul) unui adînc izvor autohton ține, desigur, de o distinsă inteligență afectivă, care a știut să sublimeze anume accidente interioare, pe care le va fi avînd oricare dintre noi. Ele pot fi urmărite prin proiecție într-o mitografie ieșeană, a cărei simplă afirmare pare să dea stabilitate creativă, de unde și practica, întînsă pe decenii, a variațiilor pe aceeași temă, fapt compatibil cu motivul catedralei din Rouen, a lui Monet, al muntelui Sainte-Victoire, al lui Cézanne ori, și mai bine, în mediul nostru, cu *Venețienele* lui Nicolae Dărăscu – îndeosebi pentru că avem de a face cu un colorit, în linii mari, postimpresionist.

Efortul de amprentare personală, în vederea securizării absolute, a unui spațiu de predilecție pare să meargă însă mai departe decît la toți aceștia. Mai întîi, prin folosirea cvasipermanentă a unei tehnici de „vechi maeștri”, tempera grasă cu emulsie, descriă cu voluptate („gălbenuș de ou”, „oțet din vin pelin”...), inclusiv în albumul *Gabriel Gheorghiu: un artist, o viață, o operă*¹, lansat

la vernisaj. Apoi, prin recursul la anume codificări, obiectuale (așa cum indică și numele expoziției) dar și cromatice, cu neta dominare a violetului, albastrului, violaceului, în raport cu ocuri ori cu roșuri calde, un fel de „marcă a fabricii” din care nu trebuie să excludem reverențele față de zbaterile finale ale lui Van Gogh și mai ales față de eternizările de atmosferă vermeeriene. Numai faptul că, printr-o muncă de mii de zile de precizări și nuanțări, urmată între pereții aceleiași atelier de pe Armeană, Iașul devine noul Delft al picturii este de ajuns pentru a asigura lui Gabriel Gheorghiu un loc în mișcarea artistică a veacului, ca și în inima noastră de ieșeni și de români.

Grație și magiei sitului, se ajunge deci la o poezie a intimismului, însă cu proiectarea acesteia asupra unor repere care transcend interioritatea de ambient, căutîndu-se în spațializarea urbană (pe alocuri, considerabil modificată și centrată, în orice caz, pe un aureolat *illo tempore*) metafore ale expansiunii spirituale. Dacă spațiul se relativizează și existențele lăuntrice se revarsă înspre zările cu clădiri, fie ele și mirifice ori curat metafizice (cf. De Chirico), trebuie să intervină cîte un motiv (copil, pisică, buchet de flori și/sau, la modul cel mai clasic, fereastră) care să marcheze și nevoia fluxului invers, al absorbirii întru intimitate a marilor proiecții. De altfel, pe tema ferestrei, care presupune de regulă mari ochiuri de geam rectangulare, uneori și grilaj ori balustradă de balcon, se poate glosa și în sensul altei poetici, aceea care ține de alienarea individului într-o urbanitate acaparantă, avînd drept consecință agorafobia. Exemplar, în acest sens, este autortretul, plasat și în fruntea pliantului expozițional: figură palidă, privire pierdută, trei degete care trag cu prudență în jos dungile de jaluzele.

Ce loc ocupă lucrările atipice, care apar în expoziție (naturi statice cu flori, scuarplopții fără Soț) ori în ansamblul creației, sintetizat în amintitul album? Unele constituie exerciții de stil ori replici, abil prelucrate (inclusiv ale magiștrilor: un portret al la Dan Hatmanu etc.). Altele sînt tatonări de drumuri care ar merita și acum frecventate, mai ales că radicalizarea tonală și cea a formelor dă bune rezultate, în sens expresionist, de nu cumva al expresionismului abstract – inclusiv în unele motive ieșene.

Surprinzător, ori nu, lucrurile nu se află la înălțime și în privința albumului – este drept, nu în toate privințele. Ediția (180 p., format mediu pătratic) este bine legată, suportul adecvat, reproducerea excelente, compartimentările acceptabile la o primă vedere (lipsește însă un Sumar!). Redactarea de text este însă dezastruoasă, cu agramaticalități de diverse niveluri, începînd cu titlul, și pe copertă și pe pagina de gardă, jucînd inexplicabil majuscule și minuscule „Gabriel Gheorghiu: UN artist, O viață, O operă” (subl. ns.; corect: doar minuscule la cuvintele subliniate). La fiecare pas, multiple greșeli de exprimare, realizînd un repertoriu de dezacorduri, unele neobișnuite („unei expoziții ale artistului”; corect: „unei expoziții a artistului”); nonsensuri („din cataloagele de artă... a învățat tainele picturii și ale desenului” – în această ordine!); suprimări de virgule la apoziții („Clara [,] muza tinereții mele”); tautologii („bucuria de care se bucură artistul”), inadvertențe („acril” dar și „acryl”) etc. Pe ultima pagină, un ultim nonsens: „Autor: capitol Muzeul de Artă” (?). Uimitoare sînt și erorile, majore, de conținut – „Biografia” cuprinde, cu totul, 10 (zece) rînduri, pe o singură pagină și aflăm printre altele că liceul a fost urmat la Iași (de fapt, la Cluj și București, vezi supra) ori că facultatea a fost începută în 1989 (în realitate, atunci a fost absolvită!). Nu mai vorbim de faptul că lipsește un discurs monografic și, în general, nu ne explicăm această abordare puțin spus superficială.

Nu aceasta ar fi meritat un artist precum Gabriel Gheorghiu, și poate că vom avea prilejul să asistăm la o nouă ediție, îndreptată, a respectivului album, întîiul care prezintă ansamblul operei sale. Ar fi în interesul tuturor, ținînd cont de frumosele perspective pe care un profesionist, aflat la apogeul carierei, le deschide artei ieșene ca și suprapersonajului său favorit: spațiul ieșean.

1 Elena Ivona Aramă – *Gabriel Gheorghiu: un artist, o viață, o operă*, Iași, Editura Pim, 2022.

Leo BUTNARU

Traducerea: contradicție și armonie

cosmogramme

Intrând cât mai mult și mai fremătător sufletește în confruntarea neasemănării între ele a două limbi, dincolo de această înclăstare, sau chiar grație ei, (re)apar frumosul, arta, numite cu o locuțiune sintetică *traducere artistică*. Trecerea prin modificări, transformări, potriviri, repotriviri, îmbinări și din nou dezmembrări, răsfirări de ample evantaie semantice, convertiri lexicale, gramaticale, sintactice în permanentă triere, asociere și iar disociere, alăturări și îndepărtări ideatice, emotive, sinteze în „vănturare” de teze și ipoteze de trecere în revistă a variantelor, până la eventuala selecție dintre ele a celei ce se pare mai adecvată, convingătoare, firească limbii în care traduci, spiritului literaturii în cadrul căreia o aduci, o replantezi.

Contrarii cu tine însuși, dar și cu spiritul celor două limbi de trecere, din una în alta, a literaturii, artei, ideatice, emoției, pe tine însuși insistând a te convinge că, din câteva posibile expresii românești, ce pot spune unul și același lucru aflat/identificat în originalul limbi din care traduci, cea mai potrivită ar fi una și nu cealaltă; aceasta, una, și nu celelalte.

E o tentativă, un proces de-a apropia întru mesaje cele două limbi, pentru a se recunoaște între ele și a se împrieteni, asociindu-se, colaborând mutual, întru posibila apariția unei/unor noi entități artistice, originale în felul lor – traducerea, traducerile. E o contribuție comună spre păstrarea, dar și recrearea de esențe artistice/literare prozodice sau narative etc. E o confruntare întru colaborare a spiritelor ambelor limbi ca emanare și configurare, întrupare artistică. Reînfrățirea în alt fel de cod comunicativ al literaturii. E transfer de operă artistică dintr-o matrice într-o altă matrice.

Atât cât e posibil, în dependență de harul, măiestria autorului-coautorului-traducător. E transfigurarea organică a firii limbii-sursă, a originalului ei organizat, creat ca operă artistică, literară. E o transfuzie a suflului, duhului, o capilaritate sine qua non. Dislocare întru re-locare, păstrându-se un cât mai mare grad de asemănare între original și traducere. Similitudine ca un grad, de dorit cât mai mare, de compatibilitate și funcționalitate, valabilitate ideatică, emotivă, adică estetică, artistică. În urma acomodării, reîncadrării în noi/alte tipare lingvistice, artistice.

E o acomodare și continuare, ca existență artistică, de modele, de tipare. Prin, concomitent, asemănare și reinventare, urmare de model și propunere de model în cadrul noului sistem lingvistic, semantic, artistic, măiestrit.

În fine, avem motive indubitabile de a crede că traducerea ca, inițial, confruntare dintre două sisteme lingvistice, „forțate”, duse spre colaborarea dintre ele în numele izvodirii artistice, ține și ea de lupta contrariilor și legea unității, manifestată prin faptul că părțile/obiectele (prinse în... înclăstare!) sunt sau devin o simbioză a egalității și a diferenței. Diferenței inerente dintre original și traducere. Dar, în mare, și a, dacă nu egalității, – a unei cât mai plauzibile asemănări dintre original și transferul lui, în măsura posibilităților, într-o nouă matrice a comunicării.

Așadar, implicit, procesul de traducere creatoare, artistică ar ține și el de preceptul heraclitian, conform căruia în natură, în lume domină legea luptei contrariilor. Acționând simultan, prin opunere și dorința de a depăși această opunere, traducerea ca proces creator generează stări de tensiune care, în fond și în ultimă instanță, definesc ceea ce se numește armonia internă a unui lucru. Lucru/operă apărut(ă) în rezultatul traducerii. Ca artă. Ca rezultat al domolirii contrariilor și stabilirii corelațiilor funcționale între două sisteme lingvistice, artistice în măsura în care sunt valabile și în generalitatea spirituală a lumii, a literaturii (universale). Traducerea, înainte de toate cea literară, e o permanentă școală a scrisului elevat, a stilului ales, bine ajustat. O școală a înaintării întru perfecționare, mod temeinic de reciclare continuă întru avansare în studiu și subtilitățile limbilor din care traduci. Traducerea înseamnă deprovincializare, tendință de a te afla într-un spațiu mai vast, al universalului, al intercomunicării umane.

2-3.IV.2022

Maria BILAȘEVSCI

Fenomenul „Ovidiu”

Este o realitate bine cunoscută că astăzi taberele de sculptură sunt rarități și chiar excentricități. În contextul penuriei culturale naționale din ultimele decenii, prima ediție a Simpozionul Internațional de Sculptură 2022 – *Ovidienii*, construiește în forță, prin sculptorii invitați: Vladlen Babcinetchi, Laurențiu Mogoșanu, Nicolae-Ovidiu Popa, Valentin Vărtosu, Dumitru Verdianu, o nouă emblemă vizual-spirituală într-un loc încărcat de istorie și mit, orașul Ovidiu.

Eveniment născut nu din ambiții emfatice sau exaltări trecătoare, Simpozionul de sculptură probează prin cei cinci artiști invitați, de o înaltă ținută profesională, capacitatea regenerativă și vitalitatea artei contemporane, dovedind prin lucrările lăuate mărturie în orașul Ovidiu, că ceea ce s-a scris în piatră este un fragment de istorie culturală vie și umană totodată. Chiar dacă proiectele sunt gândite dinainte, contactul cu spațiul, cu specificul zonei, șlefuieste la rândul-i o reacție, care, după caz, amplifică modalitatea expresivă. Cu atât mai mult cu cât sculptorii acestei ediții aparțin unor generații și școli de creație diferite, aspect care ar fi putut da de înțeles că spațiul ocupat de lucrări vă lasă o impresie heteroclită. Însă acel dialog de care aminteam, cu colegii, cu locul, cu istoria, coagulează percepția într-un sistem unitar. Piatra, materialul în care au fost realizate lucrările, cea mai rezistentă transformării și cea care aștepta în-suflețirea, a permis artiștilor sintetizarea unor gânduri, proiecții, frământări și certitudini.

„Metamorfozele” poetului latin Publius Ovidius Naso au unit interpretările sculpturale, demonstrând că deși cea mai constantă forță din lume este, în fapt, transformarea, existența acestora se regăsește în straturile interioare ale ființei, ființă ce evoluează într-o îmbrățișare cu valorile sădite în amprenta sa arhetipală. Celebrând importanța artei, Ovidiu o vedea drept cea mai importantă cale de a releva adevărul, singura formă ce poate să reflecte sentimentele umane, de la fericire la angoasă, de la căutarea sensului la acceptarea destinului și, tocmai de aceea, narațiunile scrise în piatră de fiecare sculptor devin, rând pe rând, meditații asupra omului în fața istoriei, liant între sacru și profan, între etern și efemer.

Cântată în toate miturile creatoare, ființa umană care se trage din piatră, argilă sau țărână a fost tălmăcită de Mircea Eliade care, analizând simbolismul religios, conchidea că alegerea pietrei unifică toate ce se nasc din ea, în perfecta calitate de a fi infinită în durată, permanentă și incoruptibilă. Pe această linie, sculptura realizată astăzi în orașul Ovidiu, însușește începuturile și viitorul, înscriind nu doar pe artiști în spirala infinită a devenirii, ci întregul spațiu și civilizația actuală.

O abordare a autorilor din perspectivă cronologică, alfabetică sau rece-obiectivă, mi-ar diminua entuziasmul pe care l-am avut atunci când am avut ocazia să reîntălnesc artiștii pe care i-am apreciat în diferite alte ocazii pentru autenticitatea și marca personală pe care au adus-o în sculptura românească. Am ales să prezint pe fiecare sculptor așa cum i-am văzut pe ecranele Muzeului de Artă din Constanța aranjați, la cortul de lucru, în tabără, pentru a evita clasificările ce nu-și au locul sau o anostă ordonare alfabetică.

Portretele alegorice ale lui Orfeu și Euridice, coborâte din tragica poveste a lui Ovidiu, esențializate și lăuate ca sensul și nu imaginea să evoce trama, redefinesc în lucrarea lui Laurențiu Mogoșanu termenii spiritualității universale cu ramificații mitice, traiectoria fiind cea a „interiorului” proiectat spre exterior. Pentru sculptor, simbolistica uzitată nu este una a eului, cât a istoriei culturii, văzând în similaritatea mitului cu povestea biblică a soției lui Lot, transformată într-un stâlp de sare, o continuă perpetuare a propriilor noastre călătorii, prin propriul întuneric, coborând spre interior, întorși cu adevărul superior născut din cenușa celui trecut. În agonia prezentului există întotdeauna speranță. Tocmai de aceea lucrarea lui Laurențiu Mogoșanu, conturată cu subtilitate în piatră, cu dramatismul acceptării întipărit pe chip și postură, vorbește despre artă ca refugiu al umanului, unde clipa invocă eternitatea Creației, iar omul, în apăsarea destinului, în asumarea propriei tragedii, depășește lumescul și transmite o lecție introspectivă către noi, cei de astăzi.

Pentru Vladlen Babcinetchi sculptura ca extensie tridimensională a unor proiecții ce îmbină propriul bagaj cultural cu sentimentul sacralului arhetipal, adânc fixat în substanța pietrei (din care chipurile ancestrale te privesc, adesea, de pe soclu), depășește acel mod de a trăi „acum”, specific contemporaneității. Pornind de la structura figurativă a „Sfinxului”, sculptorul folosește simbolul extras din depozitul mitologic al umanității, într-o dimensiune conceptuală în care tranzițiile tehnice (ale secționărilor voite pentru a extrage sensul polarității trecut-prezent, mit-realitate) și realinierile pornesc de la date documentare lirice (*Metamorfozele* lui Ovidiu și întreaga suită de scrieri antice), spre o redefinire a modului de înțelegere a reprezentării. Mai precis, prin straturile observate conștient, sculptorul înserează un joc al încercuirii prin privire a sensului; nu doar ceea ce se dezvăluie prin primul strat vibrează pe retina privitorului – dualitatea ființă umană – chip și animalică – trup, protector și distrugător. Vladlen Babcinetchi sporește enigma înțelegerii clasice a sfinxului, de la paradoxul cunoașterii de sine, la transformare și evoluție, hibridizată în înveliș, atemporală în înțeles.

Și fără a-l cunoaște, atunci când privești lucrarea sculpturii Nicolae-Ovidiu Popa, îți dai seama că te afli în fața unei rugăciuni în piatră, șoptită încet, ca atunci când pătrunzi într-un templu sau catedrală, iar ceea ce simți poate fi asimilat unui sentiment de transcendență. Încă de la Rodin orice detaliu anatomic este în sine un personaj, poartă un mesaj, o intensitate expresivă, portretizând mai degrabă un sentiment în fața unui figurativ lesne de înțeles. Scriind fără oprire, într-un manuscris ce se extinde în afara construcției tridimensionale, *mâna* lui Nicolae Ovidiu Popa cuprinde ca într-un potir seva, *logosul*, într-o relevare răbdătoare a pulsațiilor pietrei, a straturilor de semnificație și credință, așezate pe parcursul conturării omenirii. Cuvintele ies din piatră fără litere, ca simțiri, cunoașteri, interiorizări, prilej de întoarcere și aplecare în fața infinitului ce-l reprezintă misterul de a fi și bucuria de a cunoaște ceea ce este dincolo de tine.

Sculptura lui Valentin Vărtosu este un dar adus locului și omului. Indiferent unde își găsesc casa, în orașe aglomerate, pe dealuri sau mici așezări umane, „Dorometrele” sale encapsulează și proiectează dorul și dragostea de acel spațiu ce rămâne în amprenta sufletului fiecărui om, acel *acasă* înțeles prin ceea ce Noica denumea, „sentimentul românesc al ființei”. „Mesajul Ovidian” încapsulat în „dorometru” se ridică asemenea unei cumpene, ce înregistrează schimbarea, devenirea, dispariția. „Metamorfoza” simbolului sculptural, prin anexarea la întreg a unei părți exterioare, dar plină de tălc, pasărea (simbol al libertății și bucuriei atingerii cerului), începe asemenea treptelor unei scări urcate. Prin fiecare punct ce unește baza de vârf, Valentin Vărtosu imprimă etapele devenirii, urcușul ființei, înspre rânduirea supremă a frumosului și a binelui, a adevărului și a iubirii.

Dumitru Verdianu, sculptor solid ancorat în viziunea figurativ-monumentală, realizează o lucrare cu puternice trimiteri la ființa arhetipală prin perpetuare și continuitate, prin locuirea în și prin ființă. Amintind de statuetele preistorice, artistul propune înțelegerea prin simbol a unei realități pluridimensionale, abordând simultan, în adâncime și în suprafață diferitele fațete prin care poate fi redată ființa umană, nu pentru a articula adevăruri, ci pentru a atrage atenția asupra aparenței și a esenței, asupra numărului infinit de gânduri ce se nasc și a percepțiilor ce se finisează sau recompun o realitate. Personajele aflate în îmbrățișare, sub aripile unei bufnițe ce pare că abia s-a așezat să-i protejeze, cu acea „lumină interioară” cu care omul antic înzestra înaripata, în căutările sale nocturne, coboară din universul metaforic al sculpturii lui Dimitrie Verdianu. Sculptor al omului, al succesiunii profilelor sale de energie, de duioșie și durere, de forță și fragilitate de gând și viziune, arta sa proiectează făptura umană pe cerul istoriei și al legendei.

Cu siguranță, un astfel de proiect nu s-ar fi putut realiza fără sprijinul Consiliului Local Ovidiu, al primarului George Scupra și al tuturor celor iubitori de artă, cultură și viitor din ținuturile Tomisului, care au oferit nu doar logistica desfășurării unui amplu eveniment, ci mai ales mai ales prietenia și onesta apreciere.

Sfinx - Vladlen Babcinetchi

Suava materie a frumuseții – FITS 2022 (I)

Întorcându-mă în spațiul Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu (versiunea online) (24 iunie-3 iulie 2022), mă străbat ecourile gândului unui poet născut nu departe de orașul care a devenit capitala modernității și a inovației teatrale în intervalul celor zece zile de sărbătoare: „*Socot că orice frumusețe/prilej de-amăgire statornică este./Te ispitește. Vrea-n stăpânire s-o iei./Deși e departe de tine ca o poveste.*” (Lucian Blaga). Alegându-și ca motto tocmai această taină, *Frumusețea*, festivalul a adus „*în inimă/înțelepciune și exaltare*” printr-o cascadă frenetică de imagini ale unei lumi care-și revendică echilibrul, cadențele normalității, gustul bucuriilor simple. Itinerarele subiective de mai jos punctează evenimente care merită să fie explorate mai departe sau reevaluate, definind un teritoriu al întâlnirilor speciale prilejuite de festival.

24 IUNIE

Dispariție

Dispariție (Houying Dance Theater, premiera: 15.10.2021) Spectacol de dans contemporan în combinație originală cu scrima. Încrucișarea floretelor, cu clinchet uscat, sugerează un tic-tac neobișnuit, bătăile unui orologiu care nu mai știe să măsoare egal timpul: e când rapid, împovărat de amenințări nelămurite, când înclină capricios spre o deșirare exasperantă a orelor, clipă cu clipă, într-o cumplită sleire. Măștile, nu de pânză, ci de metal, ale scrimerilor fac racordul cu vremurile pandemice. Câteodată spada e luată de tăis ca o metaforă a rezolvării drastice a indeciziilor. Sunetele ascuțite ca de foarfecă, scrâșnetul alunecărilor metalice creează disconfort, mai ales pe fondul unei tăceri albe, sub o lumină rece, în care geometriile argintii ale siluetei se decupează cu o precizie clinică. Într-o aluzie ludică la Cyrano de Bergerac se aude faimoasa lui tiradă care în context amplifică unda unei primejdii insidioase (*Et je tire mon espadon;/Élégant comme Céladon,/Agile comme Scaramouche,/Je vous prévient, cher Myrmidon, Qu'à la fin de l'envoi, je touche!*). Lentoarea accentuată de ałămuri evocă dureros solitudinea carantinelor, dând o senzație claustrofobică greu de îndurat, sporită de impresia unui timp implacabil care curge în gol ignorând ceasornice interioare ce se învârt înnebunite. E un spectacol-meditație, coerent stilistic, inducând o stare de neliniște subliminală asociată unor momente de criză în care osile lumii se opintesc și scârțâie audibil, deși totul pare nemișcat. Mersul atât de încet al dansatorilor în final desenează în filigran imaginea trist-deconcertantă a cuiva care parcă ar păși pe Lună în cărje, nu ca un cosmonaut antrenat, sigur pe el, ci ca unul de neînchipuit: rănit, vulnerabil.

25 IUNIE

Regele moare (Theatre der Josefstadt, premiera: 25.09.2021) Peymann, patriarhul regiei de teatru din țările de limbă germană a condus instituții legendare (1986-1999: Burgtheater din Viena; 1999-2017: Berliner Ensemble); a montat stăruitor piese de Ionesco în ultimii ani, cel mai recent, *Rinocerii*. Într-un interviu publicat în *West Observer* (22 iulie 2022), intitulat „Războiul absurd din Europa și hohotul de răs al lipsei de sens”, Peymann intră pe o pantă a confesiunii, ca întotdeauna în cazul lui, nelipsită de luciri provocatoare: „mă întreb dacă teatrul nu ar trebui să ridiculizeze toată lipsa asta de sens.... Ionesco afirma: *ceea ce e logic e oricum greșit, suprarealitatea este și a fost corectă*. Am pus în scenă piesele lui, *Scaunele* și *Regele moare*, urmărind această idee [...] Nu l-aș fi montat niciodată pe Ionesco acum 50 de ani – aș fi zis: nu, trebuie să luăm lucrurile în serios, eram foarte german pe atunci... Este

surprinzător cum ni se schimbă perspectivele. [...] Regizorii tineri cred că sunt mai iscusiți decât Kleist, mai iscusiți decât Molière. Nu m-a preocupat asta niciodată. Ca un vrednic dirijor, am încercat mereu să descopăr ceva complet nou într-o operă de Mozart, fără a pierde din vedere opera propriu-zisă. Sună foarte conservator. Mi-am focalizat constant atenția pe cuvânt...” O alegere creativă cu rezultate remarcabile și aici, unde decupajele excelente de text esențializează decăderea, o precipită de la o margine de abis la alta. Bine distribuiți, actorii țin în palme, la vedere, micul lor regat de înțelesuri care treptat se fărâmițează și virează către deplină zădărnici. Respectarea didascalilor pare un act de revoltă împotriva montărilor care vor să transforme totul. Străjerul râde întruna, pare un *raisonneur* cam deplasat, dar acest unic „comentariu” își are noima lui. Pătura de la Ikea în care se înfășoară eroul din ce în ce mai decrepit al piesei dă un aer de sufragerie dramei. Când regele, cu ceasul atârnat la gât, e mântuit de toată „agitația inutilă” („*De ce m-am mai născut dacă n-a fost pentru vecie...*”), personajele, mascate ca la carnaval, defilează în fața tronului etalându-și „imortalitatea lor provizorie”. Contururile lor devin din ce în ce mai clare, actorii concentrează sobru tâlcurile semnelor lor. Marguerite, regina cu vechime, „bună la toate” capătă statură de tragediană. Viața e orice, dar nu un vis, când „nu mai ai putere asupra stihilor”. Montarea lui Peymann pune acut în evidență o scriitură având o exactă intuiție a viitorului, grăunțele absurdului plantate cândva rodind bogat acum.

3Surori (TR Warszawa, National Sary Theatre din Cracovia, premiera: 15.05.2021) Nu aș fi regretat dacă nu aș fi văzut această montare greoaie (regia: Luk Perceval), cu tonuri triviale, unghiuri de filmare brute și o viziune învolburată, parcă vrând să spună prea multe lucruri imprecise pe același culoar de transmisie. Eseul vizual despre memorie începe într-un mod captivant, izbitor, cu minute de tăcere umplute de senzația disoluției unor lumi. Personajele apar ca păpuși dezarticulate în fața unei oglinzi enorme pe care sunt proiectate, cât vezi cu ochii, spice de grâu despletindu-se lent în vânt. Olga nu mai are 28 de ani, e bătrână, secătuită, fără energie; mai mult lăsându-se în voia inerției care o împinge înainte, povestește cu un calm împietrit despre Mașa și Irina, despre irosiri, ca într-un film derulându-se cu încetineala unor secunde mortificate, care prin dezagregările lor dilată până la grotesc fiecare detaliu al vieții... Sunetele picură, cheamă, înfioară. Oglindea se tulbură, reverberează când actorii sunt supuși exercițiului de a vorbi cu ei înșiși – imperturbabil sau în paroxismul unor iritări, al dilemelor, al încordărilor – întorcându-le propriul chip deformat de emoții de nestăpânit. Haosul se dezlănțuie, cadrele se frâng, trupurile se amestecă de-a valma fără să înțelegi la ce bun. Personajele lui Cehov nu mai au inhibiții, își descătușează imaginația larvară, dorințele ascunse, se destramă în urzeala de cuvinte, în cruzimea actelor în care dragostea e doar un teritoriu pândit de vacuitate... Se privesc de aproape în apele înșelătoare care le răsfrâng salturile deasupra genunilor, dar rămân străini de ei înșiși, străini unul de altul, hăituiți de muzica stridentă, banală a vieților lor.

Chiritza în carantină (Teatrul Național „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, premiera: 18.04.2021). Bucurie pură, destindere, bine programat la sfârșitul unei zile cu tematici apăsătoare. Plăcerea de a-l revedea rămâne la fel de intensă; cupletele istețe (Ada Milea și Anca Hanu), jocul vioi al trupei, adaptările ingenioase, care prezintă poznaș, cu ironie și cu fantezie abundentă realitatea românească în vreme de pandemie te fac să îți dai

seama cât de dor ți-a fost de o comedie adevărată, necăznică și fără vulgarități. Și aplauzi, fie și de la distanță, știind ce greu e să o realizezi ocolind cu discernământ capcanele facilului.

26 IUNIE

Sufletul Portugaliei (Pedro Jóia & Miguel Ramos, premiera: 12.02.2022) Artiști care nu doar declară, dar și demonstrează că „*limba lor maternă e muzica fado*”. Farmecul melodioilor, al rostirii pătimașe te îndeamnă să uiți de griji, să îți simți inima zvâcnind în ecou, să privești viața cu tandrețe și grație.

Hora

Hora (Batsheva Dance Company) Filmul lui Ohad Naharin (2022) transformă un spectacol de dans contemporan emblematic lansat în 2009 într-un nou parcurs al căutărilor descris auster în alb-negru, subliniat cu o insistență răscolitoare de inteligența exersată a trupurilor și de muzica lui Isao Tomita (un pionier al muzicii electronice care a creat cu peste patru decenii în urmă și o versiune cu licăriri astrale a „Horei staccato” de Grigoraș Dinicu). Coloana sonoră a „Horei” transportă într-un viitor întemeiat solid pe tradiție, fără conflicte inutile între vechi și nou. Se simte efortul de a epura fiecare episod, de a-l aduce la o formă de cristal, străvezie și strălucitoare, construită pe dimensiunile idealității, unde nimic nu e lăsat la întâmplare, deși rezultatul, înveșmântat în distincție și naturalitate, pare rodul improvizației. În mișcări se vede vitalitatea intenției, disciplina care duce la performanță; în încetinirea cadrelor e delicatețe, senzualitate. Dansul ca într-o atmosferă rarefiată, pe o planetă străină, cu o ardore îmbălbănită de puteri diafane iscă liniile unui poem păstrând mereu ritmul și rimele fără greșală, în armonie desăvârșită a gândului și a expresiei.

27 IUNIE

De cealaltă parte a lumii (Teatrul Național „Radu Stanca” Sibiu & BeSpectActive, premiera: 30.05.2021). Stângăcii în scriere (cuvinte prea mari, artificialitate, prea multe citate, o cască de cuvinte între necunoscuți); alunecarea în alte limbi se învecinează pe alocuri și cu artificialitatea. Uneori actorii nu reacționează la replicile partenerilor, de parcă știindu-le dinainte s-au izolat de acțiunea piesei, apare astfel un fel de defazaj în raport cu spectatorul, care nu poate decât deruta. Vulnerabilitatea în nenumărate, fine nuanțe, accentuată de muzica meditativă (Claudiu Urse) și de un decor forfotind de sugestii abil strecurate (Cosmin Florea) e jucată convingător și dă o aură memorabilă fiecărui personaj. Un spectacol cu o febrilitate a tineretii disipată în fiecare semn scenic, cu o energie proaspătă potrivită pentru sensibilizarea publicului în legătură cu zonele lui de idei (disponibil pe <https://www.scena-digitala.ro/>).

În cloud (D.Lab Dance, China, premiera: 19.10.2019) „No-rii” – spațiile electronice de stocare a informațiilor – sunt locul unde ne păstrăm/abandonăm amintirile, unde ne mutăm treptat viața cu prea mare încredere și ei ne pot deopotrivă proteja și simplifica până la anihilare. Un alt spectacol în care dansul, o recuzită minimală (cuburile – tiparul rigid, banal al unei cutii pe care gândirea noastră o ia paradoxal în mijlocul atârtoare libertăți în care ne simțim nu rareori pierduți, anonimizată) și repetiția câtorva cuvinte (*acest gol, acest pustiu interior, această dragoste, această viață...*) ajung să spună totul despre un timp al singurătăților colective, al monotoniei strivitoare.

(va urma)

Victor DURNEA

C. Stere, „În literatură și artă, în filosofie și morală”

Jurnal de lectură, conferințe, amintiri, interviuri

(urmărire din numărul trecut)

Am avansat mai sus ideea că re apropierea publicistului C. Stere de literatură, artă și filosofie se datorează preluării direcției „Adevărului literar și artistic” de către Mihail Sevastos. Dovezile concrete lipsesc, dar credem că este convingător faptul că, odată cu C. Stere, își fac apariția în paginile săptămânalului bucureștean G. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Demostene Botez, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Ionel și Al. O. Teodoreanu, Lucia Mantu ș.a.

„Ocazională”, se poate spune, această colaborare a lui C. Stere la „Adevărul literar și artistic” nu este deosebit de substanțială, mărginindu-se la cinci texte publicate în cursul lunilor octombrie și noiembrie 1925 și la alte cinci în martie-aprilie 1927. La acestea se adaugă (parțial) o conferință ținută la Cercul „Libertatea” în 1931.

Prima „repriză” (din 1925) se concretizează în comentarii la câteva cărți ce relevă veritabile „cazuri” – Anatole France și Marcel Proust, „decembristul” Serghei Volkonski –, precum și la un „roman antisemit”, ce „pune probleme”.

Anatole France făcea parte dintre scriitorii cu mulți admiratori în cercul „Vieții românești”, cel mai ardent fiind G. Ibrăileanu. Pentru acesta, prozatorul francez reprezenta treapta supremă în evoluția umanității, de la pitecantrop la *homo sapiens*. Cititor pasionat al lui Anatole France era și C. Stere, care citează un pasaj din romanul *Zeilor li-i sete* chiar într-un discurs parlamentar (din 1921).

Ceea ce-l impresionează acum este „campania postumă împotriva omului pe care o jumătate de veac îl adula întreaga Franța intelectuală”, înmulțirea detractorilor, recrutați majoritatea dintre cei ce-i fuseseră apropiați. Cei din urmă sunt Jacques Roujon, cu „albumul” *La vie et les opinions d'Anatole France*, și Marcel Le Goff, cu volumul *Anatole France à la Béchellerie...* („Albumul” primește o atenție specială întrucât „nu-i ponegrește numai caracterul [lui Anatole France], ci [îi] desfigurează însăși fizionomia lui intelectuală”) Lor li se adaugă „dezvăluirile” lui J. J. Brousson, „mai mulți ani secretar și, prin urmare, colaborator și confident al autorului *Istoriei contemporane*”, care îl zugrăvește pe romancier „ca pe un bătrân libidinos, capabil să săvârșească atentate la bunele moravuri pe băncile grădinilor publice, un ipocrit care se delectează în calomniile odioase la adresa celor mai buni prieteni, un egoist feroce și un laș care își înecă indiferența olimpică în semenii în pupături acordate cu profuziune și în lăcrămi ușoare”. Spectacolul readuce în memoria lui C. Stere o cugetare a „maestrului”, după care „sufletele omenești [sunt] impene-trabile unele pentru altele, bieții oameni sunt condamnați să trăiască fără să știe ce sunt semenii lor”.

Reținând, de asemenea, altă cugetare asupra inteligenței, C. Stere, erijat în moralist, o duce mai departe: „Mediocritatea nu poate oare ierta geniului această singularizare – și se consolează când îi poate afla slăbiciunile și scăderile sau îi poate reduce ideile cele mai originale la banalități răsuflăte? Poate chiar instinctul de conservare dictează această atitudine față de un om care e o glorie națională, dar în a cărui operă fiecare cuvânt e ca o mină de dinamită...”

Tot un „caz” este Marcel Proust, al cărui destin este „ciudat și tragic”, așa cum „a fost ciudată și tragică viața lui”. (Scriitorul ce debutează editorial în 1896 nu mai dă tiparului nimic aproape două decenii; primul volum al romanului său, citit doar de câțiva camarazi, printre care și Anatole France, e încununat cu lauri de Academia Goncourt, ceea ce totuși nu-i sporește numărul lectorilor; moare în obscuritate, dar nu mult după aceea e recunoscut pe toate meridianele ca romancierul excepțional al începutului de epocă interbelică.)

Și „opera” lui, subliniază C. Stere, „nu seamănă cu nimic: n-are subiect, n-are «intrigă», n-are acțiune, nu pune și nu rezolvă nicio problemă, nu descrie niciun «eveniment»: pe nesfârșite pagini își dau întâlnire o mulțime de ființe omenești, care duc între ele nesfârșite conversații, însoțite de nesfârșite comentarii ale autorului – în disprețul tuturor regulilor de «compoziție», a[l] tuturor formelor și convențiilor literare...”, dar „reușește să dea viață personagiilor sale”, ceea ce „e singurul criteriu sigur al puterii creatoare a unui artist”. Câteva reflexii privesc analiza proustiană: „Cercetătorul timpului pierdut își urmărește toate mișcările, cât de obscure sau insignifiante ale aparatului psihic, pătrunde până în cele mai adânci ascunzișuri ale sufletului său, dezvăluindu-l cu imprudență în fața lumii

întregi – și ajunge astfel prin minuțiozitatea reflexiunilor și a analizelor să-și arunce cititorii într-un fel de hipnoză și să le sugereze toate simțirile și viziunile sale. Cu voie sau fără voie, ei trăiesc în lumea creată de Proust...”

Neîndoelnic, opiniile unui Ibrăileanu sau ale altor critici (F. Aderca, Isabela Sadoveanu, Mihail Ralea) ce se ocupă, primii la noi, de romanul *À la recherche du temps perdu* erau mai rafinate, mai profunde și mai variate, dar, negreșit, C. Stere a punctat esențialul.

Un altfel de „caz” este cel al lui Serghei Volkonski, intrat în atenția lui C. Stere prin volumul editat la Paris *Despre decembriști, după amintiri de familie*, la împlinirea unui veac de la răscoala antițaristă. După fostul deportat siberian, „istoria” „decembristilor” oferă cheia „pentru psihologia «inteligenței» rusești, care, în perspectiva istorică pare mai accesibilă mentalității occidentale” și, mai departe, pentru „cea mai formidabilă tragedie a istoriei mondiale, menită să aibă incalculabile repercusiuni în viața omenirii întregi” (desigur, e avută în vedere revoluția din noiembrie 1917).

Talentul epic și știința creării efectelor dramatice, ce vor caracteriza romanul *În preajma revoluției*, se decelează și aici, ca și empatia subterană, participarea celui ce petrecuse și el aproape nouă ani de surghiun în Siberia la drama „de-

cembristului”.

În sfârșit, alte două texte (formând, de fapt, unul singur) pornesc și ele de la un roman ce „pune probleme”, a antisemitismului unor categorii de evrei (ostilitatea celor ce posedă cetățenia franceză contra celor veniți din estul Europei – „polacii”) și a sionismului. În privința acestuia din urmă, C. Stere are o serie de obiecții capitale. Unele le-a expus cu mult timp înainte și le va mai expune. (Timpul le-a dovedit dacă nu chiar false, măcar fără importanța ce le-o atribuia propovădătorul poporanismului.) Rostul părții a doua (intitulată *Nemuritorul Izrael*) nu este însă de a face cunoscute propriile obiecții, cât paradoxala apologie făcută sionismului de un ceasornicar evreu din Soroca. După acesta, întrucât „conștiința omenirii întregi nu se va putea liniști până ce această rană [a nedreptății făcute evreilor] nu va fi închisă”, existența poporului evreu este o cheazășie a triumfului dreptății absolute pe pământ...” Ceasornicarul conchide mai departe că „dacă sionismul nu va rezolvi problema evreiască, [...] dacă el nu va izbăvi evreimea de suferinți și de prigoniri, el va duce la izbăvirea omenirii de duhul răutății și al nedreptății”. Sau, altfel spus, el va apărea „ca o necesitate a istoriei mondiale, ca una din cele mai înalte întrupări ale idealismului pan-omenesc și ca o cheazășie pentru realizarea aspirațiilor de dreptate și fraternitate universală”.

C. Stere va reveni asupra problemei de aici și a celor conexe mai întâi prefăcând o broșură conținând conferința *Greșeli în politica evreilor din România*, ținută de doctorul Cl. Blumenfeld-Scrutator la Iași și la București, la 2 și 6 aprilie 1929. Rostul imediat al prefetei lui C. Stere este cu certitudine să respingă poziția lui Scrutator³, care reproșează guvernului Maniu faptul că a făcut cartel electoral cu

„sioniștii ardeleni”, și nu cu organizația evreilor din Vechiul Regat⁴, ceea ce putea avea drept consecință „constituirea evreilor în minoritate etnică”. Negreșit, se poate spune că prefăcătorul respinge criticile ca membru al conducerii Partidului Național Țărănesc, însă o face aducând argumente de ordin juridic („politica săsească”, chestiunea minorităților naționale), apoi punând chestiunile într-un orizont mai înalt, cultural-filosofic („misiunea lui Israel”). Drept preambul, este expus unul dintre cazurile, celebre după război, ale unor creștini ce „fac apoteoza judaismului” (teologul Aimé Pallière, convertit la mozaism și devenit rabin), din a cărui gândire („dezbrăcată de forma ei mistică”) se reține „afirmarea misiunii umanitare a judaismului, impusă lui de destinul istoric, ca însăși temelia ființei și a conștiinței sale naționale”. În continuare, este prezentată propunerea englezului Benchar Brandford de „creare a unei noi «Puteri spirituale», [...] prin federalizarea tuturor universităților de pe glob, sub directiva unei «supreme Universități Mondiale»”, la care francezul Jean Izoulet adaugă și o altă măsură necesară – „federalizarea Bisericii”.

În această direcție merg și păreriile lui C. Stere, care crede că „În adevăr, problema evreiască nu poate fi rezolvită nu numai fără triumful desăvârșit al principiilor democratice (care presupun și recunoașterea deplină a drepturilor minorităților) în lăuntrul statelor, dar și fără crearea unui aparat internațional de apărare a Dreptului, adică fără nașterea unei adevărate și desăvârșite Societăți a Națiunilor, în care să fie reprezentate deopotrivă nu numai toate statele, dar și toate națiunile, ca organisme vii, indiferent de orice legătură teritorială.”

Aceasta ar fi și adevărata „misiune istorică” a judaismului, din cadrul căreia, precizează în final prefăcătorul, nici „directivele politicii evreiești în România nu pot ieși”.

Problema este iarăși abordată peste doi ani, în decembrie 1931, în conferința *Elenismul și iudaismul în civilizația umană*, ținută la Cercul „Libertatea”. De data aceasta sunt respinse tezele ce susțineau superioritatea elenismului asupra judaismului, caracterizat – după unii (G. Batault, Georges Clemenceau) – de „ura pământului, disprețul frumuseții etc.”

Fără să nege „miracolul grec”⁵, conferențiarul îi contrapune totuși „miracolul judaic”, ce constă în „supremația idealului moral al omenirii față de forțele oarbe ale naturii” (proclamată de Biblie), și îl reduce astfel la treapta intermediară într-o schemă trifazică a evoluției omenirii: 1. omul rob al naturii; 2. omul podoabă a naturii; 3. omul stăpân al naturii.

Fără doar și poate, C. Stere avea multe lecturi, însă, în niciun caz nu se poate spune că aprofundase pe măsură chestiunile în discuție. Oricum, textele sale pot constitui întotdeauna un bun punct de pornire.

La prima vedere, și ceea ce am numit a doua „repriză” a colaborării „solitarului” la „Adevărul literar și artistic”, din martie-aprilie 1927, e legată de un prilej special – lectura câtorva specimene de literatură sovietică, care „îi cad în mână”. Dar lucrul nu era o pură întâmplare. În fapt, C. Stere manifestase (în coloanele ziarului „Lumina”) un interes deosebit față de evenimentele din Rusia chiar în momentul în care aveau loc. Mai târziu el se dedică elaborării unui studiu deosebit de substanțial și de documentat⁶, publicat în „Viața românească” în intervalul octombrie 1923 – iunie 1924 sub titlul *Cauzele și perspectivele revoluției ruse*. Studiul a rămas neterminat, dar, cu siguranță, autorul lui și-a continuat asiduă documentarea.

C. Stere își propune acum să facă mai bine cunoscută literatura sovietică în România, aducând argumentul că aceasta trebuie să intereseze peste tot în lume, dacă nu ca literatură (deși, „în pofida cenzurii” ea este foarte variată), măcar pentru că în ea „fatal a trebuit să se răsfrângă revoluția rusă, care a dus până la paroxism toate patimile, nădejile și aspirațiile unui popor de 150 milioane”. (Cu doi ani mai înainte vorbea și de „incalculabilele repercusiuni în viața omenirii întregi”!)

Dacă se lasă deoparte cel dintâi text, consacrat lui Andrei Biely (Bielâi) (a cărui „cärticică” *Întoarcerea* relevă un simbolist, cu „viziuni nebuloase”, vag suprarealiste), ciclul ar fi putut prelua titlul unuia dintre textele componente – *Satiricii și apologetii în literatura sovietică*. Într-adevăr, teoretic, „răsfrângerea” revoluției e uneori „apologetică”,

alteori „în stil esopic”, căci, observă C. Stere, „printr-o tragică ironie a istoriei” nici după revoluție acel stil „nu a [dispărut] din literatura rusă, fiindcă și sub regimul sovietic ficțiunea literară e singurul mijloc de critică politică.” În realitate, însă, ceea ce subliniază el este fluiditatea celor două categorii, alunecarea „apologiei” în „satură” și invers.

Un „satiric” înăscut este Panteleimon Romanov, dar, cel puțin în proza comentată, satira lui nu vizează noul regim, ci doar mentalități primitive, în conflict cu „civilizația” (igiena elementară).

Încheindu-și textul despre „apologetul” Vsevolod Ivanov, ținând la origine, „iar ca mentalitate, bolșevic *pur sang*”, C. Stere exclamă: „Ce satiră asupra orânduiei sovietice ar putea fi mai sumbră? Cum au putut răsări aceste rânduri sub pana unui apologet?” Dar „rândurile” fac parte dintr-o banală povestire rurală, despre un flăcău amenințat cu moartea de prietenul său! În schimb, altă proză a aceluiași (Habu) – ce narează „bolșevizarea” unui sat de tunguși, prin exemplul personal a doi bolșevici – aduce personaje cu concepții așa de simpliste, încât par o caricatură datorată unui „satiric”.

Un „apologet” este și I. Babel, diferit de precedentul prin faptul că este evreu și intelectual. Comentându-i nvela *Comandantul Trunov*, C. Stere conchide: „Și iarăși mă întreb: Ce-i asta? O satiră sau o apologie?”, pentru a răspunde: „Chiar seninătatea cu care asemenea descripții sunt date publicității și nepăsarea cerberilor cenzurei sunt caracteristice pentru adâncă răscolire a sufletelor, datorită revoluției. Sunt pagini de istorie.”

Dar zugrăvirea bestialității „eroului” („ieșit din sânul poporului”) față de ofițerii „leși” luați prizonieri (bestialitate – zice comentatorul – ce „provoacă în noi sentimente de scârbă și revoltă”) nu este contrabalansată (cum pare să fi intenționat prozatorul rus) de tabloul neobișnuitului curaj și al generozității față de tovarășii săi (cărora, fiind pe moarte, le dăruiește cizmele!). Cu greu se poate accepta, astfel, concluzia finală, anume că „Intelectualul Babel trebuie să fie revoltat de ferocitatea și brutalitatea inutilă a scenelor descrise –, dar revoluționarul, *bolșevicul* Babel le acceptă ca pe o necesitate istorică.”

„Apologetă” este și Aleksandra Kolontay, dar povestirea ei, intitulată *Amorul în trei generațiuni*, își propune doar să ilustreze (cam schematic) „revoluția din moravuri” prin viața sexual-sentimentală a trei femei din epoci succesive (bunică, mamă, fiică).

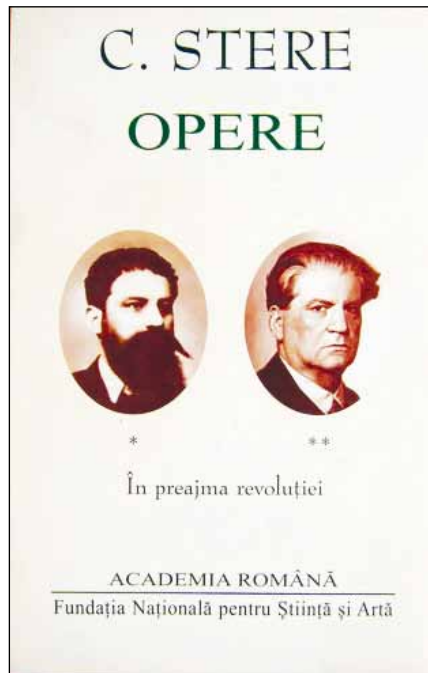
Comentariile lui C. Stere asupra literaturii sovietice dezvăluie, în ultimă instanță, forțarea analizei, un *parti pris* curios și ignorarea tot mai vizibilelor efecte ale prolektcultismului victorios.

Demersul întru cunoașterea realităților și mentalităților din spațiul rusesc este reluat cu aceleași argumente justificative⁸ și în prima parte a conferinței *Întâlniri fortuite*, ținută în decembrie 1931 la Cercul „Libertate”. La propunerea organizatorului (dr. Cl. Blumenfeld-Scrutator) de a relata „cele văzute și trăite”, va deschide zăgazul prin care „vor da buzna [...] icoane și amintiri adormite în subconștient de șese (?) decenii”, greu de ordonat, lăsate adesea în voia unor secrete asociații și afinități. Așa sunt povestite întâmplări la care C. Stere a asistat în cursul surghiunului, unele amuzante, precum cearta și împăcarea celor doi nobili polonezi din Kurgan cu ajutorul muzicii și al lui Ianichel Scripcarul, altele, precum întâlnirea cu o „născătoare de Dumnezeu”, ce deschide o fereastră asupra „unui capitol interesant al istoriei sufletesti a poporului rus – descrierea tuturor chinurilor prin care a trecut în căutarea mântuirii”, cu „milioanele sale de sectanți și disidenți, – *hlisti, fugari, drumetși, duhobori, scapetși* –, cărora misticismul [le] servește ca un punct de plecare și adesea ca o justificare pentru un groaznic anarhism moral”, ilustrat apoi prin figura lui Rasputin și mai departe a „moralistului și predicatorului” Tolstoi și a „cărturarului” Isaiev⁹.

În legătură cu „cea mai formidabilă tragedie a istoriei mondiale” este și pseudoromanul *Ultima Țarină. Alexandra Feodorovna*, de Maurice Paléologue, a cărui traducere în românește o prefătează C. Stere în 1933¹⁰. Nu e o simplă prefată de convență, politicoasă, ci o critică neobișnuit de aspră, abundând în sarcasme și ironii la adresa „poveștii amorului neprihănit al noilor Paul și Virginia sub purpura imperială, – cu sfârșit tragic”, o critică prin care se scoate la lumină tot ce autorul a omis – „nu numai scăderile eroilor în viața lor intimă, dar, în mare parte, și repercusiunile idilei imperiale asupra vieții obștești din Rusia”¹¹, cu sau fără aportul maleficului stareț Rasputin, numit „*crapuleux gredin*” de fostul ambasadorul francez, care îi recunoaște totuși „acest misterios instinct de divinațiune și acest incomprehensibil și fulguranț profetism [...] de care dădea atât de numeroase dovezi”...

Finalul prefeței dezvăluie și motivul durtății celui care o iscălește: el este exasperat de ignorarea lecțiilor istoriei, de iminența „asfințiturilor”, pe care nu le pot evita nici dictatorii iviți după încheierea războiului. Meditând asupra

problemei, C. Stere notează: „E de mai înainte condamnat statul în care nu se pot ridica până la culmile puterii decât inteligențele scăzute și caracterele avariate.” Și, relativ la semnalul de avertizare pe care îl constituie (totuși) cartea fostului ambasador francez: „Chiar dacă nu va folosi «bărbăților de stat», pururea orbi, [...] totuși, și fără corecturile noastre, rămâne un document prețios, un «letopiseț» *palpitant de viață*...”

Cum am spus mai sus, în prima parte a conferinței Întâlniri fortuite dimensiunea propriu-zis memorialistică/autobiografică este prezentă doar cât să asigure autenticitatea și temelia solidă a observațiilor în legătură cu eforturile lui C. Stere de a face cunoscute în România mentalitățile rusești și revoluția cu consecințele ei mondiale. În treacăt am amintit și relația cu În preajma revoluției, din care apăruseră patru volume. Nu încapă îndoială că interesul conferinței, pentru organizator și public, stătea în tot ce putea spune (premeditat sau nu) romancierul. Într-un fel, deci, conferința se înscria în seria de interviuri cerute lui C. Stere și acordate de el, în legătură cu romanul. Era un interviu în care celui intervievat i se lasă maxima libertate, solicitându-i-se doar să relateze „cele văzute și trăite”. Auditoriul (și cititorii) urmau și au putut astfel să compare cele relatate aici și acțiunea romanului. Această comparație putea să se exercite și asupra „întâlnirilor fortuite” din partea a doua (asistarea la un spectacol al Operei Veneze, reproșul adresat „pastorului”, pe stradă, de o fetiță, „*idila*” din München, *grija unei hoteliere din Lucerna, birjarul din Florența* etc.), episoade care și ele pun în lumină mentalități (europene), dar concomitent și trăiri intime ale naratorului.

Ulterior, pe măsura apariției celor opt volume ale romanului, C. Stere a acordat alte numeroase interviuri. Seria o deschid textele semnate de L. Leoneanu, cel ce a așternut pe hârtie primele volume, texte care, în fapt, nu aparțin speciei publicistice a interviului. Leoneanu relatează procesul „scrierii” acelor cărți, comunică spusele lui C. Stere în legătură cu ele, înregistrează și „o pagină sentimentală din viața d-lui C. Stere” (un episod înrudit cu cele din *Întâlniri fortuite*), dar și o poveste apocrifă a rezolvării „cazului Kristoffi-Goga”. Au urmat alte interviuri acordate unor publiciști mai mult sau mai puțin profesioniști, mai mult sau mai puțin renumiți. Unii au înțeles să întrebuințeze cu precădere propriile lor percepții și observații, extinzând descrierea conacului de la Bucov și a împrejurimilor, portretizându-l pe amfitrion, analizându-i comportamentul, mediul. Așa face, de pildă, cu talent, G. Călinescu. Alții o fac cu mai puțin talent și perspicacitate. Sunt și unii care, copleșiți de personalitatea celui intervievat, se mărginesc să înregistreze spusele lui. Alții însă procedează în chip profesional și conduc pe cât posibil convorbirea, punând întrebări ce consideră că interesează publicul. Așa fac Omicron (de la „Curentul”), Horia Roman, Tudor Teodorescu-Braniște, L. S. [Lascăr Sebastian?], Mihail Sebastian și chiar tânăra Profira Sadoveanu (ascunsă sub pseudonimul Valer Donea). Aproape toți se interesează de motivul abordării literaturii (celebrul „De ce scriu?”), de motivele alegerii speciei literare (roman, și nu memorii), dacă romanul este autobiografic sau nu, raportul dintre realitate și ficțiune, dacă s-a urmărit o teză, se cer lămuriri asupra următoarelor volume ori asupra sfârșitului romanului etc. La aceste întrebări vin câteodată răspunsuri curioase¹².

Interviutul relatează și amintiri, episoade necuprinse în roman, își precizează câteva preferințe muzicale și îndosebi literare, întotdeauna străine. El reiterează și aici ideea sa falsă asupra cvasi inexistenței literaturii române. (Un reporter reia anecdota cu cele spuse de C. Stere lui Ibrăileanu, la numirea sa ca profesor.) Altădată face scandaloasă afir-

mație că literatura română (recentă) se caracterizează doar prin „lubricitate primitivă și șovinism stupid” (în condițiile în care admira pe mulți colegi de breaslă)! Discuția, inevitabil, alunecă uneori în politică (internă și internațională), alteori se reia pledoaria *pro domo* (relativă la poziția sa în timpul războiului mondial), se fac mărturisiri surprinzătoare (de pildă, că, prin educație, este un intelectual rus) și se exprimă convingeri favorabile regimului sovietic (deși acesta îi este extrem de ostil, căci „Rușii nu pot uita ce am însemnat eu pentru Basarabia”, că e la originea unui „articol cu insulte la adresa lui”) și dă glas așteptării unei victorii a proletariatului occidental în cinci ani.

Neîndoielnic, însă, interviurile acordate de C. Stere în legătură cu romanul În preajma revoluției facilitează pătrunderea în universul acestuia și aduc informații prețioase cu privire la autor.

La acest sector publicistic se mai adaugă un târziu text memorialistic – *Cum am devenit director al „Vieții românești”* – cu care C. Stere participă (în 1933) la marcarea unui eveniment, preluarea conducerii revistei de o nouă generație (Mihai Ralea, G. Călinescu și M. Sevastos). Din păcate, dorința de a da o coloratură veselă amintirilor, face ca fostul director să insiste prea mult asupra „curiozităților” psihologice ale prietenului G. Ibrăileanu și să treacă prea ușor peste laborioasele lui demersuri inițiale. (Nu totuși și peste cele desfășurate în calitate de secretar de redacție!) Aceeași lejeritate o denotă și reluarea glumei că „preda istoria unor lucruri inexistente”.

Chiar și întâmplările ulterioare din redacție – o dramatică despărțire a directorului pentru partea științifică (Paul Bujor), înlocuirea lui cu alt savant (Ion Cantacuzino) – capătă o înfățișare amuzantă. În aceste rânduri se anunță, precum se vede, căderile în satira cu orice preț, dar și fără substrat real, din ultimele volume ale romanului În preajma revoluției.

- Din volumul lui Marcel Le Goff, *Anatole France* à la Béchellerie, p. 128–129: „Inteligența este o calamitate... În raporturile dificile pe care omul le are cu semenii săi, inteligența nu e de niciun folos. Ne-fiind prea răspândită, ea este obiectul de invidie sau de teamă... Ea face pe cel ce-i posedă vro fărâmitură să se deosebească de alții prin ideile lui și prin expresia pe care el le-o dă. Prin aceasta el devine îndată suspect și detestat.”
- Un fragment din prefată este găzduit în „Adevărul literar și artistic” sub titlul *Misiunea lui Israel*.
- C. Stere îl cunoscuse pe conferențiar la Iași în epoca „Evenimentului literar”.
- Dr. Blumenfeld spunea astfel că „nu e indiferent dacă exponenții păsurilor acestei populațiuni sunt cei care s-au identificat cu desăvârșire cu năzuințele națiunii dominante, prin întreaga lor ființă sufletească, prin graiul comun, prin naștere, prin un lung trecut, prin o moștenire de decenii, sau sunt niște oameni foarte onorabili și foarte leali, dar al căror prim contact cu această țară nu depășește un deceniu. Și apoi, cum de nu s-a întrebat d. Maniu: *este posibil* ca, în numele evreismului din România și al evreilor din Vechiul Regat, în special, *să vorbească oameni cari atât de curând au devenit cetățeni români?* Greșeală, mare greșeală!”
- „În salonul prezidat de Aspasia se puteau aduna în jurul unei mese Apeles, Fidias și Praxitel, Sofocle, Euripid și Aristophan, Socrate, Platon, Herodot!... Sunt nume mai mari în istoria omenirii? Prin ei elenismul a afirmat triumful rațiunii umane și dreptul omului la viață fericită pe pământ, la bucuria vieții... Ei au dat naștere aici, în mijlocul unor peisagii feerice, artei, științei și filosofiei. Acest focar de gândire și poezie, aprins în mijlocul unei păduri omenești, în bezna de sălbăcie înconjurătoare, constituie, *„miracolul grec”*.”
- Sunt citate sute de jurnale, memorii, rapoarte și acte, în rusește, dar și în alte limbi străine.
- „Realismul cel mai brutal alături de idealismul cel mai simbolizat... tradiționalismul clasic și simbolismul cel mai vaporos... clocotul de răzvrătire și sfioasă resemnare... credința înflăcărată în viitor și pesimismul fără lumină – toate găsesc aci stegari și propovăduitori.”
- „... Ca vecini – declară acum C. Stere – ai marelui popor de peste o sută cincizeci de milioane de suflete, care a îndrăznit cea mai formidabilă experiență socială din istoria lumii, avem datoria și interesul să-l înțelegem, mai mult ca oricare altă țară.”
- Toate se regăsesc – uneori întocmai, alteori cu modificări – în romanul În preajma revoluției.
- Prezent în librării atunci cu *Hotarul*, al IV-lea volum din romanul său În preajma revoluției.
- „Astfel, la o cercetare mai apropiată – constată prefăcătorul – în dosul romantismului idilei de sub purpura imperială, se descopărbănale «cazuri clinice», aspecte familiare [...] spitalurilor de boli nervoase. În realitate, eroii idilei slăvite de d. Maurice Paléologue sunt un neputincios, un temperament deficitar, un intelect rudimentar, pe de o parte, și o bolnavă, extatică și isterică, pe de altă parte.”
- „Eu nu cred că este o prea mare deosebire în faptul că am scris în afara romanului și, în genere, nu fac o prea mare demarcație între ziaristul, ideologul și romancierul din mine.” Ori, mai sincer, parcă: „Văzând [după *Documentări*...] că pot scrie portrete, că pot reda figuri și caractere, am încercat să fac un roman – povestea lui Vania Răutu.” Sau: „Pentru mine, romanul acesta nu este decât istoria unui suflet, în epoca de pregătire a revoluției mondiale, închegarea unei concepții de viață și de cugetare politică, pe care aș rezuma-o astfel: *lupta dintre Răsăritul în vecinică stagnațiune și Apusul continuu progresiv*. Vania Răutu aparține unui neam care se află între aceste două lumi diametral opuse.” Și aceasta despre stilul său: „[Un coleg de breaslă] Scrie greu, fiindcă îl preocupă fraza. Pentru el, fraza însăși e un scop. Pentru mine, fraza e un mijloc. Un mijloc de exprimare. Eu vreau să spun ceea ce văd, ceea ce observ. Nu mă interesează prea mult *cum* spun lucrurile acestea. Iacă, dacă m-ai pune să descriu priveliștea aceasta, aș căuta să descriu bordura de iarbă, copacii, apusul acesta, dunga aceea dintre roșul apusului și albastrul cerului.”

De la capăt...

Cînd faci o observație cu privire la o societate observația este apreciată, mai mult sau mai puțin, după calitatea ei. Cînd observația privește propria colectivitate, procesul devine cu totul și cu totul altceva. Nu mai contează precizia, pătrunderea, imparțialitatea. Ea devine parte a unui mecanism complicat, dominat nu de corectitudine și realism, ci de pasiuni care nu mai au nimic de-a face cu așa ceva. Coerența, acuitatea, acribia ies din joc. Așa cum fiecare persoană își construiește o imagine despre ea însăși și reacționează la critici cînd acea imagine îi este atacată, națiunile se desfășoară pe o asemenea poveste și raportează remarcile despre ele la această imagine.

În *Seducția ideologiilor și luciditatea criticii* am urmărit pătrunderea sistematică a ideologiilor în spațiul literar. Scurta perioadă interbelică oferă o consistență remarcabilă din acest punct de vedere. Singura, de fapt, pentru că în deceniile comuniste clișeele propagandistice luau locul reflecției teoretice (întreruptă, tîrziu, de reprize de imitație servilă a unor modele teoretice împrumutate care pentru cenzura comunistă nu prezentau vreun pericol și ca atare aceasta se făcea că nu le bagă în seamă), iar după 89 locul dezbaterilor ideologice a fost luat de cacofonia unei dezorientări generale – prezentă încă și astăzi... Dar principala preocupare a cercetărilor serioase, națiunea, specificul, modernitatea, europeanizarea ș.a.m.d. au continuat să fie discutate și cuantificate. Deși astăzi nu puțini consideră că problema națiunii, așa cum era ea văzută pînă în prima jumătate a sec. 20, nu mai este de actualitate, ea rămîne centrală în discursul populist, luînd locul... luptei de clasă..., mase semnificative de indivizi rămînînd blocate în aceste chestiuni pe care încă nu au cum să le depășească.

Modul de abordare al problemelor ținînd de națiune, naționalism, caracteristici naționale șamd s-a modificat fundamental ca urmare a cercetărilor din ultima jumătate de secol. Avem în vedere o literatură extrem de bogată din care invariabil sînt amintiți Anthony Smith, Ernest Gellner, Eric Hobsbawm, Benedict Anderson, Miroslav Hroch, Omut Ozkirimli, John Alexander Armstrong, John Breuilly... Conceptele vehiculate intens de mișcări politice, de dezbateri ideologice șamd revărsate astăzi în cvasi-victoriosul populism – au cunoscut, în lumea academică, mutații radicale – ceea ce reprezintă (și uneori, la noi cel puțin, mai reprezintă) baza teoretică a propagandiștilor naționaliști sînt contrazise de punctele de vedere ale teoreticienilor (pe care, evident, nu-i citesc propagandiștii care incită masele).

Propaganda naționalistă nu mai poate invoca principalele argumente care făceau altădată repertoriul credințelor naționaliste. Conceptele intens circulate altădată nu mai pot fi justificate...

Rasa ca sursă sigură și unică a națiunii a fost de mai multă vreme compromisă. Există extrem de puține populații în Europa care n-au cunoscut metisaje. Erau lucruri cunoscute din istoria generală. Dar cercetările noi de genetică demonstrează științific un amestec puternic al etniilor care a dus, de-a lungul timpului, la o anumită notă comună europeană... Națiunile din Europa, antrenate altădată în războaie devastatoare în numele... apărării purității singelui strămoșesc au, se dovedește astăzi, mai multe înrudiri decît deosebiri radicale...

O altă „particularitate” a discursului naționalist este astăzi anulată. Propagandiștii acestei ideologii prezentau națiunea ca avînd originea undeva, departe, în negura timpurilor. Imaginea romantică a trecutului din care se extrag pure și nealterate națiunile a fost și ea compromisă. Națiunea, în accepția curentă a termenului apare tîrziu în istorie. În accepție modernă despre națiune se poate vorbi abia după sec. 18. Imaginația romanticilor a înzestrat ideea de națiune cu o gamă bogată de narațiuni care justifică, dau o origine și o coerență sui generis. Unele din aceste povestiri pleacă de la anumite date istorice, prelucrate însă în narrative convenabile – sau, nu odată, sînt pur și simplu pură ficțiune.

Ideea națiunilor traversînd neîntinate vremuri imemoriale e o altă invenție dezamorsată astăzi. Coeziunea națională nici măcar nu era posibilă atunci cînd nu existau mijloace de comunicare accesibile unui număr mare de utilizatori. Națiunea (și naționalismul) sînt creații ale epocii moderne, devin posibile numai odată cu apariția unor mijloace de comunicare accesibile unui număr mare de receptori. Impunerea tiparului, în primul rînd, apoi tot ce a urmat. O națiune presupune un număr mare sau foarte mare de indivizi, iar aceștia trebuie să împărtășească nu număr de realități comune. Unitatea lingvistică este necesară în primul rînd, dar și aceasta apare și se impune după ce devine posibilă circulația textelor scrise. Impunerea unei limbi naționale este un prim pas, urmat de acceptarea unor principii, idei, valori... comune – numitor comun realizabil tot în cadrul în care se poate stabili o comunicare eficientă. Altfel e greu de presupus, chiar existînd un instrument lingvistic comun (ca în cazul, de excepție, al românilor), că grupuri de oameni izolați de distanțe pe care uneori nu le parcurgeau în întreaga viață vor trăi aceleași experiențe, vor împărtăși aceleași convingeri, aceleași principii șamd.

Umbră – Gabriel Gheorghiu

O rezolvare teoretică semnificativă este impunerea ideii „colectivităților imaginate”, cum le numește Benedict Anderson. Referințele la această realitate apar și în studii anterioare, dar această formulă prezintă realitatea așa cum este, fără ambiguități. În discursurile propagandistice națiunea este prezentată ca un tot, ca o mare familie unită șamd. Niciodată însă un membru al unei națiuni, oricît de puțin numeroasă ar fi aceasta, nu îi va cunoaște pe toți membrii națiunii sale. El își imaginează comunitatea, solidaritatea, unitatea de interese și aspirații... E necesar ca membrii comunității să-și imagineze comunitatea – n-o pot cunoaște nemijlocit! Această perspectivă ne apropie de realitatea socială creată de construite. Oamenii cred, își repetă, iau lucrurile așa cum își închipuie că sînt și realizează în felul acesta realitatea socială – care nu are un echivalent material – este o realitate de credințe, de convingeri șamd!

Rolul primordial al imaginarului în realizarea acestor convingeri colective funcționează dintotdeauna – dintotdeauna oamenii există în comunități, în societăți care sînt constituite conform mecanismelor imaginare amintite. Mulțimi de oameni împărtășesc, cu deplină convingere, legende, mituri etc. despre originea lor, despre calitățile lor, despre realizările lor... este suficient să fie invocat un personaj istoric ale cărui merite sînt unice, i-au aparținut ca beneficiar al unor calități de excepție pentru ca într-un anumit mediu social meritele acestuia să fie preluate de mulțime... Mecanismul e simplu și îl vedem funcționînd și sub ochii noștri. Apariția vreunei echipe cîștigătoare, a vreunui campion etc, care nu este în ultimă instanță decît rezultatul eforturilor și abilităților unui grup minuscul din societate are ca rezultat o identificare spontană

a societății din care provine, convinsă că astfel, prin acei reprezentanți a ajuns la mari performanțe – deși realitatea individuală a fiecărui membru al societății n-are nimic de-a face cu aceste rezultate... Un model de luciditate ar fi, bineînțeles, propria evaluare – dar psihologia socială are propriile ei reguli...

Avînd în vedere toate acestea e mai ușor de înțeles de ce analiza atentă, responsabilă, documentată șamd care contrazice aceste... convingeri colective este privită cu extremă suspiciune, mulți văzînd aici pur și simplu atacuri îndreptate împotriva societății vizate...

Cei care manipulează mulțimile, cei care caută să le subordoneze folosesc din plin aceste particularități ale psihicului colectiv. Mizează pe ceea ce poate dinamiza, plasează locurile comune necesare în cantitățile cuvenite pentru ca ei să conducă, pentru a atrage și a direcționa. Cei mai abili dintre ei cunosc foarte bine caracterul de ficțiune, realitatea ținînd exclusiv de psihologia colectivă – care deci poate fi schimbată, modelată manipulată tocmai pentru că nu are în spatele ei o realitate fizică... Este însă mijlocul pe care îl folosesc cu predilecție în societățile moderne în care nu mai poate fi vorba de supunere prin violență, dominare prin mijloace represive șamd. Candidații la posturi de conducere cunosc esența puterii de influențare a psihicului colectiv și o folosesc – pentru a dinamiza spre realizarea unor lucruri pozitive (cei cu adevărat bine-intenționați) sau pentru a ține în frîu și a dirija în direcția dorită (cei care își urmăresc interesele personale și interesele grupului lor).

Dincolo de toate acestea examinarea critică a constructelor, a realităților „imaginate”, într-un cuvînt a realităților sociale reprezintă un act de denunțare a unor iluzii, de demontare a adevărilor aparente – activitate care va fi privită întotdeauna cu „ostilitatea cuvenită” celor care împiedică... mersul normal al societății... Sînt demolate comoditățile acceptate – iar personajele care execută asemenea clarificări nu pot fi percepute decît în postura de cei care interzic iluziile. Este însă singura acțiune care sfidează inerțiile și obligă la luciditate – reorientînd periodic evoluțiile pe un curs apropiat de normalitate.

Este evident că mult mai îndrăgite sînt personajele care merg în direcția gustului comun, care anesteziază neliniștile și obsesiile colective. Sînt atîtea momente de criză care nu sînt percepute tocmai pentru că... „făcătorii de bine colectiv”, lăudătorii unor calități imaginare, ai unor victorii istorice care nu mai au alt efect asupra actualității decît anestezierea acțiunilor care ar putea avea efecte recuperatoare. Somnolența e întotdeauna preferată trezirilor brutale la adevăr și cu cît societatea balansează mai mult către automulțumire atunci cînd, dimpotrivă, ar trebui să conștientizeze decăderea, cu atît mai dificilă este revenirea. Ea poate întîrzia pînă la a deveni imposibilă. Sînt civilizații care au dispărut astfel. Ce să mai vorbim de culturile care se susțin doar din stimuli primiți din exterior...

Critica – corectă și competentă – este singura care poate lua cu adevărat starea de temperatură a corpurilor sociale. O asemenea acțiune n-are evident nimic de-a face cu înjurăturile, răfuilele personale, cîrcotelile meschine confundate de foarte multe ori cu... critica... Dar cei care resping orice gest care deranjează apatia profitabilă pentru paraziții evoluției sociale ar vrea ca liniștea lor funerară să nu fie tulburată cu nimic. Se vor înghesui și re-grupa așadar să condamne orice semnal de alarmă, orice atenționare asupra nivelului intolerabil al decăderii. Cei care atrag atenția vor fi catalogați drept dușmani, drept vînduți ș.a.m.d. Din păcate cei care nu fac decît să activeze construitele ce le-au fost inculcate sînt gata să fie de acord cu aceștia... E mai comod, mai... în liniște; și poate le... pică și lor cîte ceva...